

ÜLIÕPILASLEHT

E. Y. S. VELJESTO ERINUMBER.

*10/10/25
25/10/25*

Sisu: A. Anni Veljesto viis aastat / Oldermann Veljesto algpäevilt / Fr. Tuglas Marginaalia / A. Kivikas Merine sõber (miniatyyr) / P. Treiberg Meie akad. haritlask. tulevikuperspektiivist / A. A. Laanessaar Punavalge vanne (luuletus) / A. M. Tallgren Yks mõte / H. Moora N. n. aukohtust / Theophilus Yliõpilaskasvatusest / **Tridens** Keskaegne „Studentordnung“ / J. Kangilaski Sic transit gloria mundi... (luuletus) / A. Kivikas Yhe korporandi hirmus unenägu Niiluse krokodillist (veste) / E. Markus Naisyliõpilasist / A. Palm Korporantism / A. Elango Meie yliõpilasorganisatsioonide probleem / N. K-n Veel „sest rõvedast“ / Oldermann Kirikuhakid, religioon ja yliõpilaskund / Pilte, karikature jne.

Moe-, pudu- ja pesuäri

VENNAD LEPP

Tartus, Kaubahoov nr. 2. Telef. 4-81.

Alaliselt suur valik:

pävilisi ja valgeid triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidi-kaelashalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, meester. ja naister. pesu, koetud pill. naister. jakke ja veste, meester. veste, laste ja spordikostüüme, pitse, pesatse ja kõiksuguseid moe- ja pudu- ja pesukaupu.

Dihmavarje, jalutuskeppe. Dillast lõnga rohkeis värveis.

D. M. C. käsitööniite. Lastesaapaid, õimlemise- ja hommikukingi.

Meester., naister.
ja laste

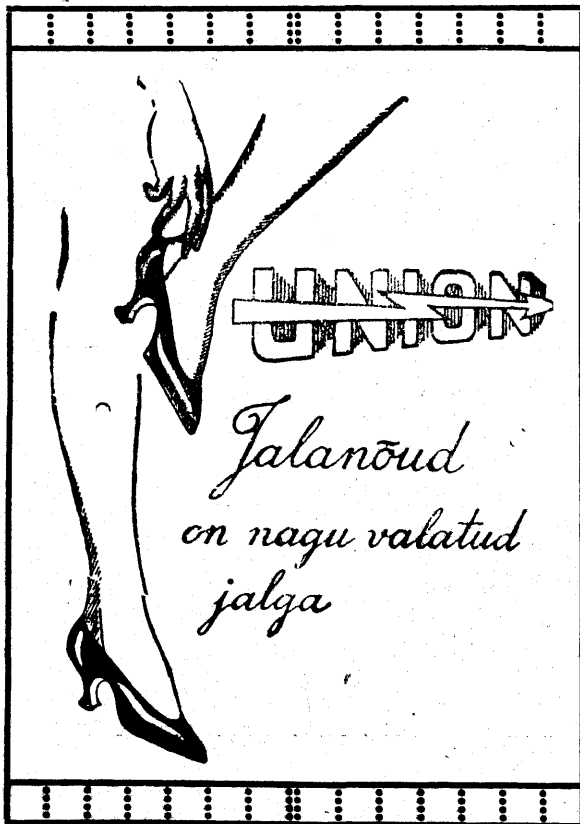
kalosse.

Igasugune korralik auruga

riiete voltimine.

Hinnad võistlemata odavad. — Müük suurel ja väikesel arul.

Üliõpilastele 5-10% hinnaalandust!

*Jalanõud
on nagu valatud
jalga*

Moodsam, täielikum ja odavam

Juuksetööstuse-äri

Eestis

Tartus, Jaani t. 16, Raatuse taga.
Telefon 6-43.

Daamide, herrade ja teatri
coiffeur-salongid. Manicure

Äris a nult esimese järgu töö-
jõud. Eeskujulik puhtus. Joot-
raha ei võeta.

Austusega **J. Luksep.**

Roman Gutmann

Kompveki- ja shokolaaditööstus.

Vallikraavi tän. nr. 8. Kõnetraat 500.

Asut. 1905. a.

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA H'A'LEKANDJA

Veljesto viis aastat.

Käesoleva oktoobri kuu 13. päeval saab täis viis aastat sellest, kui E. Yliöp. Selts „Veljesto“ ametlikult registreeriti. See on lyhikene aeg — aga see on siiski keskmiselt yhe yliõpilaspõlve eluiga, seega omaette tervik. Kuigi siis asja pole suuriks juubeli-pidustusiks, pole arvatavasti ometi mitte ylelligne ja huvituseta teatav ylevaade ka sellest — nii ajalisel kui ka ruumilisel kitsalt-piiratud elust, mis on elatud selles meie yliõpilaskonna ja seega kogu meie yhiskonna väikeses rakukeses. —

„Veljesto“ on algusest pääle omaks võtnud avalikkuse printsipi, temal ei ole „saladusi“, millest ta keelaks rääkimast oma liikmeid ja tal pole midagi tõtt varjata ka võõraste eest. Nii on ta end sõandand oma siseelus näidata käesolevaski väljaandes võib-olla ehk avalikumalt, kui see muidu tavaline on Tartu baltlikus suletuses ja salalikus „korrektsuses“. Ta teab, et vist ka neid avaldusi mõnel pool võetakse vastu pahasoovlikult ja kasutatakse yleoleva muigamise ja mõnituse aineks. Aga ta on juba kaunis harjund ka sellega. Ja seepärast riskeerib ta isegi sellega — lootes siiski, et tema avalikkus toob suuremale avalikkusele ka teised ja nii vahest enam aitab näha meie yliõpilasorg-ide siseelu, millest praegu nii vähe teatakse väljaspool ja mitte palju rohkem meie ise — muis org-es.

Eriti on käesoleva artikli siht kõnelda otsekoheselt „Veljestost“ kui niisugusest. Ta tahab vaadelda mõödund ajajärgu „V-t“ kui meie yliõpilaskonna yht rakukest, kui organismi tema võitlustega oma elu ja oma elu sihtide pärast, oma siseraskustega ja oma saavutustega. Ta sooviks, et see vaatlus poleks mitte ainult häid kylgi nägeva juubeliartikli oma, ei muidugi ka mingi otse pahatahtlik arvustus, vaid võimalikult objektiivne ja nagu kõrvaltvaataja oma. Teine kysimus

on muidugi, kuidas see erapooletus õnnestub, kui vaatleja ise seisab vaadeldavale veel nii lähedal ja aegki on olnud nii lyhike. Tahtmata kallutakse siis nägema olusid ja tegevust subjektiivselt ja võib olla neid hindama kõrgemalt kui nad väärt. Kui aga see on paratamattus, siis pyytagu sestki aru saada ja mitte võtta mingi eneseylistusena, vaid lihtsalt enesetuvustusena, kus saavutuse nägemine näitab yhtlasi ka, et on olnud selle saavutuse taotlust.

— Millised on siis olnud need „V“ kui iseseisva rakukese, kui organismi sihid ja taotlused? Yldjoontes ja yldsõnaliselt on need kuidagi pyytud fikseerida järgmistes „V“ põhilausestes, mis ta omaks võtnud juba oma tegevuse algastail:

„Veljesto“ ylesanne on vastastikuse mõju ja kaastootamise läbi kaasa aidata oma liikmeist tegu-voimsate Eesti haritlaste kasvatamises. Sääljures on temal järgmised yksikasjalisemad juhtmõtted:

1) „V“ on Eesti yliõpilaste selts, ta tahab kasvatada kõigiti väljaarenend haritud inimesi, kes aga yhtlasi ja kõigepäält oleksid oma rahva kultuuritöötajad, kes tahavad ja suudavad yles ehitada iseseisvat kultuurilist Eestit. „V“ tahab kasvatada mitte herrasharitlasi, vaid rahvainimesi, kes oma ylesandeks loevad rahvast teenida, temaga yhenduses, tema vaimus ja tema sihtide kohaselt töötada. Selle oma yldisema sihi saavutuseks pyyab „V“ ka yliõpilaselus vabaneda kõigist võõraist, eriti balti-saksa sissejuurdund iganend traditsioonest ja kombeist, ning määrata oma sisemist seltsi korda vabalt ja ainult oma olude ja sihtide kohaselt.

2) „V“ on vaba yliõpilaste selts, ta pyyab kasvatada omi liikmeid mitte välise bursilise distsipliini ja mõttetute autoriteedi kummardamise kaudu, vaid vaba yksteisele mõjumisega ja seeläbi maksmapandava kohusetundega.

3) „V“ tahab olla sõpruse selts, kus valitseb seltsimehelikkuse, solidaarsuse, vastastikkuse aitamise ja kasvatamise, avalikkuse, usalduse ja vendluse vaim, ning mitte ainult välispisidelt. Yhtlasi pyyab „V“ anda oma liikmeile aga ka seltskundlikku kasvatust, et need ka väliselt suudaks esineda soliiduse, aususe ja õigluse vaimule vastavalt.

4) „V“ on nooruse selts, kus peab olema võimaldet noorusekohane värskus ja rõõmsus. Ometi on „V“ sääljures

karske selts, kus pyytakse harrastada enam vaimset ja ilusat rõõmusolemist, mitte aga ei otsita lõbu vaimutapva endaimastuse teel.

5) „V“ on kindla korra selts, kus igayks liige peab omaksvõetud kohustusi kiiresti, täpikäelselt ja hää tahtmisega täitma, kui ka oma erasoove terve seltsi tahtmise, tema põhimõtete ja tema yldkoosoleku otsuste alla painutama. Mitte teisi syydistades ja teistelt nõudes, vaid ise puudusi ära näidates ja nõrkusi parandada pyydes peab iga liige kogu oma nõu ja jõuga kaasa aitama seltsi hääkäigule ja sihikohasele tegevusele.

6) „V“ on omi sihte ja põhimõtteid austav selts ja temale on tarvis, et ka teised neid austaksid. Selle nõude kohaselt peab end ylal pidama iga liige, kandes vastutust niihästi enese kui ka terve seltsi au ja hää nime eest. Selles sihis on iga liige kohustet mõjuma ka oma kaasliikmeile, niiviisi vastastikku endasse kasvatada seda yhistundelise korra ja oma põhimõtete austust — mis peab ka kogu eeltulevas elus olema „V“ liigete alatiseks juhtijaks ja tunnuseks“.

Mõni aasta hiljem on uute liigete vastuvõttekorras seltsi ylesandeid pyytud eritella yksikasjalisemalt:

Vastavalt oma ylesandele, kasvatada ning koondada teojuulist eesti intelligentsi, tahab „Veljesto“

1) olla kindla yhistundega liidetud kohusetruude sõprade kodu;

2) olla oma liigetele elav ja värskendav klubi, mis yhtlasi aga harjutab ka kultuurinimese esinemisoskust ja seltskundlust;

3) olla oma liigete vaimliste huvide ärataja ning kultuuritahtelise ilmavaate arendaja;

4) olla oma liigete avalikule kultuuritööle juhtija ning ettevalmistaja.

Need sihid olgu mõõduandvad niihästi Seltsi enda ja tema liigete tegevuses kui ka uute liigete vastuvõtul.

Ja edasi säetakse viimaste (ja see on, siis ka esimeste kohta) yles muu seas järgmine nõue, need olgu isikud, kes „pooldavad eesti demokraatlikku riigikorda, kes tahavad, et ka „V“ kaasa aitaks eesti demokraatliku rahvuskultuuri syvendamiseks, ja kes omaltpoolt lubavad ja millegagi suudavad seks kaasa töötada“.

Nii need põhimõtted. Arusaadav aga, et neil oleks vähe väärtust, kui nad oleksid jäänd ainult paberilolevaiks põhimõtteiks, nagu juhtub nii tihti. Olgugi, et nad ka vähetäidetult siiski poleks just nii tähtsusetud ja nii kergesti-tehtavad „ilusad sõnad,“ nagu mõnitavad mõned yleliiga „reaalsed“ inimesed, tahaks ometi siin jälgida mitte nende teoreetilist mõtet ja õigustust vaid just pyydeid, neid tegelikult maksta panna. Sest pole kahtlust, et neid pyydeid „V-s“ on olnud tõsiselt — aga samuti ei tarvitse salata, et neil on ees olnud raskusi, mis tihti yle pääsmatudki.

1. Kahtlemata on siin kõige rohkem hoollmuret nõudnud „sõprade kodu“ põhimõtte teostamine. Selle vajaduse ja tähtsuse yle võib teoreetiliselt ju vaielda, aga see on tegelikult siiski kõige reaalsem ja igapäevasem tarve, mis inimesed seltsi toob ja seltsi ymber hoiab. Täieline yksindus on päris geeniuste ja — päris tui-made eluelement, tavaline inime vajab seltskunda, vajab kaaslasi, et olla turvaline, et olla rõõmus, et saada äratust tööks ja arenguks, yhe sõnaga,

vajab ymbruse rahustust, ärritust ja toetust, et yldse kasvada. Ja seepärast igatseb ta yhtlasi ymbrust, keda ta võiks täielikult usaldada, veel enam, kelle abipakkumises ta võib olla kindel. Algpäevil innutsetigi siis „V-s“ kõigi liigete täielikust avalikkusest ja sydamlikkusest, millele oleks teise olek ja areng sama tähtis kui enda oma. Aegajalt on see nõue muidugi ikka enam lahtund, kuna ju seda teostada lihtsalt võimatugi oleks suuremal hulgal inimestel, kellest igayks arendend individuaalselt. Kuid pyyd selle poole on ikka säilind ja vähemalt nii mitu korda, kui on mõne velle või sõtse vahekord mõne teisega kuidagi läind halvaks, on taas koduselt vahele astut, on n. ö. „suguharu vanemad“ selgitand ja sobitand seni, kui kõik valesitimõistmise jne. varjud kadund ja ka asjaosalised ise oma „põrnitsuse“ yle naernud. Kuid muidugi, on olnud ka juhtumusi, kus sobitust ei ole leitud. Ning siis on enamasti teine pool ise lihtsalt Seltsist lahkumist arvand paremaks kui sinna edasi jäämist yhes teisega, kellele ta ei või enam suhtuda kui veljele. Mingit ametlikku „kohut“, veel vähem „aukohut“ pole ette nähtud, pole iial vaja leitud; vaevast kunagi oleks ka mingit abi olnud selle ametlikust ja kylmast „lepitusest“ või „kompensatsioonist“.

Nii on jõutud tõepoolest alles hoida ses suhtes kaunis suur koosseisu yhilus ja sydamlikkus, kuigi ei saa salata, et algaja intiimsuses ikka enam on kaugenet. Muidugi on seks yhtluseks kaasa aidand suuresti ka liigete vastuvõtu kord oma kuni viimase ajani maksva veto-õigusega, mille järgi igal ainsal liikmel on õigus oma vastuseismisega jätta uus liige vastuvõtmata. Tegelikult on seda õigust tarvitet väga vähe, aga see on sundind siiski kõigiga arvestama ja annud igale liikmele teatava kodususe tunde. Kõige viimasel ajal, Seltsi mitmekesinedes, on ometi sarnane iga yksikliikme liig suur õigus toond mitmesuguseid hõõrumisi ning seepärast kõrvaldet. — Selle asemel on hakat toonitama enam liigete ilmavaatelist yhtlust, kuigi mitte seevõrra selle sõna spetsiaalsemas tähenduses vaid yldise eluga ja kultuuriga suhtumise mõttes. Just „sõprade kodu“ seisukohalt on ju viimasel õige suur tähtsus — võib olla päris sydamlikus vahekorras inimesega, kelle sotsiaalvõi rahvuspoliitilised jne. vaated on sootu teistsugused, kuid mis kodusus või sõprus võib olla kahe inimese vahel, kes elus yldse hindavad väärtustena sootu erinevaid asju ja lõbudena tegevusi, mis teisele poolele on igav või otse vastumeelne? — Muidugi ei tähenda aga see yldjooneline huvideyhtluse nõue sugugi, nagu oleks „V-s“ harrastet ainult mingeid „filoloogilisi huvisid“ ja lõbusid, nagu on kuulda olnud arvamisi väljaspoolt inimesilt, kellele nähtavasti on „filoloogiline“ iga vaimisem harrastus yldse. Natuke liig suur au filoloogiale, seega mõõnda, et väljaspool teda on siis ainult bummerangi-ja pummelungharrastus, tõepoolest!

2. Olemegi seega tulnud eesilet teise „V“ ylesande juure: „olla värskendav klubi“, kus oleks kodune ja lõbus viibida pärast tööd, ja kus ka noortele loomulik rõõmusolemise tarve saaks rahuldet ilma halbade tagajärjedeta, kus võiks vere liikuma panna, et ta ainase raamatute taga olemisega ei tarretuks, aga ometi mitte seega verest „välja elada“ kogu noorusjõud, vaid lõbust koju minna siiski tugevamana, mitte nõrgemana. Et rõõmu luua, selleks on „V-s“ muidugi olnud yhestkyljest vähem võimalusi kui neis org-es, kus sees alkohol, sest õllepoti taga istuda olevat ju isenesest lõbus ja „vana valge“ panevat karugi kepsu lööma. Ei saa siis salata, et selle puudusel „V“ „olengud“ on olnud „igavamad“ kui sääl, eriti igavad muidugi neile, kel endal sooja jõudu ja fantaasiat liig vähe, et midagi endas ja teistes liikuma panna, ja kes siis ilma „eluveeta“ ka ainult elutult nohisevadki. „Filoloogilisele rahvale“ (siis selle sõna nyydses, uues tähenduses) on igatahes olnud enamasti kyllalt ka sarnaseist kuivist olenguist ja kogu sest „kuivast“ elust. Arusaadav, et seejuures on harrastet tugevasti ka laulu, kuna ju seegi on vist filoloogiline lõbu. (Iga „burši-kantus“ kyll mitte — kuid viimaseid ongi „V-s“

osatud tarvitada kaunis vähe). Ja kõigepäält on „filoloogide“ lõbuks olnud muidugi nende armsa keele kasutamine — kuigi kyll mitte alati väga taltsutet ja teaduslikult või konversatsiooniliselt korrektil kujul . . .

Kogu Seltsi elu kergemaks ja moodsamaks tegemiseks on pyytud lyhendada võimaliku määrani n. ö. ametlikke koosolekuid, kuna juhatus otsustab väiksema tähtsusega kysimused. Nii kestiski algaastail nende „ametlik osa“ u. 1—2 tundi, viimasel ajal on need siiski vahel venind kesköönigi. On kavatsus ometi jälle neid edaspidi lyhendada seevõrra, et sobiks samale öhtule ka veel mingi huvitavama päevakysimuse või kirjandusudise tutvustus. — Laupäeviti või pyhäpäeviti on olnud vaheldumisi referaat-koosolekud vaielustega ja n. ö. teeöhtud kergemate ettekannetega, kirjanduslikkude ja muusikaliste palade esitustega jm. Viimasel õpeaastal pyyti läbi viia n. n. „ilmavaatelises öpiringis“ iganädalast referaatkoosolekut ja viidigi enamvähem läbi, kuid kolm

öhtut nädalas seltsis olla on tundund siiski juba paljudele väsitavana. Nii siis on otsustet edaspidi jällegi pidada neid ainult kord kahe nädala kohta, või siis mõnd kysimust eriliselt harrastajaist luua juba tõeline öpiring tihedamate koosolekutega ja kindla osavõttega seks kohustunuil.

Mis puutub n. n. „seltskundlikku kasvatuse“, siis on seegi selle eest hoolitsejaille vahel ysna päävalu valmistand. Sest olgu nyyd need „filoloogid“ muidu mis nad on, libedaiks rebaseiks nad kyll sobivad kaunis vähe juba oma loomuselt. Kel on siis aega ja kärsimust alati mõelda tollele välisele, tollele vormile, kui tähtis ja huvitav on vaid sisu, nii arutleb tavalisti öige „filoloog“. Ja selle endavabanduse varjul ning teataval määral isegi otse protestreaktsioonina teiste liigse lihvituse ja lakituse vastu siis vahel lubatakse endale

veel suuremat nurgelisust ja mittesiledust otse tahtlikultki. Kui aga siis viisakad inimesed „empööritud“ on ja maja-elu järgi valvajak, majaema ja -isa pärast manitsevad ja natukegi moraliseerivad, n. ö. tööpoolest kasvatada tahavad, siis kallutakse seda vastu võtma ikkagi muigavalt. Kuigi keegi põhimõtteliselt ei salga tolle vajadust. Ja tantsu osavus, noh, sellest parem mitte rää-

kida, kuigi kord seks päris kursus korraldetti . . . Mõned muidugi on ses suhtes enam „filoloogimad“, teisid vähem, kuid igatahes on mitmed lõbusad vahejuhtumused läbi elatud enne, kui mõnel päris „filoloogil“ (à la Pahlbärk) sarved kaovad. Kõige rohkem on kohutand need sarved muidugi naisveljestlasi, n. n. sõtsi, kuid ka kõigepäält neile peab Selts tänu ytlema, et siin asi lõpuks siiski kaunis rahuldavalt on edenend.

Nii, yhenduses eelmisega oleks vahest huvitav öelda paar sõna yldse segaseltsi kysimuse kohta, nagu see on end avaldand „V“ kujunemises. Asutamise puhul olid selle yle mitmed vaielused (asutajate seas teatavasti veel polnud naisi). Avaldetti kartust, kas segaselts ei takista intiimsust ja kodusust, kas see ei too intriige, eriti kas see ei kisu yldse huvisid eemale töö öhkunnast jne. Otsustetigi siis tookord naisi vastu võtta ainult seesuguseid, kellest võiks loota, et nad „V-o“ tulles ukse taha jätaks oma spetsiifiliselt „naiseliku“ (selle sõna n. ö. halvemas mõt-

E. Y. S. „Veljesto“ isiklik koosseis 5-ndal aastapäeval, veebruaris 1925.

tes, muidugi!) ning kes siis võiksid esineda siin tööliste töökaaslastena, mitte hellitet buduaaridaamikestena. Ning selle printsiibi järgi pyytigi siis teostada seda segaseltsi ning vastu võtta uusi inimesi; kyllap mõnigi „daamitsema“ kalduv preili oli vist šokeerit sarnasest kohtlusest ja jäi eemale, kuid seltsi yhtluseks oli see arvatavasti kasulikki.

Ja nii on segaselts kestnud kogu aja, kord vähema kord suurema naisliigete $\frac{0}{10}$ -ga, ilma et oleks suuremaiks päevakysimusiks asja annud. On's ta toond kasu või kahju? Erandeid on muidugi ikka, kuid yldiselt võib ometi vastata positiivselt. Teatavaid ebakõlasid on ju selle läbi vahel tekkind, päämiselt jällegi viimaseil ajal, seltsi yldse mitmekesinedes. Kyllap vahest on tulevikus tarvis luua siingi reguleerivaid kindlamaid norme ja vorme. — Et omavahel arutada mõnesuguseid ainult-naisi huvitavaid kysimusi, ongi eelmisel aastal moodustet mingi naisliigete omavahe-line eraring ehk sektsioon. Muidugi ei tähenda see, nagu poleks suurem hulk huvi- ja harrastusalasid siiski yhised kõigile. Ja mis puutub kardet kodususe puudumisse, iis pole ometi yldjoontes asi tegelikult sugugi osutund nii halvaks. Yldise vaba ja avaliku seltsimeheliikkuse vaimu valitsedes on segaselts pigem kaasa aidand just kodususe tõstmiseks, rääkimata veel sest kodu-korraldavast jõust, mida naisliikmeil seltsi hääks muidugi palju enam anda on kui meestel.

Kõigepäält aga on segaselts harjutand loomulikult suhtuma teise sugupoolega, kohates teda mitte tantsusaali pääliskaudsuse ja flirdi õhus-tikus, vaid igapäevases töös ja sääil tundma õppides teda eesikäit inimesena, ta sisemuse, mitte ainult ta maski järgi. Nii näib segaselts seni siiski mõjund rikastavalt ja harivalt oma mõlemale poolele ja võib seda teha loodetavasti ka edaspidi. Nii võiks sellest peagu mingi põhimõttelise otsuse järeldada — aga, aga ainult yhel tingimusel: et seejuures kooselu ei muutuks mõnele ainutähtsaks sihiks oma-ette, vaid et oleks mõlemal poolel ka kyllalt väljaspoole juhitud huvisid, mis iseendast seltsis hoiab ylal karge ja seltsimeheliku töömeeleolu. Teiste sõnadega, on vaja, et niihästi meeskui naisliikmed oleksid enam kui ainult mehed ja naised, vaid yhtlasi ja isegi kõigepäält haritud inimesed, kelle huviala on laienend väljaspoole nende kitsas-isiklikku piirkunda, kellel on sihte ja väärtusi kaugemal seda ja kaugemal käesolevat hetke selle löbu või noruga, inimesed kes on — intelligents! Ilma selleta on segaselts veel suurem pahe, kui yhesoolised klunkerklubid.

3. Nii siis on siingi tegelikult otsustav inimese yldine, lyhidalt öeldud, ilmavaateline areng. Kuidas on siis „V“ pyydnud kasvatada seda, tema poolt nii tihti toonitet võimeala? Peame tunnistama: kasvatand — võrdlemisi vähe! Samuti nagu ta yldse pole palju peagu midagi teind oma liigete systemaatiliseks ymber-

vormimiseks mingis kindlas sihis. Ta koosseis, too „filoloogiline rahvas“ muidugi jälle, on olnudki liig individualistlik, et seda enda kallal lubada. Ja kui on eitet korporantlik-jesuiitlikku mekaanilist dressuuri paavstliku „commenti“ abil, siis on yhtlasi selles „protestantismi“ suunas mindud, võib olla, osalt teisegi äärmusse, liigsesse ohjeldamatusse, subjektivismigi. Eriti mis puutub ilmavaatelisemaise kysimusesse, kus vastused kujunend igalyhel isiklikult kogu elu kestel, mitmete eelduste, elamuste ja syvenemiste tagajärjel ja seega paratamatult mitmekesiselt.

Kuid kui ka pole palju kasvatet, ega sellekohased katsedki pole annud suuremaid tagajärgi, on ometi kasvatuse, ja on kasvatud koostöös. Ning sarnasena võib seda vastastikmõjulist isekasvatustööks. Arusaadav, et siin palju on olenend isikulisest koosseisust, kus igalyhel oma ilme. Ainult seeläbi, et liikmed siiski juba enamasti sissetulles kaasa on toond teatava yhtluse, on Selts ajajooksul omandand juba enam kindlama ilme ka tervikuna.

Milline on see? Pääjoontes väljendavad seda juba eeltoodud „põhilased“, kust silma paistavad yldise rahvapärasuse (demokraatsuse ja sotsiaalsuse) ning rahvuspärasuse nõuded. Samuti on neis toonitet yldise vaimuse pyydeid ja kõige eitamist, mis viimaseid ei lase areneda.

Ja need vahest ongi olnud seni Seltsi kui niisuguse ilmavaatelised raamid; avarad, vahest liigagi avarad, mille vahel on esinend igasugused erinevused. (Poliitilistest parteidest, niipalju kui yldse, on „V“ koosseisu kuuluvad liikmed pooldand õige mitmesuguseid, väljaarvat siiski äärmised parempoolsed ning leninistid. Kuid poliitilisest ilmast hiljem pikemalt).

Ja vahest ka ainult nende raamide piirides, võib kõnelda „V“ kui niisuguse ilmavaatelisest kasvatusest. Tähtsaimana on igatahes seejuures olnud nõue, mis yhenduses „V“-s tarvitet intelligentsimõistega: kaasaelamine rahvaga ja kultuuriga! Selle kaasaelamise võimaldus mitmesuguste ylevaadetega, sihtlustega ja harutlustega ja sellekohase huvigi äratamine nendesamade kui ka isikliku kokkupuute abil — see on olnud „V“ päättööks sel alal, ja vahest tähtsaimgi.

Ainult yks arvustav märkus: see on olnud mõjuv neile, kes ise juba enne enamvähem huvirikkad. Neile on ta võimaldand edasiarengut, mõnele vahest ehk teatavat „ärkamistki“. Ümber muutnud aga on „V“ oma inimesi kyllaltki vähe just selle oma, nähtavasti liigse, vabaduseharrastuse ja „distsipliini“ nõrkuse tõttu. On inimesi, kes kauematki aega „V“-s viibind, kuid kellele siiski n. ö. „V“ vaimust ysna vähe näib olevat kylge jäänd. „V“ on seni olnud liig individualistlik — see on olnud tema tugevus aga vist ka tema nõrk kül, vähemalt kasvatuseasutu-

Anni ise.

Ametid ja omadused yleslugematud. „V-s“ Majavaimu ylem-preester, Huhuu jne. jne. Mujal tuntakse isegi.

sena. Ta assimileeriv mõju on olnud liig väike, sellega seletubki vist ka võrdlemisi suur $\frac{0}{10}$ neid, kes „V“-st on lahkund, tema vaimule kohanemata. Ta on õigusega põland tyhje vorme, aga ta enda „vaim“, nii sympaatsena kui see tundubki, on jäänd tihti ainult vaimuks, saamata vormi, mis pysiks, mis ka vaimu edasi elus hoiaks, Nii aga on mõnigi ilus mõte või meelsus jne. kestnud ainult teatava lyhikese aja, või teatava isiku või ryhma juures, ilma jäädavalt seltsi omaks saamata, ilma uutele juuretuliijale rohkem mõjumata, kui ehk silmapilkselt. Võiks isegi otse antiteesi yles seada — „V“ ja korporatsioonid: viimastes on vaim kahtlemata (vähemalt meie seisukohalt) eite- tav ja iseseisvusetuks tegev dresseering nagu jesuiitelgi, aga niisama hää nagu jesuiitel ka tolle vaimu sissekasvatuse pedagoogiline aparaat. „V“ puudus aga on just tema „pedagoogilise aparaadi“ puudus. Nii vähemalt tundub see nende ridade kirjutajale, tagasi vaadates nyud „V“ viieaastasele tegevusele. Kuid arvatavasti mitte ainult temale, sest ka Selts ise on nyud viimaks vastu võtnud nõude, et iga liikmekssaaja, s. o. siis ka iga liige peab tuttav olema seltsi senises töös ja selle tule- mustes avalduva vaimuga. Kui seegi nõue tõesti ellu viiakse, aitab ta vahest enam seda vaimlist yhtlustumist ja vähestki assimilatsiooni. — Kas on see soov juba filistriks saava „vana“ oma, kes enda ja oma aja vaimu tahab päale suruda ka noorile? Võib olla, kuid seda tehakse ju kõigega, mida keegi oma veendumise järgi hääks peab, selles seisab kogu noorsookasvatuse põhimõte yldse! Õige pedagoogika aga on see, mis oma hääd andes, seejuures arvestab ka noorsoo õigu- sega teatava autonoomia pääle. Ei saa siis päris eitada ka enam nii teravalt nagu seni neid teiste org-ide määratuid kodukordi kui niisuguseid; midagi sarnast konspektiivist vormi edasikannet

on kahtlemata tarvis. Aga see ei tohiks ometi mitte olla ainult-intellektuaalselt paragrahviline ja ette kirjutada seevõrra vaimule ykskõikseid välis- vorme ja väikseid yksikasju, nagu tavalisti meie org-ide kodukorrad, vaid see peaks edasi andma juhtmõttet laiemaks ilmavaatelseks kasvamiseks ja yldisemad juhtnõõridki nende põhimõtete ellu- viimiseks. Ja nende tundmist peab siis org-n oma liikmeilt ka tingimata nõudma (kas just mingi „eksami“ kujul, à la karskuseksam, on teine kysim- us). Ja mitte yksi tundmist vaid ka neile järg- nemist tegelikus elus, peab org-n kontrollima, kui ta tahab olla kasvatusasutus. Siin mingi õige vahetee leidmine puhtintellektuaalse mehaniseerit paragrafidressuuri ja (vahest liigtundelise) amorfse individualismi vahel, selleks jääb „V“-le veel tule- vikus mõndagi teha. Aga kui see otsimine ongi raske, nagu ta olnud on ka seni, trööstigu teda siiski, et see ei ole ainult tema asi, vaid siin on tegemist yldse uute ja õigemate yliõpilaskasvatuse vormide ja meetodide otsimisega, jah, veel enam, osalt uute ja paremate kogu yhiselu kujundus- vormide otsimisega yldse ainult väikeses mastaabis.

4. Väljaspoolsele kultuurtõõle on siis tahtnud „V“ oma liikmeid juhtida, seda nõuab tema ilmavaateline õpetus juba endastmõistetavalt. Mitte yksiku ajaviiteks ja lõbutsuseks, ei ka ykski puhtisiklikuks siseõilistuseks kohusta teda ta intelligentsi-mõiste, vaid välistõõle, sest „kaasa- elamine“ ilma selleta on passiivne ja puudulik.

Kuid ka siin pole olnud suuremat teadlikku ja systemaatilisemat juhtimist. Ja ometi on ka see välistegevus tekkind nagu iseenesest, juba algusest pääle haarand endasse mõned yksikud ja nende kaudu ikka enam ka teisi. Poleks vahest päris huvita anda paar joont selle algu- sest, mis on osalt iseseisvuseaegse eesti yliõpilas- liikumise algus yldse.

Sest õieti on ju ka „V“ selle „gründertumi“ ajajärgu saadus, mis valitses umb. a. 1920 meie värske ylikooli ymber. Oli see ju otse teatav „akadeemilise Eesti“ renessaans, palavikuliselt kiire ehitustöö igal alal. Uusi yhinguid tekkis kui kylvatud. Muu seas olgu siin mälestet fakt, et vähemalt mis puutub filosoofia-teaduskunda, need külvajad olid enamasti väljamaalastest õppejõud, esikätt soomlased. Oli siis ka arusaadav, miks nii liikuma pandud inimesed ka seevõrra soome- harrastuslikud olid, seda enam, et meie oma vana- mat intelligentsi, kelles vähegi ideid ja hoogu neil alul peagu olemaski polnud ja noorem, radi- kaalide ryhm (kirjanikke j. t.) end nähtavasti yle- olevalt ja ykskõiksest yliõpilaselust kaugel hoidis. Soomest aga tuli siis nagu mingi elustav tuule- puhang, uute sihtidega rahvuskultuuri paljudel aladel — ja ka yhes uue, kargema ning jõurik- kama vaimuga. See oli uus päälesõjaaegses pohmelevas Tartus. See tõmbas ligi noori, kes igatsesid tuld ja tegevust.

Prof. Kettuse algatusel asutati 1920. a. kevadel Emakeele Selts, mis sai pea meie filoloogide keskkohaks. Oieti olid peagu samad inimesed, kes sama aasta sygisel aluse panid ka Soome-Eesti klubile. Ja jällegi oli pea sama väike ryhm, kes kord ses klubis istudes ja kuulda saades, et „Yliõpilaste Karskushendus“ syndida tahaks, aga synnitajaid ei leia, pysti tõusis, pea terves koosseisus yle tänava teise ruumi liikus ja tolle yhenduse siis asutaski. Valdav enamik „V“ inimestest kuulusid sellesse ryhma. Ei ole siis ime, et nii korraga 3—4 org-is kaasatõmmates aega polnud alati kyllalt ka emaseltsi, „kodu kallist“, kyllaldaselt tähele panna. Juhtus mõnigikord, et selle oleng või koosolek tuli edasi lykata, kuna suurem

osa liikmeist pidi minema kuhugi, „filiaali“ (nagu vahel viimaksmainit yhinguid naljatoonil ja muidugi väga liialdades kutsuti).

Ajajooksul, kui uued yhingud ka mujalt enam abi hakkasid saama, võis muidugi osalt neile kulutatavat aega vähendada. Aga siis tuli jälle uusi . . .

Ja pääle nende oli yksikuid liikmeid aktiivselt osa võtmas veel mitmeist muist organisatsioonest, ak. põllumajanduse seltsist ja spordiklubist alates, ak. filosoofia seltsi ja kristliku yliõpilasyhinguga lõpetades, lisaks veel mõned maakundlikud yliõpilaskogud jm. Nii oli pea iga liige rakendet mingi väljaspoolse kultuurtööle juhut yhingu tegevusse, paljud isegi mitmete omasse. Oli siis siin-sääil kuulda etteheiteidki, et nad liig vähe hoolivat „V-st“ ja liig palju kõigest sarnasest väljaspoolsest tööst. Kuid selle vastu on ikka jälle yles säetud ja põhimõttena kaitstud seisukoht, et nii see just olema peabki: pätätähelepanu pöörda just väljaspoolsele, sisulisele ja seega enam produktiivsele tööle, kuna intiimyhing oma olemuselt ongi ju õieti kõigepäält intiimne kodu, kust väljas tööl käiakse, sest kodu piirid ju seks liig kitsad on. Aga kui sääilt töölt tullakse, siis muidugi kõneldakse kodus puhateski vahel samust asjust ja see ongi, millega kaasa tõmmatakse yhteist, mitte ainult kohusetundele koputusega ega sundusega. Viimasega pole „V“ s yldse palju suudet ära teha — kui aine ise ei huvita. Kuid see huvitavaks saamine ongi õieti see raskeim, milleks seltsi yldiselgi õhkkunnal on oma suur osa.

E. Y. S. „Veljesto“ suvipäevilt Toilas 1924. Grupp osavõtjaid Martsa kaldal.

Veljesto algpäevilt.

Juba memuaare . . . !

Ei ole hää toon, kõnelda enesest, ja igav olevat see harilikult ka (kuigi O. Wilde vastupidist tõendab). Eriti siis, kui sa veel noor oled ja keegi mitte kõige vähematki huvi ei osuta su isiku ja selle mineviku vastu. Milline häbematult suur enesetunne siis, nyyd juba memuaare kirjutada! Egoomania! Ja veel palju hullem kui Jaan Tõnissonil, mis?

Aga, eks ole, hyvad inimesed, noorus ja vanadus on nagu kaunis relatiivsed mõisted ja tihti võib yhtpidi olla alles veel päris kollanokk, aga teistpidi ja teise asja suhtes juba isa-hoia milline filister! Ja kui siis sarnane filister tagasi vaatab oma läbikäidud aastaile ja teele ning silma heidab ka uutele kollanokkadele samal teel, kas see siis väga imelik ongi, kui ta endas tunneb puhkevat ka filisterliku memuaaride-soone? Ja-ja, ta arvab olevat omal õiguse ja isegi kohuse, edasi anda oma hirmussuurt elutarkust ja koletõiseid kogemusi järgnevaile põlvedele — häätahtlik, iseteadlik ja tye nagu surnustõusnud isa Saal!

Nii. „Kui ruttu on kadund aeg“, ytlevad vanad, kelle päevad on juba tyhjad elust ja kelle täna samane kui eile. Ent „kui pikkamisi on kadund aeg“, tahab loodus, et ytleksid noored, vaadates tagasi oma aia teele, kus vahest mõnest ainsast elamusrikkast päevast oli kyllalt, et „yleeile“ tunduks kauge-kauge „kunagina“. Kui vähe ringe on keernud maa ymber päikese, aga palju ringe on juba keernud ymber enda! Kui palju on eksitud tunnete, mõtete, kavatsuste ja

pettumuste metsas — ja kui vähe siiski veel aega on kulund. Juba on saand tyhiseks ja isegi veidraks nii palju, mis kord peeti tähtsaks, juba hakkab yhetoonsuse udu tõusma käidud maale — aga kui mõtled kalendriale, siis märkad, et see oli alles mõne aasta eest . . .

Oleks aga siiski juba vist liig „poseeriv“, kirjutada sest ajaliselt nii verivärskest minevikust juba ä la tavalised memuaarid: välissyndmustikuga, anekdootidega jne. Kui midagi võiks neist suurema huvitavusega olla, siis ehk vahest paar joont sest hingelust, sest tundestikust ja ideestikust, mis juhtis osa Tartu noori a. 1920.

Nii siis, elu selles eriainelises inimryhmas, mida mõned tahtsid ristida yna iseloomutuks „Eesti yliõpilasyhinguks“, teised yna koledaks „Teiseks Eesti Yliõp. Seltsiks“ (!), kolmandad „Rohelise Kuu Klubiks“, Kivikas, oma sigulennutava ajajärgu stiilis, „Punaseks Porgandiks“ ja — millest lõpuks siiski kujunes „Veljesto“ vennaskund? Isegi seda kujutada oleks liig raske; julgen siis kõnelda ainult teatava alaryhma vaimuelust, kes juba varemalt olid kokku puutund Tartu keskkoolides.

Kuigi alles hiljuti koolipingilt tulnud, ei olnud see Tartu grupp a. 1920 igatahes mitte enam päris syytu ja naiivi koolipoisi mõtteilmaga. Olid ju eelmised kolm aastat, 1917, 18, 19 olnud niisama rikkad elamuste andmiseks, kui meie koolipoisi-hinged värsked nende vastuvõtmiseks. Olime huvitusest poolhingetult kylmetand kaasa kõik suure revolutsiooni miitingud ja koosolekud, marssind vaimustetult kaasa ta rongikäigud läbi lume ja pori, demonstreerides oma värvikaid elamusi punaste kui ka sinimustvalgete lindikestega rinnas.

Kui kõige selle välispoolse tegevuse lisaks (nyyd kyll juba eneseylistuse etteheite õige suurel riisikol, eks ole!) mainida veel osavõtt mõnest muust ka mitteakadeemilisest yritusest, nagu noorsoolikumine ja „Uudismaa“, E. Kirjanduse Selts (koolikirj. toimkund selle asutusest pääle), sõdurite kodus korraldet loengud, rahvaylikooli loengud maal, kaastöö mitmesuguseis muis ajakirjus ja ajalehis, lõpuks omagi albumi „Mõtteid v. i.“ väljaandmine jne. — siis ei võiks kokkuvõttes vist kyll mitte liigsena kõlada, kui öelda, et see väike inimrühm siiski on tegutsend kaunis intensiivselt. Jah, mõned sellest vahest liigagi intensiivselt ning endpillates, tervisegei rikkudes. Aga ometi, eks ole, see tervisekaotus on ikkagi teist laadi kui selle tapmine pummelusis?!

Postscriptum: Mis puutub Yliõpilaskunda, siis poleks „V“l kui nii väikearvulisel ryhmal sääl hääleenamusega valitsetavas asutuses nii-kui-nii suuremat mõju võind olla, ega olegi siis sellele suuremat isiklikku tähelepanu pöördud. Mõõname häämeelega, et selle loomises ja juhtimises on olnud meie suurimal org-il, EYS-il, ka suurimad teened. Seevastu on „Yliõpilaslehte“ veljestlaste poolt ikka rohkesti toetet. Nojah, kuid paberi määrimine muidugi ongi ju „filoloogide“ pärisamet, nii et — ega seda maksa pidada mingiks eriliseks teeneks!

* * *

See lyhike tutvustus siis „V“ tööaladega möödund aastate jooksul. Kuid nyd huvitab eemalt-vaatajat arvatavasti enam see, kas selles

tegevuses ka mingit yhtlast ilmet on olnud. Ja sellega mõeldakse muidugi kõigepäält parteipoliitilist värvingut, millega just praegu nähtavasti kogu ilm on siiruviiiruliseks värvit.

Nii siis: milline on's õieti olnud „Veljesto“ n. õ. poliitiline ilme, kysitakse. Ripub muidugi sellest, kes kysija on, kuid nagu oleme kogend, on suuremale jaole meie ymbruskunnast [kysijale kyll tõesti vist raske siin kindlasti vastata. Oleme kogend, kuidas eriti sel alal meil nii kalduv ollakse mõne yksiku tunnuse järgi juba

E. Y. S. „Veljesto“ suvipäevilt Pakril 1925. Osavõtjad saare põhjakaldal paerynkal.

Olime esmalt yldrevolutsioonitsend täie hingega „comme il faut“ ja pärast sama täie usuga eestitsend (Noorsoo Rahvuslikus Liidus) ymbruses voogava venetsuse vastu, oma rahva, keele ja kirjanduse tundmaõppimise, oma rahvuse ja kultuuri maksmapanemise eest. Olime sest (oma eestlusest ja rahvuslusest) kõnelend enestele ja teistelegi nii palju yld-sõnaliselt, et see juba endalegi aasta pärast hakkas igavaks minema ja kyllastama.

Tegelik väiketöö, kursuste korraldus jne. yksi muidugi ei võind rahuldada nii suurestilisel ajal — ja kui kaua võiski ilutseda oma ilusaist rahvavõimu ja eestlusegei hyid-sõnust, kui tegelikult ikka enam seda rahvavõimu edustas ainult toore bolsevismi käratsus ja ikka enam seda eestlust valitjes ja vägistas võõra sõduri pyssitääk. Nii olime juba selle yhegi aasta jooksul pettumusi ja kibedusi kyllalt kogend, nii oma sotsiaal- kui ka rahvusvaimustuses, et vastu võtta viimaks lõplikku ja suurimat, okupatsiooni: „Ich befehle!“

Selle poolt päälesunnit vaikimine harjutas meid ära revolutsioonilisest lobisemisest, see jättis kängu peaaegu kogu yldisemaist asjust mõtlemise, kuaa sellele ainet ei annud enam ykski välisteade, ajaleht ega koosolek; see sundis mõtteid tagasi tulema jällegi vaid isikule — endlahastavale, Vene koolist kaasatoodud Dostojevskiga, Sologubiga jne. noorelt puretule isikule.

Kuid see õpetas ometi enam hindama ka reaalse fyy-silise jõu tähtsust — mõnel hetkel vähemalt. Ja oli see-pärist paine kerginedes esimene asi meiegi poolt seda reaals-et fyy-silist jõudu omandada: hankida relvu, relvu — kust aga sai: lahkuvailt sakslasilt, eraisikult — lampkasti-

destki, kuhu neid omal ajal oli peidet. Ning siis tuli aeg, mil pidi ja võis tarvitada ainult neid...

Nii, — oldi kindlasti veendund, et see sõda, kuhu yks-meelselt mindi, oli paratamatu ning vajaline, et kymmekorda suurema viletsuse eest hoiduda ja et võita tulevast arenguvõimalust, mis võrratult enam väärt kui need võit-luses talut isiklikud kannatused. Kuid ometi see parata-mattuse mõistmine ja oma kannatuste halvakspanu ei suut-nud päriselt tuimendada meelt ymbruse koleduse ja teiste veel suuremate kannatuste ning isegi surma nägemise vastu. Eriti, kui mööda oli sõja esimene hoog ja kui isegi see pool, kellega yhes oli võideld, näitas nii mõndagi ebakylge, too-rust, ahnitsust ja rumalust, rumalust.

Oli jäädud eetiliselst tuimaks ja oldi ära harjut ideeli-semast mõtleemisest. Kuid ei oldud ometi mitte veel kyllalt tuim selleks, et harjuda Tartu elu jälle nähes ka temas valitsevate liinitaguste prassingutega, võiks öelda otse kõik-jal — nii suurte kui ka väikeste, nii sõjaväelaste kui ka erainimeste oma, nii seltskunnas kui ka intelligentsis, nii yli-õpilaste kui ka õppursõdurite seas.

Oli vastik, oli igav, oli imelikult rahutu. Instinktiivselt oodati kõik aeg midagi uut. Ja mitte niivõrra teadlikult kui instinktiivselt võrsus tõde: on siiski vaja inimest kõige enne!

Mida saime ihaldet revolutsioonist, kui puudusid teda juhtivad ja kaitsvad inimesed? Mida saime võõra rahvus-liku surve kaotamisest, kui polnud kyllalt vähegi usaldeta-vaid töölisi positiivse oma ehitamiseks? Mida saime ise-seisvusestki, kui omad suured ja väikesed saksad oskavad samuti herratseda ja prassida, sahkerdada ja saagitseda?

riputama mingi ennevalmisoleva sildi üks-kaks-kolm ka meile kylge.

Sest näib tõepoolest tōsi olevat — meie ymbruskunnas suuremalt jaolt lihtsalt yldse ei osata, ei suudeta, ei tahetagi endale selgelt eritella mõisteid, mis vähegi yksteisega võivad kokku puutuda.

Jah, see on otse ärritav, sest peab kõnelema pikemaltki. Et iga õige parun meie riiki peab kommunistlikuks, on ju arusaadav — varanduse vedru, mis nähtavasti igasuguse mõtte oma huvikohaselt oskab viltu vedada, ongi ju nende juures kyllalt tugev. Et samuti iga õige vene-palgaline bolševik kõiki meie sotsialistegi sõimab neetud buržuideks, on ka arusaadav — põhjus enamasti samuti majanduslik — nagu nende teooriaga nõuab. Kui aga meie muidu normaalse aruga eesti parempoolne endast pahempool seisjat kodanlast tingimata peab sotsiks ja sotsialisti juba päris kindlasti kommunistidega samastab ja eesti riigi hävitajaina manab, siis on siin tegemist emb-kumb

kas tõesti osalise meelega-ogarusega või, õigemini, tahtliku vassimisega, et sellega lasta paista ainsana õigena isamaalaseks ennast. Meie kultuurilagedas parteide võitluses on see võte tarvitet kaunis sagedasti — ja vanade tuusade eeskujul muidugi tõttavad seda harjutama siis ka nende nooremad võsukesed. Julgeb keegi avaldama mingit huvi yhiskundlikkude kysimuste vastu, siis on ta tingimata sotsiks ristit — (nojah, mitmekordiste „Kaja“ tõenduste järgi on seda — Tõnissongi!!). Jumal ise hoidku aga, kui keegi tõeliselt julgeb olla lausa häbematu ja avalikult sotsialist — siis algab kohe klaperjaht tema kui kommunisti (ja seda muidugi yhtlasi venelises, eesti-vaenulises mõttes, kuidas muidu!) päälle, siis lokutatakse ja korrutatatakse seda igal võimalusel, siis nuusutatakse „riigivastasust“ igas tema tyhise-maski mõtteavalduses, siis pannakse kirikuvande alla kogu ta tutvuskund, siis ei taheta enam ei kuulda ega mõista mingit tema teoreetilisemat mõtteavaldust (see olevat venelaste ainuõigus!),

Ja mida saime kestet sõjast, kui nyd algavaks ja veelgi tähtsamaks sisemiseks ehituseks ja paljuräägit „iseseisva kultuuri“ loomiseks pole inimesi, inimesi, inimesi!?

Oli läila ja oli igav. Ega saand midagi teha. Ega teadnudki. Ei osand ju kuskilt päälle hakata. Ja kinnigi olime suuremalt jaolt kõik; kes veel keskkoolis, kes ametis, kes haavu põdemas, kes veel kasarmuski. Olime võõrdunud igast ideelisemast mõtlemisest, veel enam sotsiaalsest, idealistlikust mõtlemisest. Tunt rahulolematust, aga ei mõeldud veel palju, kuidas olevat parandada. Aeg ja temaga kaasas käivad puudusekannatused olid harjutanud kõiki mõtlema kõigepäält omale isikule, omale mõnule ja — omale lõbule.

Niisugune oli ilm meile anno 1919/20. Tutvuti veel mõne teisega, saadi tihemalt kokku mõtteosalistega. Rahulolematust tōi yhte. Ainuke kõrgema, huvitavama elu võimaldaja oleks võind olla EYS., kuhu oli astundki enamik endistest kooli- ja kasarmututtavaist. Kuid ka see oma paarisaaja yksteisele võõra liikmega oli kylm, oma viriseva ja kõleda vaimuga ning mõttevaeste ametlikkude koosolekutega igav, oma peaaegu midagi vaimlist elu võimaldava ainult ametliku ilmega ideetu ja tyhi, (vähemalt nii näis meile tookord!), kõigepäält aga vastumeelt oma joomingutega ning „rebasteid“ jōhkralt käsutavate buršidega, kes vist küll vaevalt yhestki korporandist ses suhtes taha jäid. Muidugi ei puudnud sääl ka vastasrind vanemategi liigete seas sellele EYS'is igikestnud korporatsiooni poolele (surematule „Fraternitas Viliensisele“!). Aga see vastasrind oli tookord ise veel võimetu. Ja inimesed, päälegi, olid sest nii paljuga väljaspool, et jõudugi ei jätkund selleks, et anda paremat. Mõned nooremate muutmisyritused naerdi lihtsalt välja, nii et nende algatajad varsti sellest loobusid. — Eriti cemaletōukav oli seltsi 50-a. juubeli-pyhitus oma mitme-päevaste „raskete“ tagatippudega. Oieti võikski sest päevast

1) Pardong, EYS.! Ma tean, et seda sääl häämeelega ei kuulda ja pigem tahetakse jutt juhtida ainult „paarile ilmsyytule õllepudelile“ ning neid kiusavaille moralistidele. Kuid siin ei olegi ju räägit midagi olevikust — tookordne aga tundub juba nii kauge, et sellele „ajalooliselt“ võib vaadata, eks? Ja päälegi tähendasime juba, et sarnane sõjaegne vaim oli ju tolkorral yldine ja arusaadavgi. Oleme rõõmsad mõõnda võies, et ka Selts ise selle vaimu on nähtavasti juba jätnud ainult ajalooliseks, et ta vahepääl kord koguni on jõudnud välja täieliku sisemise „alkoholi keelusaaduseni“ — kuigi, kahju kyll, ainult ajutiselt.

päälle mälestada „Veljesto“ syndi! — Veel halvemini käis käsi muidugi paaril teisel tuttaval, kes oli sattund, või „veetud“, teadmatuna kuhugi korporatsiooni.

Ja nii siis sellest uuest pesast kõnelema hakatigi. Tulipäisemal oli otsus valmis ykskakskolm. Pikalisemad soovitasid enne inimesi koguda ja proovida ning enne väljastumist veel EYS-is aktiivsemalt „tuult teha“. Neil oli ikka veel usku sõnade jõusse, mis kõiki veenaks! Ei teadnud veel, et inimene igatahes mitte pole loogiline olevus, vaid et ta seda on vahest ainult yhes syllogismis, kahe syllogismi lyli vahele aga torkab ta tingimata oma senise harjumuse ja veab nii otsusahela ikka oma poole...

Nii siis anti oktoobri algul EYS sisse 11 „mässumeelse“ lahkumisteade ja 13. oktoobril võis Ylikooli nõukogu juba uue seltsi ametlikult registreerida.

Lehekylg „V-0“ päevikust 1923.

Sic transit gloria mundi...

*On igal tähtedest ju määratud
võib olla hää, võib olla kuri saatus;
kes takista võib möödapääsmatut?
Ei seisa aeg, kui seisatakski raatus!
Ei saatuses saa keegi põigata,
mis valmind lõikuseks, see tuleb lõigata.*

*On igal elus lahenda probleem...
Laps arglik uulitsal myyb simililli,
poe aknal õitseb valge krysanteem
ja karjus metsas puhub vilepilli:
Ei saatuses saa keegi põigata,
mis valmind lõikuseks, see tuleb lõigata.*

*On kevad tulnud yle terve maa,
on kevad tulnud yle Tartu linna...
Nyid targad talvenäod minema
ja kaudu kevadõhust paisund rinna
kõik piksehääl võtkem hõigata:
Märt, lase juuksed maha lõigata!*

Jaan Kangilaski.

ega yldse miskit yldisemaist asjust kõnelemist, vaid kysitakse otse, kunas öösel ta täägiga ja pommiga läheb riiki yle võtma!

Halvem on aga veel lugu, et nii ei talita mitte yksi „vanad“ ja äärmised parempoolsed, vaid ka muidu keskklased ja eriti nooredki! Kui kommunistide siht oli 1. detsembriga Eestis kabuhirmu sünnitada, siis näib see olevat laialt saavutatud ja nähtavasti ysnä kauakski ajaks. Juba päris laiadel haritlastegi kihtidel on see kabuhirm halvand iseseisva mõtlemise võime — ja sõna „punane“ kui niisugune on jällegi saand seks punaseks rätikuks, mis täiesti tasakaalust välja viib meie pisipyrgerist, talupojast ja metsharilastest kalkuni. Väikekoodanline hirm mõtlemise ja tundmise ees, iga uuenduse ja muutusenõude ees hakkab jällegi end lajutama meie „kainenevas“ s. o. tuimenevas õhkkunnas. Isegi ysnä elutark nõue, teist poolt vähemalt oma vastasenagi vaja tundma ja mõistma õppida, arvatakse olevat juba kahtlane. Vaja täielist isolatsiooni, silmadesulumist. Ei ole siis ime, kui selles sotsiaalsusetus ja yldse vaimupelgavas, sumbund õhus kasvavad igasugu yhis-kundlikud myrgiseened, salajased mängupõrgud, joomaklubid jne. juba keskkooligi õpilaste hulgas (on fakte Tartustki!) Ei ole siis ime ka, kui ikka enam sigib korporantismi umbrohtu, — on ju ainult selle vaimukandjad need patenteeritud isamaa pojad ja tytred, kelle kylge „punane haigus“ ei hakka. Veel hiljuti kuuldi yht meie muidu auväärt tegelast päris tõsiselt seletavat, et ta oma lapse seepärast korporatsiooni on saatnud, et „kõik Seltsid ju noore inimese sotsiks teevad“.

Vaesed Seltsid, vaene EYS, õnnetu „Ilmatar“, noorsoohukutaja E. Naisyliõpilaste Selts, parandage meelt, auväärt pyrjereile olete kõik puru punased.

Ja vaene „Veljesto“ — selle kohta levitatakse juba ammu jutte, et see olevat päris kommunistide pesa ja kaitsepolitsei järelevalve vääriline! Muidugi, arusaadav, see matar tapab ju praegu kõige kindlamalt, ja see huvi vist mõnel pool „V“ vastu on.

Ent seda samal ajal kui muidu päris mõistlikus „Yhenduses“ (!) kirjutab keegi tark õigeusklik, et „Veljesto“ juhtivad jõud olevat reaktsiooni edustajad. (Mees on nähtavasti 1917. a. revolutsioonist saadik ainult ilusaid unesid nähes tukkund ega aimagi, vaeneke, kui kaugele see reaktsioon mujal on läind!)

Kuid ka selles ja sellevaimulistes muudes väljendustes pole midagi imestada: samuti kui meie saksikud või ka mittesaksikud pyrjerid ja nende võsud pelgavad kõikjal „punast“, samuti ajab meie ennemuistseile „venesärgiga-seltsimeestele“ jubeduse tunde pääle sõna „rahvuslik“ ja teised sellega yhenduses olevad väljendused. Kus isegi vähe sellest võib haisutada, sääl tunneb sarnane patenteeritud nina kohe ka „neetud kodanluse“, korrupsiooni, karjerismi, kroonupatriotismi, „mädanud liha“ ja ei tea veel mis lõhna. Tunne seda kui ka ta vastaspoole vanastpäritud nõrkust nende juures ja pyyame aru saada, et mõnel mehel uuestiorienteerumine iseseisvas Eestis raske on ning sinimustvalge ning punane lipp

Kuid pidin kõnelema ju mitte „Veljesto“ saamise välistest käigust, vaid tema alguspäevade mõtte- ja tundesüst.

Nagu juba öeldud, olime enamvähem kõik sõjaajal võõrdund yldideelisemast mõtlemisest, osalt omist endiseist vaateist pettunult, osalt lihtsalt elu välisyyndmustega neist eemale viidud. Nii juhtuski, et näit. poliitilise ilmavaate suhtes sattus uude Seltsi õige mitmeti erinevate vaadete pooldajaid. Nii „kangete“ kysimuste yle ei vaieldud mäletavasti algupäivil pea kunagi ja hiljemgi riivati neid võrdlemisi õrnalt, et mitte „välja kutsuda paratamata teravusi“, nagu mõned hoiatasid. Kokkutulnuist löi veljeskonna kõige algelise tung kultuursema, vaimsema elu järele, mida olevad seltsid ei võimaldand ehk vähemalt kuidagi ei soodustand. Ja see oli yhtlasi tung soojema, yksmeelsema, rõõmsama sõprade kodus järele, kus polnud alati tarvis kokku puutuda inimestega, kellega polnud mingit yhist huvi, kus tarvis polnud karta igal sammul mõnd saiapunktilist kodukorda oma veidrate keeldudega ja veel veidramate käskudega, kus polnud ähvardavat „vanameest“, kus polnud tarvis purjus buršidele õllepudeleid ette kanda ja, ise karskena, nende lallutust kuulda.

Nii siis sama suurel määral lihtsalt põgenemise kui otsimisegi tung. Ja seepärast oligi esimeseks pyydeks ja nõudeks muidugi vabadus! Vabadus, see „la liberté, liberté cherie“, see nooruse kõige algelise ja jõurikkam tung — ise määrata oma teed, ise kujundada oma eluvormid, vähemalt mitte lasta end juhtida neist autoriteetlikest traditsioon-valvajaist ja reegleist, mis näisid mõttetuina ja tyhi-seina. „Vaba yksksteisele mõjumisega“ ja igakordse parema äränagemise järgi pidi kõik samaa juhit; et mingisuguseid

reegleid, sunni-abinõusid ega aukohtu janditamisi — see oli endastmõistetav! Vaba tahtmine korrekt olla pidi nende kõigi aset täitma, nagu igas kultuurinimeste seltskonnas mujalgi. Ja (vaevalt kyll kõigil, kuid osal) tihti oli see vabaduspyyd veel palju laiemal ulatusega kui tavaline põlgus õõnsate traditsioonide vastu. See oli mingi otse ilmavaadet kujundav vabadustunne — juba traagilisekski muutund inimolendi liigse vabaduse, kõige relatiivuse mõistmine, see arvatav „absoluutne teadmine“, mis olevat „uue aja kõige valulisem leidus“.

Absoluutne suur ykskõik väljaspool isikuid oli õudse tõena avanend juba varem sellesisulisest kirjandusest. Aja pöörised ja murrangud olid sellele teadmisele lisaks annud valulise tundetooni. Noorpõlve maailma kindel ehitus oli lagunend ja inga yksik seisus abitult oma kosmose keskpunktis, ei mingile toetav, kuigi kõigist rippuv, ilma mingi pysiva, absoluutse sihita, kuigi lõpmatu hulga väikeste sihtide saavutamiseks askeldav.

Kuid milleks kõnelda sest pikemalt. Polnud see ilma-tunne ju midagi uut, vaid omane juba minevagi aastasaja estetistlik-romantilisele vaimulele. Lyhidalt, meie „traagiline“ ja yhtlasi „yleaisalööv“ vabadustunne oli väljendet neis A. Schnitzleri värsses, mis olid plakatina riputet seinale esimese (ja ka viimase) „Maja Vaimu teenistuse“ ehk „Rohelise Messi“ ehk „müstilise õhtu“ puhul:

„Mis paistab sygava ja suurena
siin ilmas — kõik on ainult mäng.

Yks mängib sõdurite bandega
ja teisel nukuks ebausklik hing,
ja mõni ehk, võib olla, mängib päikese ja tähtega.

nende arust ikka veel täieliste vaenlastena peavad esinema.

Sarnases kultuuritus ja mõtlemist-kartvas yhis-kunnas pole aga imestatav, et ka „V“ seisukohast enamalt jaolt pole aru saadud ei yhel ega teisel pool — ega nähtavasti tahetudki saada. Nii on ta kuulnud oma lähemast ymbrusest mõndagi lõbusat seletust oma ilme kohta juba oma algusest pääle. Kuid mitte üksi madalamais vaid ka mõnes „kõrgemas sfääris“. Parim näide sest on osa „Mõtteid v. i.“ albumi arvustusi, kus liantsalt vägi-valdselt välja kisti üksikud kohad ja kui nende põhjal loodud meie portree kuhugi vanasse laht-risse ei passind, siis kogu meie seisukoht tunnusteti ilmetuks! Ja veider kyll, seejuures yheltpoolt liig kõre-meelseks-eitavaks, teisalt liig järgiandvaks ja „Tõnissonlikuks“. Ometi oligi see, mida pakuti ses raamatus vaid laiem kultuur-ilmavaateline baas, mille üksikasjalisemat väljaehitust poldud tahetudki anda. Et just sarnast yldpõhja meil enim tarvis on, näitab museas seegi, kuidas õieti meie kultuurimõistestki keegi neist arvustajaist aru ei saand. Sarnasel põhjal kasvabki siis see meie pääliskaudne parteitsemine ja vaid välisvormide ning sõnade nägemine, nii enda kui teiste juures. On siis nähtavasti veel kyllalt põhjust, et „V“ seltsina jääks sellasele „ilmetule“ seisukohale enam-vähem ka veel edaspidi, seni kui on kasvand mõõduandvamaks uus põlv, kes oskab enam näha asju endid ning mitte ainult sõnu. Ja, yhtlasi, kes on üle sest virisemise ja teiste põhjusetu kahtlustamise vaimust, millega praegu suurem osa meie inimesi ikka veel näivad olevat myrgitit.

Kui aga see lõöksõnust ylenägemine, vaateavarus ning syvenemine välja ei lähe intelligentisist, kelle olemuse just see moodustabki, kust mujalt peakski see siis tulema? Nii on siin teha nähtavasti veel määratu töö igal yksikul ja igal seltsilgi, ka „V-l“.

Muidugi aga ei tähenda see, nagu peaks ta seepärast loobuma poliitilisest huvist yldse, nagu mõni veider kirjatar on osand arvata tema väljendusist. Just vastupidi! Jäädes võrdlemisi õige avarate poliitilise ilmavaate raamide vahele, (vt. eespool), s. o. end mitte sidudes veel kitsama (lõök) partei programmiga, peaks „V“ ja peaks iga yliõporg-n just seda enam pääle yldilmavaateliste pyydma endale selgitada ka sotsiaalseid ja poliitilisi probleme ja eri seisukohti. (Olgu tähendat, et „V“ seda viimasel ajal ikka enam on teha pyydnudki). Alles nii ettevalmistet inimesilt võime loota tulevikus vähegi kõrgema poliitiliseigi kultuuriga intelligenti, mitte aga neilt, kes kogu yliõpilasaja poliitilisi kysimusi kardavad kui mingit surmapattu ja siis ellu minnes loovad maa juhistiku, kus on „kaks-kolm oinast, partei-sammast, — ja yheksakymmend seitse lammast.“

Samuti ei tähenda seltsi platvormi avarus ka mitte seda, et ta yksikud liikmed peaksid samuti olema, nii siis parteiliselt aina „jerapooletud“. Ellu astudes ei tohikski nad seda enam olla, sest see tähendaks mitte üksi mitte-kaasaalamist yldsusega, vaid just sarnase poliitiliselt passiivi lambakarja moodustamist, mida demokraatlikus riigis tohiks sallida kõige vähem.

Kui nii ajajooksul tõuseb meie yliõpilaskunna yldine ilmavaatekultuur ja seega yhtlasi ka poliit-

Nii kokku sulanud meil tõde valeda ja uni eluga. Ei miskis veendumist.

Ei millalgi yhtteist me mõista saa ja midagi ei tea me enesist.

Kõik elu — mäng. Tark — kes saand aru sest!“

„Sarnane jõuetu ja dekadentlik vaade!“ imestetakse,

võib olla. Päälegi elutahteliste noorte seas, Eesti iseseisvuse esimesel aastal! Kuid pole ju öeldud, et see oli kogu meie vaade. See oli ainult põhi, alus. See oli vabadus kõigest väljastpoolt siduvast! See negatsioon polnud muuks, kui oma tahtelise elu võimaldajaks. See kõikrelatiivsuse tunne, valuline ja rõõmus yhtlasi, oli elumängu võimaldaja, kõige ilusama ja parema mängu võimaldaja. See näiliselt „jõuetu“ ilmatunne vabastas tee kõige ohjel-damatumale jõudude mängule, jõurikkamale elule, mis elas elu enda pärast kõigi ta moodustega, mis elas sest, et rõõm oli elada, mis jõude tarvitas, töötas, raskusi kandis, sest et tal rõõm oli neid kanda.

Mida's õige taheti ja mida tunti? Tunti igatahes, et noorus pole mitte ainult selleks, et tulevase leivakannika pärast juba nyud hallitada, end ainult tuupimisele sundides, kuid et ollakse noor samuti veel vähem seks, et vanadele olla pai poisu, neile tikutoosiga ja õllepudeliga järgi joostes.

Kõige vähem aga selleks, et ise purjusena neid pudeleid ja taldrikuid rapiiriga puruks peksta ja siis võib-olla säälsamas kildude pääl magada.

Nii, vähemalt seda tunti — mida noorus ja rõõm, mida elu ilus mäng mitte ei tähenda. Aga vähemalt yht purjus olemist mõisteti ja jaateti siiski: olla purjus

vabast tahtmisest, fantaasiajõu väljaelamise tahtmisest, olla hull noorusest endast, olla rõõmus rõõmu enda pärast. Elati teadvuses, et:

ega no illo een ei lähe,
ega no tantsu takah ei tule,
ees no läeva iku päeva,
takah murrab mure suuri...

— Nii siis, ei midagi muud kui ysnatavaline uimastus noorolemisest? see mis kõrvalt vaadatuna näib filistrile olevat „vasikavaimustus“ sisult ja õige keskpärane myrelemine vormilt. Jah, nii see oligi sellele, kes vananend „mõistlikuks“ inimeseks ja kellel on juba arenend Maitses — (see kõige moralistlikum asi maailmas!) arenend vahel nii peeneks ja snobseks, et ta enamiku maailma asjade yle võib ainult ylelevalt huuli krimpsutada!

Kui aga seda nooruse rumalust ja „maitsetust“ veel oli samuti palju nagu ylevoolavat jõudu, ja maailm ning temas võimalikud tembud veel värsked, siis polnud see esteetiline elumäng tõesti mitte raske kunst. Siis ei tarvitsend ta elu poetiseerimiseks mitte kuunalget ega romantilisi juhtumusi, vaid lihtsalt natukene fantaasiat, leidlikkust, vahelduvust, ootamatut. Ei pyytud siis häbeneda ega salata midagi lapsikust, rumalust ega sentimentaalsustki. Ei ole objektiivseid mõõdupuid — ergo, on seda vaid isiku oma tunne: kõik on lõpuks rumalus, iga tundeavaldus on sentimentaalne, tähendab pole seda miskit, mida sarnasena „mina“ otsekohe ei tunne.

Kuid see polnd siiski ka mingi „moraalivastatus“ või mõne „kuldse nooruse“ tavaline „lai elu“. Just selle vastu,

tiline, võib olla, et siis ka olevad org-id saavad tolle soovit kindlama ilme. Ja kui siis „Veljesto“ senist arengu suuna nii kaugele jätkata, (oletades, et see samas sihis edeneb ja midagi seda järsumalt ei muuda) siis vahest võiks temastki kujuneda mingi yhtlaseilmelisem, ytleme radikaal-progressivistliku poliitilise ilmavaatega ryhmitus. — So, nyyd on lootust antud yhe sildi pääle, kas ollakse rahuldet?

Kas on tarvis ka lõppsõna? Veljesto osa meie yldkultuuris? kysiks nyyd tavaline ylevaatekirjutuse stilistiline ehitus. Kuid see võib tunduda juba tõesti koomiline, kõnelda yhe viieaastase lapse sellasest osast. Kui aga vormi pärast siin siiski midagi peab vastama — noh, siis resumeerime eelolnust, et ta ysna vähe vahest siiski on kaasa aidand meie iseseisvusaegse noorpõlve kultuurilisemale kasvamisele ja meie akadeemilise elu eestinemisele „eesti akadeemilisele renaanssile“ aastast 1920 pääle. Ysna, ysna natuke. Aga see protsess ise on ju ka veel alles algvel.

Seejuures on tema n. ö. eraldavamad omadused olnud vahest järgmised:

Ta on kogu aeg pyydnud meie yliõpilasnoorsugu viia lähemasse syvenemisse: kultuurprobleemidega ja kaaselamisse rahvaga ning rahvuskultuuriga.

Ta on kogu aja kategooriliselt võidelnud rahvasteralduva herrasharituluse ja pummeldava korporantismi vastu pyydes oma sisemises korralduses sellest vabaneda ja selle ajast läind „traditsioonide“ asemele uusi eluvorme leida.

Ta on oma eriliseks ideoloogiaks seadnud võimalikult lähedalt yhendada rahvuslikke ja sotsiaalseid ideaale, mõlemate syvenduse ja eestikohase rakenduse teel. Ja ta on jäänd truuks ka siingi oma algpäevade ihale: loogem inime kõige enne, need, kelle käes see loomine on; loogem uus eesti haritlaskund!

Tema ise on seda aidand luua muidugi veel väga vähe. Alles äsja on ta „esimene lend“ läind ellu oma „ilusaid sõnu“ teostada pyydma. — Kindlasti võib öelda: „V“ saavutused on kõigiti mitmekordselt väiksemad kui ta taotlused. Ta on rabelend ja ahastand sellepärast kyllalt. Mõned temas on isegi käega heitnud ja minema läind. Kuid ta on siiski yhtteist saavutand: Ja väikestest aga seisab koos suur. Ning seepärast võib ta end mitte-õnnestumistegi pärast lohutada, kui ta nyyd tagasi vaatab oma eluale. Vähemalt seda teab ta: kogu aeg on ta intensiivselt eland! Tukkund ei ole ta seda elu mitte! Ja see on ilus iseendastki!

August Anni.

see oli erilaadne elutunne, yhtlasi esteetiline kui ka eetiline. Noorena noor olla on kohus! Terve olla on kohus. Rõõmus olla on kohus. Last huvitab ta suureks saamine, ta eeskujui on täiskasvand, „suur“ inime. Ning vananevat inimest huvitab taas vaid see, mis pysib pärast teda, tõusev sugu. Ainult noorus on väärtus ja siht enda ette, elu õis, mille kohus on kõigepäält olla ilus, mille kohus on enda kaudu elu lõpmataharulist taime õiestada, ilusaks ja elamusrikkaks teha. Vaimiliselt, seesmiselt ilus olemine aga — see hojab endastmõistetavalt eemal kõigest halvast ja madalast, kõigest ebatervest ja inetust. See oleks lihtsalt stiili vastu!

Seega kõik ilusaks eluks! Ning ilus on see, mis terve ja rõõmus ning sääljures ometi arenev elu yldsihtide kohaselt, tähendab, ka hää. Ilus on, mis väljendub avalikult ja vahetult, ilus on see, mis on tõde, mis pole kistud ega poseerit.

„No jah, kalokagathos, sõnu te oskasite teha“ naeratab iroonik. Mis siis, meiegi naeratasime, kui vahest oma voolu vaatasime tema kaldalt. Aga aga see veel ei takistand teinekord jällegi samasse voogu hyppamist! „Mis on tõsine ja mis nali, et peaksime yht võtma aina tõsiselt ja teist naerdes“, kõneldakse Rohelise Messi palveis Maja Vaimule. „Nagu poleks kõige suurem tõde vaid nali ja naeruväärt ja nagu ei võiks olla iga nali aineks meeledidule. Elu aga on yks ja ainus!“

Nii see oli. Kui kõik tõsine ja nali langesid kokku, siis ei järgnend sest ometi, et kõik tõsine oleks saand vaid naljaks, vaid ka, et kõik naligi — tõeks, ka yhtlasi nali olles. Kõikumine nende kahe äärmuse vahel, äärmuste kokku puutumine, samuti kui ka vabaduse rõõmu ning kõikrelatiivsuse ahastuse vahel andis yhtlasi nagu selle valu ja lõbu vahel võnkumise, mis on vist otse vajaline igaks intensiivseks rõõmuks.

Muidugi, sarnaseid vaateid ja tundeid jagasid vaid vähesed. Paljudele olid selle ilmutused kui ka kogu „Rohelise Messi“ mystiline õhtu ainult nali ning jant, moralistid tõttasid juba etteheitedki tegema. et katoliku messi välisvormide jäljendamisega teiste tundeid olevat haavat. Nagu

poleks see vähemalt täitjale olnud siiski ka tõsine mess nooruse Rõõmujumalale. Viimane aga oli vast õige ligidalt seotud kogu elutunde keskse väärtusega, mis pidi endas yhendama kõik tõe, hää ja ilusa. „Rohelisest Messist“ loeme, pärast tavalist „Exaudi Dominus vocem orationis nostrum jne.“ järgmist „misereret“:

„Mina olen pattu teind oma syndimisest saadik, oi Sina Tõe ja Rõõmu Elu! Oi Sina Nooruse Hullumeelsus, Vaeste ja Filosoofide Viin, Tuudengi Tuli, Purjutajate Pyroksiliin ja Ahastajate Aspiriin, Sinu vastu olen ma rän-gasti eksind, miserere!“

Mina igav ja veretu raamatukoi ja lestade närija, minu silmad on olnud kui sea silmad, mis pole näind enda kohal S i n u taevast! Halastajat minullek!

Mina arusaamatu, tõmp, ja tundmustetu, mina laisk end liigutama rõõmu ilmaletoomiseks! Mina olen näind ainult pori oma ymber ja mõelnud, et see ongi maailm, nii täis pattu olen ma sinu naeratava palge ees, mina vilets!

Mina jäme, puine ja fantaasiatu, ei minust ole yhtigi veel, ma olen läbi ja läbi kui loom! Aga väiklus ja tige-dus on minu sees kui suits korstnas. Kui hirmus!

... Mina olen täis pisibursuilikku vaimu, mis on läpatand ja hakkab ninna; Tartu kohvitantade linn on mulle olnud koduks ja nende jumalad on olnud minu jumalad! Vaata, ma vannun nad ära!

Ma olen olnud loid ja logard ja olen end lasknud vedada karjeristide poolt ja härgade ja pörsaste poolt, ma olen kummardand vaikides nende arvamise ette, miserere!

Mina kinnine ja salalik ja tige, mina olen naernud oma sydames oma kaasanimeste yle, aga olen ainult naera-tand nende silmi ees, nende patud on ka minu patud, et ma neid pole parandand! O horror, horror!

... Mina arusaamatu ja tuim, minu hambad on laiail rumalase naeruskõige yle, mis on kaunis ja kõrge, aga ilma veidruse ees poseerin ma ennast tõsiseks, oi jerum!

Mina olen pime ja kurt kui puujumal, ma mõtlen end olevat kõige ilma tsentrum ja et kõik peaks olema nagu

Lehekylg „V-o“ päevikust.

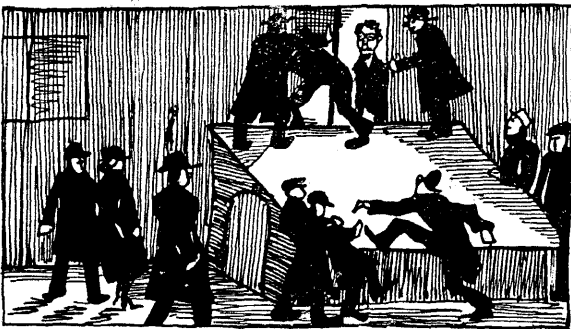
Magistriks löömine.

1

Kui üks velledest magistriks oli ylendet, läksid neliteistkymmend välja ja käisid hanemarsis ymber raekoja, hoolimata korralvaja ähvardavast kujust.

2

Siis jõudsid nad sellesinatse akna taha ja puhusid Jeeriku pasunaid. Ja seesinane ilmus aknale ja tegi lahke näo.

3

Ja tehti talle promotsioon ja päale selle kui ta riskysimuste päale oli ilmutand häid teadmisi Aristotelesest, Sokratesest, sipelgatest ja mammutitest ning eriti hiilgavalt, epochemachendilt lahendand esteetika ja eetika vahekorra kysimuse näillikult puupeni abil, nõrku vastuseid andes ainult sotsiaalkysimuses, ylendeti seesinane Leie mees oma Issanda ja ligemiste ees „vir doctissimus, illustrissimus, magnissimus pessimusque“ aukraadi.

Punavalge vanne

(lipule — veel olematule.)

Vanne sulle, punapäike,
vanne sulle, valge kuu!
all te lipu loitva läike
teie juhtige me käike!
laulgu teid me töö nii kui siin suu!

Vanne sulle, valge Selgus,
vanne sulle, Punarõõm:
ikka saatku meid te helgus!
maha kurtlus, kartlus, pelgus!
läitku, loitku kõikjal teie lõõm!

Vanne sulle pyha liitus,
punavalge yhendai!
Lipp, kus vaim ja syda liitus,
kostku kõikjal kord su kiitus,
lehvi, ole ilma lunastai!

Alles siis kui punaiha
juhiks lumivalge vaim,
kaob koormaidkandva piha
viletsus ja väeti viha,
ärkab uue ilma helgem aim.

Alles siis kui vaimu kaine
tarm ning arm on töötav rind,
päästab end alt jäise paine,
fõstab võimsa, vaba laine
Inimese ilmuvõitev ind.

Tulihiing ja vaimsus valge,
rõõmuks Maa ning maailm lai:
kaotame nii talve-kalge,
loome uue ilma alge,
toome õige Esimese Mai!

Ymber punavalge plagu
yles, hulk siis nooruslik!
Iha üks meid yhendagu:
koitku kõigi kevad-agu,
syndku kõikjal suvi suur ja pikk!

A. A. Laanessar.

mina! Aga teistest ei saa ma aru teps ja kokku ma nendega ei lepi kas või kurat võtku!

Ma olen vaene mumm ja tumm, kelle mõtted käivad uduselt ja pikka, ja ma ei saa neid kuidagi välja, vaid ainult nohisen! Minu keel on kidas, mina ei oska mitte! Exaudi, Domine, saa minust aru!...

Jne., jne. Ning kui siis patud kahetset nagu kord ja kohus ning meeleparandamistootusele kõik „toda kyll“ on kostnud, järgneb vendlussakrament yhes järgmise kirjasõnaga:

„Ja see sündis, kui naine sai ära efitatud kuradist tolle hää ja kurja tundmiste puu viljaga, siis tema võttis õuna ja andis ta Madamale ja ütles: Võta ja söö, sest seda õuna pole Jumal meile mitte süüa lubanud! Seft see teeb mõistlikuts ja targats ja annab teada kõik klatsid ja küllajutud ja on väga magus, kui ja ta süüa võtab.“ Ja Madam vastas: „No, kui üks naine seda annab, siis peab seda itka sööma küll“, ja ta võttis ja ta söi... Ja kui ta sai sõõnud, kuulis ta kõifugu inimeste armamisi ja klatsid, ja hakkas usuma, et ta kõik teab, mis hea ja kuri on. Ja ta püüdis nende ilmalaste kõnede ja klatside järgi käia ning neile meelbida, ja sai fari-seerijaks ja poseerijaks. Ja et tal mitte muud frakti ei olnud, läks ta metja ja tegi wiigilehjebest omale frakti ja waletas nii esimest korda, end warjates. Ja see on kõige wale ja salaja toimetamise ja wiijata häbematuje algus ja sünd. Amen.“ — Aga kui aeg oli täis saanud, siis sündis maailma lapsule, talle nimeks pandi Weljesto Waim ja see tuli ja lafob meile

Marginaalia.

1

Kord ammu — mitte sel aastakymnel ega sel maal — langeteti yhel väikesel kirjanduslikul koosviibimisel kysimus:

— Millised on need kirjanduslikud teosed, mis on tõeliselt kõige sygavama ning suurema mõjuga?

Ja kysimusse vastas kirjanik, kes oli meister nii proosas kui värsis, nii eepikas kui lyyrikas:

— Kyllap mõjub vist tundeilma väike lyyriiline lauluke rohkem kui eepos, kyllap vist «Wandrer's Nachtlied» enam kui «Faust».

See juhuslik mõttevahetus, mille teised kaasasolnud vahest ammu unustand, on mul meeles pysind siimaale.

2

Kahtlemata oli selle vastusega riivat midagi olulist. Oli puudutet seda, mis meid kunstiteoses kõige rohkem paelub. Oli liginet luule algolemusele.

See pole suur mõttesisu ega taidurlik väljendusviis, vaid vaevalt mõistusega tajutav meeoleu. See, mis hoovab ka primitiivsest joonistusest ja mõnerealistest rahvalaulu riismest. See, mida vaadeldes või lugedes me äkki peatume, tahtmata edasi rutata. Mingi puudutuse meie ala-teadvusse, silmapilkne lyyriiline hypnoos.

3

Tundmus on nõnda seot isiku ja silmapilguga, et tema säilumine väljaspool neid on raske. On raske teda tõlgitseda nõnda, et ta mõjuks sama värskena ja nakkavana isikusse teisel ajajärgul ning teiste kogemustega. Kaob isik, kelles puhkes kord tundmus ja sai sõnadeks, — ähvardub sõnus koltuda ning kaduda tundmuski. Haihtuda õhku kui lõhn kui-vand roosikimbust.

Subjektivism on tundeluule suurim

belda nõnda: „Vaata, mu rahvas, on mööda läinud sadatuhat ja veel 5919 aastat ja kümne kuud ja 16 päeva, on mööda läinud orangutang ja nõid ja kirikuija, munk, pastor ja teoloogia professor ning moraali professor! Ja ma olen sind ära päästnud kõigist neist. Ja selle märgiks annan ma sulle ühe õuna. Wõtte ja sööge kõik temast, see on hääl ja kurja jälleuustufe õun. See on absoluutse teadmise illusiooni jällekaotamise õun. See on suure ja ilusa arusaamatufe õun. See on Iveri ja Dhu ühendus. See on Päiteje ja Maa ühendus. See on Tarkufe ja Jumalufe, Tõe ja Malja, Rõõmu ja Balu ühendus. See on inimese Olemise ja inimese Tahtmise jälleühendus ühelt Inimeselt. Wõtte ja sööge ja tehke seda itta minu mälestufeks, iga kord kui te tahate saada nooreks, tehke nii. Aga nüüd olgu Rõõm ja Vallus teiega, minge ja hüpate kui noored huradid ja laulge kui wanad inglid Jumala rohataas! Seeft jeda kõik olete teie! Amen“.

Ja siis järgneb laul „umpa-umpa-umpa“...

Ent nyd kyll juba vist kysitakse: oli too nooretsemine ja hullutsemine siis kõik teie ideekus? Kuidas oli lugu selle hyudega uuesti inimesest, millest eespool kõneldi?“ Ja ylisotsiaalsed härrad juba otsivad raskeid sõnu, et seda „kodanlist lõbutsemist“ kõige tyesdamalt materdada...

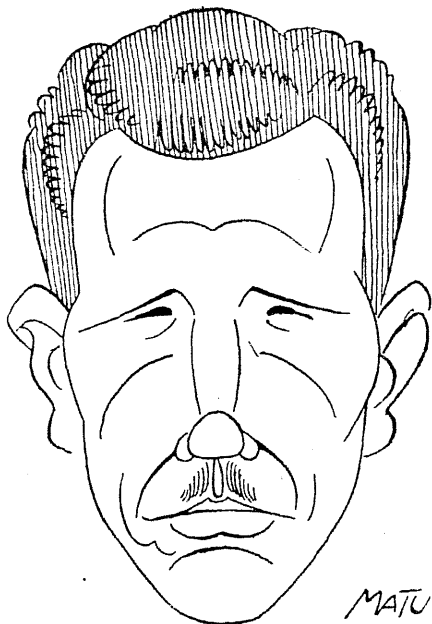
Ent asi selles seisabki, et too laiem ideekus väga ligidas yhenduses oli mainit elutundega ja selle teadliku kultiveerimise pyuga. Veljesto loomisloos on kirja pandud, et teda loov Jumal-aeg ei suutaud veel kuendalgi päeval luua inimest kõigi nende keade loomade seltsis, keda ta oli loond ja kokku toond esimesel viiel päeval, sest et „inimese tyyp veel mitte valmis polnud ta ajumassi hämarikus“.

„Ja siis ta ytles ainult oma rõõmsaile loomile: „Vaata, ma olen loond vähemalt teid ning see on kaunis kenake alguseks. Et elage siis päälegi siin aias, kuhu ma teid olen pannud ja tehke nalja niisama. Ärgu sigigu teid mitte liig palju ja ärge saage mitte karjaks niipea! Vaid tehke ise endast inimene minu näo järele — igayks oma näo järele looge ta tema!“ Sellega lõppes kuues päev ning terve loomistöö oli enamvähem sooritet ja tett“. — Inimene tuli luua — igayhest tema näo järele. See oli probleem, millest aruteldi ning vaieldi nii tihti noil päivil, noil vabaduse ja vendluse-hullutuse kuldseil ajal.

Milline peab olema inimene? Milline inimene võimaldab õige veljeskunna — ja säält e'asi on ainult yks samm — tulevase, vendliku yhiskunna, uue inimkunna? Millised põhitakistused on ees praegu selle syndimisele? Ja kuidas neid inimloomuses pesitsevaid põhitakistusi kaotada, vähendadagi?

Olime teadlikud, et tolle õige inimese kujunemine tavaliselt ikka on ebaõnnestund suuremas yhiskunnas, kus kunagi ei tea, kas teine mitte sinu avalikkuse ja kaasmõistmise pyete vastu juba ette pole vaenuk. Siin aga, kitsas sõpruskunnas, kuhu keegi ei tule mingi „kasu“ või oma isiklikude, kõrvaliste sihtidega, siin andub igayks suurele inimesi yhendavale yhistundele — ja yhistahtele, kaasa elada kõigiga ja mõista õiglaselt kõiki teisi. Siin intiimses grupis, kus eelduseks on häatahtlik suhtumine kõigiga, ainult siin on võimalik avalikult väljendada teisele kõik, mis temas ei meeldi, yhiselt parandada omadki need. Ainult siin võib olla haavamatu („paksunahaline“ — nagu oli meil hyyd-sõnaks) teise vahest liig mõtlematu torke või halvaksapanu ilmutuse vastu. Ja ainult siin ei väsita teisele ikka meele-

Peeter Treiberg.

„Veljesto“ viilistuse kehasus: viilistaskunna päämees. Lõbusa vestmise A ja O. Tantsib vähe kuid hästi.

voorus, kuid yhilasi ka hädaoht. Selles on tema jõud, kuid yhilasi ta jõuetuski.

Võib olla, on just sellepärast rahvaaluule kõige püsivama tundesisaldusega. Syndides aegade jooksul ja kollektiivse loomingu teel, on ta ka jõulisem kestma aja kolletavat mõju. Vaba individuaalseist tundevarjundeist, vastamata kellegi meeoleolu eraldi, on ta yhilasi tajutav ja tervikult ning suuremale inimringile.

tuletamast, kui ta hakkab kiuslema või muid yhistunde vastalisi omadusi elustama.

Maailma „kurja juur“ pidi peituma selles, et inimesed, isegi yhiseid ilusamaid ja kõrgemaid huviseid omades, neid siiski ei tunne ja nendele vastavalt ei ela, sest et nad yksteist ei mõista ega suuda end teisesse sisse tunda ja temaga yhiselt tunda. Yksikuis eliit gruppess, yhiste huvidega idealistliku noorsoo hulgas on vaja seda alguses harjutada, siis viivad nad seda avalikkuse, ausameelsuse ja yksteise yhiselt-tundmise vaimu ka väljaspoole — sinna seltskonda, mis nüüd nii tihti on ainult inimeste yksteisest lahutamise ja vale kasvataja ning soodustaja. Yksikuis eliit-gruppess harjutakse olema yhismõistuslikud rakk-organismid, ja kui neid rakukesi palju kogub, siis võib ikka enam kõnelda ka rahvuskunnast ja lõppeks inimkunnast, kui yhismõistuslikust ja yhistundlikust organismist...

Noh, siin oli siis juba utopismi ja fantastikat kyllalt — ning sentimentaalsustki. Põhjusteta ei kysind kord Kivikas, kas meie vahest mingit frankmassoonide ordut ei taha asutada! Jah, ironiseerida oskasime end isegi, aga sellegipärast hellitasime nagu alateadvuses usku, et meie suudame oma salgas läbi viia selle täielise avalikkuse, vabaduse ja yhistunde vaimu. Teadsime ju, et meie vaated ja mõtted ei sula iial yheks, kuid leidsime, et seda pole vajagi, sest see viikski tardumusele. Uskusime aga, et yksteiselt kysides ja vaieldes oleme kõik juhit yhest pydest: intellektuaalsel alal tõe leidmine, tunde ja tahtetegevuse alal yhisorganismi

Samuti on kunstluuleski kõige püsivamad need tundeavaldused, mis on siiski ja vormilt kõige primitiivsemad ning milles pole palju teravalt-individuaalseid varjundeid.

4

Lõppeks kysimus: kellesse peab olema kirjandus kõige sygavama ja suurema mõjuga?

Eksime järjekindlalt, hinnates kirjanduse mõju ainult spetsialistidesse: kirjandusesse enestesse, arvustajaisse ja sellesse väiksearvulisse intelligentsi, kelle ylesandeks ongi ainult kirjanduse harrastus.

Nende suhtumine kirjandusse on yldiselt mõistuslik. Neis kõnelevad kaasa teoreetilised veended, esteetilised spekulatsioonid, tehnilised arvustuskalduvused. Nad ei või sellepärast iial anduda täielikult kirjanduse mõjule. See ei või neid kunagi lõpuni kaasa tõmmata ega liigutada. Selleks tunnevad nad liig hästi kirjanduse saamisprotsessi ja mõjuvahendeid. Selleks on nende tähelepanu sihit liialt vormikysimustesse.

Kuid päälle nende on ju olemas suur mass, hulk, rahvas, kellega võrreldes need spetsialistid moodustavad ainult väikese murdosa. Ja sellele massile on kirjanduse irreaalne maailm midagi palju reaalsemat. Ning temasse hakkab kirjanduses väljendat tundmus otsekohesemalt — kui see yldse suudab hakata.

Eelistan nõnda siis vähikute maitset, vulguse arvamist, massi kriteeriumi? Võib olla!

Fr. Tuglas.

arengu kohaselt elamine ja toimimine. Kui keegi oleks ses kokkusobivuses kahelnud, oleksime otse imestunult kysind: Kuidas, ei sobi kokku, kuidas ei tule yhisele tööle, kuidas pole võimalik yhine tee kõigile: meil on ju ometi kõigil yhine siht: ainult tõe ning ei midagi muud, ei midagi isiklikku huvi, mis mitte ei võiks olla ka teise oma!“ (See muidugi ei takistand meid mingi probleemi yle vaieldes siiski jääda tihti igayks omale arvamisele!) — Tahtsime õppida vähemalt kitsalgi alal selle yhise mõtlemise isikute ning isikute kompleksi vahel, mis aluseks igale yhiskonnale. Olime veendund, et on õige meie tee — alguses väikese grupi kooselus leida need algelised suhtumisvormid, mis vaja tunda ja kultiveerida laiema yhiskundliku ilmakorra kujundamiseks. (Hiljem leidsime, et see kõik ei olegi väga kaugel näit. G. Simmeli sotsioloogilisest ideestikust — aga siis oli see innutus juba mööda.)

Kui vähegi arvestada selle utoopilisusega, mis neid „vabadus, vaimus, värskus ja vendlus“ -tunge ja -tundeid iseloomustas ja kui vähegi arvestada selle kaunis kirju inimeste hulgaga, kes nende läbiviijaiks pidi olema — siis võib mõista, et pettumused ei jäänd tulemata. Oieti elas läbi neid vendluspohmelusi täies intensiivsuses ainult kitsam ryhm fantastate ja neilegi kestsid need loomise mesinädalad ainult esimese semestri.

Absoluutset avalikkust ja intiimsust võimalikuks arvates polnud arvestet ei inimeste suure erinevusega, ei vahetuvustehade puudulikkusega, ei ka igayhele omase „psyyki-

Merine sõber.

Igal uuel suvel ma tulen vastselt mere randa. Sest ma armastan merd. Ma ei armasta teda nagu kalamees, kes kirub ja otsib võrkudega temalt saaki. Ma ei armasta teda nagu kalamehe naine, kes ootab meest paadiga tormiselt merelt. Ma ei armasta teda nagu merimees, laevur, kes laseb end kanda temast kaugeile sinirannule. Ma ei armasta teda nagu õnnetult armastaja, kes läheb otsima rahu oma lõhkend sydamele ta vaiksest sygavikust. Ma ei armasta teda nagu vangi heidet mässumees, kes näeb läbi trellit akende temas vabaduse kehastust. Ma ei armasta teda nagu paksu-maaline suvitaja, kes käib leotamas ta soolases vees oma higiseid kubemeid, või nagu mehenäljas lehmnaime, kes käib uhtumas oma rasvu ja niudeid, et jääda kõhnemaks ja olla meeldivam meeshärgadele. Ma ei armasta teda nagu unistaja, kes näeb punaseid liblikaid maatuulest aetuiina lendavat ta legendikule kaunilt surema, kes otsib sinivete ilu vaikselt päikesetõusul, kes näeb palavikus silmadega fata-morgaanat, kes sõuab venega ta hõõtsu-

val turjal ja otsib oma kauget saart, kes näeb suplemas ta jahedais voogudes laulvaid merineitseid, pärlikarp käes, meriheinad pääs. Kord ma tahtsin ka näha seda võluvat merineitsit, kuid ma nägin ainult lehmnaisi ja ma tean nyyd, ma ei näe teda kunagi, ei tahagi näha, ei võigi näha, sest mu silmad on liig terased ja hääd, sest ma seletan kilomeetri kauguselt valget kajakat liuglevat vahutaval laineharjal. Ma ei armasta merd nagu romantik, kes näeb temas määratud kirge, mis purustab laevad, hukutab inimesed ja paradeerib ta uhkust ja toredust kevadiste tormide jäämurdmise myri-nas. Ma ei armasta tema andeid ja ta omadusi.

Ma armastan teda ennast!

Ma armastan teda sellepärast, et ta on ääretult lage, et ta rannalt võib vaadata niikaugelt kui silm võtab. Ning mu rõõm on siis suurim kui ma lähen kõrgele kaldale, vaatan mere poole ega näe sääli midagi päälle lageduse, ei laevu, ei kalapaate, ei kaugelt sinavaid saari ega randu, ei fata-morgaanat ega võluvat merineitsit...

Albert Kivikas.

lise häbiga", ennast nii täies alastuses teisele näidata. Põl-nud kyllalt tähele pandud Nietzsche sõna:

"Ah nii, sa ei taha oma sõbra ees kanda mingit riiet? See pidavat sinu sõbra auks olema, et sa end temale annad nagu sa oled? Nii, kuid selle eest saadab sind sõber kus kurat!... Jah, kui te Jumalad oleksite, oleks teil õigus oma rüüdeid häbeneda. Nyyd ei jõua sa aga oma sõbrale end ehtida kyllalt ilusaks, sest sa pead olema temale igatsus ja nool, mis juhib yliinimese poole".

Nii pidime vara kyllalt nägema, et vabaduse taga peitus tihti ainult ohjeldamattust ja laiskust, värskuse ja nooretsuse taga labasust ja lapsikust, lihtsuse ja loomulikkuse taga kasvatamattust, avalikkuse taga — hoolimattust ja häbemattust.

Ikka enam sai selgeks, et kõige kodususe ja vendluse võimaldaja on siiski yldine iseloomu ausus, puhtus ja — vaimsus. Oli ju sedagi toonit ja algusest saadik silmas ppytud hoida uute liigete vastuvõtul. Uus selts „olgu vaimu-intelligentsi selts“ oli ju lööksõnaks tõstet algusest päälle. Nyyd viimaks hakkas siis huvi pöörduma ka jälle enam yldiste kultuurikysimuste juure, endiste puhtisikkude asemel. Aegagi leidus seks rohkem, kui esimesil kujunemis-nädalail.

Kuid edaspidisest arengust ei tahtnudki kõnelda siin, kus pääteemiks Veljesto kui intiimyhingu alguspäevade ppyded ja tungid. Olgu vaid tähendet, et algpäivil ppystitet hyüdsõnade neljikule — „värskus, vendlus, vaimsus. vabadus“ lisaks ikka enam tuli toonitada veel viiendat V-ga algavat — vastutustunnet, vastutustunnet niihästi oma Seltsi kui ka oma isiku ja suurema yhiskundliku yksuse, rahvuskuonna ja inimsoo ees. Sest seda puudust, väikestegei kohustuste täit-mata jätmist tuli ette tihti. Endisest individualistlikust ja,

kui nii võiks öelda „elusteetilisest“ ilmakäsitlusest kalluti ikka enam sotsiaalse ja eetilise poole. Selles sihis fanta-seeriti, et just siin alal reformipyyded jääksid Veljesto kui seltsi päharrastuseks nii sise kui ka väljaspoole juhit tege-vuses. Unisteti, et ta pähuvi olgu kas või väheselgi määral uue kultuurilisema, meie kultuurieluga vähemalt enam kaasa-elava eesti intelligentsi kasvamist soodustada, intelligentsi, kelle tegevust juhib suurema sisetõelisuse, vabaduse, vend-luse ja vastutustunde vaim. Kuid on ju fantaseerit ja kõnel-d nii paljust, siin aitab sellestki pihtimisest.

— On kena ehitada mõtteringe tulevikku, ja on kena vaadelda neid, mida pakub meile minevik. Täideviimisest kõnelda aga — — kas pole, see on palju enam kohustav ja — palju vähem ilus, on igavgi. Pihtisin mõtteist, nii tihti kummalisist, mis tulevaks tegevuseks yles säeti Veljesto algpäivil. Kui keegi sooviks, et kõneleksin nende teosta-tamisest, siis ytleksin: aeg-ruum on otsas ja — sellest rää-gime pigem teine kord...

Kui aga keegi hakkab syydistama, et ainult sõnade tegemisest olen sõnu teind, sest tähtis ongi ju teostamine ja mitte plaanitsused — siis vastan sellele, et praegusel korral pean kasulikmaks pooldada siiski Platonit.

Platon aga õpetas teatavasti: „jumalikud ideed“ tume-nevad ja labanevad ikka, kui nad yhinevad maise ja labase ainega, kuid tõeliselt olemas on siiski ideed, mitte aine, mitte elu.

Ja kui siis nendegi unistuste teostamine on vähe õnnes-tund meil, kyll tulevad siis teised, jõurikkamad, ning teevad seda paremini!

1. III. 1924.

Olderman.

Meie akadeemilise haritlaskunna tulevikuperspektiivist.

Jatkub põgusast pilgust meie akadeemilise haritlaskunna arengule ja kasvamisele viimase paarikymne aasta jooksul, et konstateerida kurba tõsiasja: meie nyudne ylikooli noorus ei ole seni kaugeltki täitnud neid lootusi, millisteks meid näisid õigustavat Eesti riikliku iseseisvuse saabumise avarund poliitilised olud ja mitmekordistund vaimlise loomingu võimalused. Ei emakeelne haridus, ei tihe koolivõrk ega teised värske vaimlise jõu juurevoolu hõlbustavad vahendid ei ole seni meie akadeemilist noort-sugu jaksand täita uue elulise energiaga ega muuta tema halli ning yhetoonilist välisilmet. Vaba Eesti vajab igatahes jõurikkamat ja kindla-ilmelisemat akadeemilist peret, kui see siiruvii-ruline kogu, mis praegusel momendil täidab meie alma materi kuuldesaale. Lootsime nagu midagi suuremat ja paremat tõusvat sõja ja revolutsiooni tormide vapustavast virust!

Olgu mulle siinkohal luba tõmmata mõned rööbasjooned olnu ja oleva vahel, et yldjoontes selgitada nyudisaja kasvava haritlaskunna vaimlise verevaesuse tegureid ja tähistada mõned põhimõtted tulevase soovitava arengusuuna suhtes. 1905. aasta tormide ajajärgul ja selle järellainetuste umbses õhkkunnas pulseeris meie yliõpilaste elu tuiksoon võrdlemisi elavalt,

paiguti isegi ägedalt. Tartus asuva Eesti Yli-õpilaste Seltsi ja teiste samalaadiliste väiksemate ryhmituste juhtiv ideoloogiline alus — rahvuslik aade — ammutas kyllaliselt jõudu loomulikust reageerimise tarbest tsaristliku byrokraatia nivel-leerivale survepoliitikale. Ajal, mil võimude valvas silm vähemaski rahvuslikus eneseavalduses leidis kardetava mässuvaimu idusid, omandas iga väiksemgi rahvuskultuuriline harrastus — olgu see emakeelse erakooli toetamine või vanavara korjamine — kergesti noorsoo vaateprismis mingi pyhaliku ohvritoomise ja ylla kangelasteo ilme. Neil ajal oli nii kerge vaimustuda suurist sõnust ja väikseist tegudest, ammutada lohutust ja jõudu igast väiksemastki oppositsioonilise meelelaadi avaldusest!

Samasugust elustavat ja virgutavat mõju avaldas teisele akadeemilise noorsoo osale, mis esijoones Peterburi Eesti Yliõpilaste Seltsi ymber koondus, sotsialistlik ideaal, eriti selle konkreetsemas väljenduses — tsarismi vastu sihit revolutsioonilise aktsiooni nõudes. Samuti kui rahvuslikul liikumisel, oli ka revolutsioonilisel oma symbolika ja dogmaatika, oma pyhikud, martyriumid ja mysteeriumid. Revolutsioonilise tegevuse konspiratiivsus ja salapärane mystika valdasid noore hinge tugevate niitidega, alistasid

Keskaegne „Studentordnung.“

(arkhiivleid!)¹

Meil on seekord õnn publikule järgnevas ridades esitada üks haruldane arkhiivleid: keskaja lõpu eesti keeles hirjutet elu-reeglid sel ajal meie maal, nagu mõnel pool veel praegugi valitsend „fuksi“-nimelisele noortudengite ordule. Leid on kahjuks, nagu lugija näeb, õige fragmentaarne. Nimetu saatja (Iridens) pole vaevaks võtnud temale juurde lisada leiu aega, paika ega muid teadusliku huvi rahuldamiseks tarvilikke leiutingimuste teateid. Nii et toimetus omalt poolt ei saa oma lugijat järgneva teksti saladuste paljastamises aidata muuga, kui nõuga, juhatahes teda meie vana kirjakeele eritundja ja „Y-lehe“ lahutamatu sõbra, valgeverelise filoloogi poole seletuspärimistega võimalikkude teksti vormest rippuvate arusaamatuste puhul.

„Yliõpilaslehe“ käesoleva numbri toimetus.

Praescriptio

ellid.

Ür lõhitenne klaristegemenne sellest, kui tao kõrge Schole nõrde oppiade pidda hendast illes piddäme neyne Selschoppites ellid Fraternitates ellid Wellistegodubusis

¹) Seda tähtsam ajalooliselt, et säärase taolisi on leit mõningait naabermaiski, näit.: Soomes.

agtas lah leiktes paikas sest Imatallusest. See ehitmene Paetüid sest Phuri ellid Rebbäse illespiddame-sest nind Pflichtest Burschi ellid Innimesse wasto, se teine Paetüid sellest, mea Phur woiw nouwda Innimessest hendasa wasto.

Ehitmene Päe-tüid,

Paragraph 1. Phur olkut rummala agtas filleda nägho taas, niin eth muh Imatalluse arwamenne temmast ey lah erra rickututh fatid keikututh, semprast eth keikututh nind ümberpõhrdmehet nind maehamehet iehluth meddy iurest tautele.

Paragraph 2. Mea igges tentit Innimenne (erranes wannamb Welli sest Roggodussest, erranes monito wanna Maya way Oiderman, ten Phuri mehlest pidda ollema ille teite sijn Sedda Orghos) paiatap, se olkut Phurin Silmis errapaatamatta nind Imetabbane suhr Tartus. Rudt se niin tao ey olle Phuri mehlest, sijn olkut se Phuri hennesse pubullidusse Repraesentierundi sühd nind Öhrfack, moito mitte Innimesse sühd.

Paragraph 3. Phur feistut Selschoppi ellid Conventio Sali ellid Tubba taggan osas ilmajeci nind lassina waljanaegtemehe lah. Agtas eth temma natud keitmehe ellid Lateini Schole poyhfi põlwes tohmactalt paltwomehe Stunni Uhal unnihe Paega ey stöderdag eggä tohmetumalt langer kollinna lah pörmandalle hebbedar hendates nind omma feisufelle, semprast olkut temmale lubba antuth hendast mahha isuta.

Paragraph 4. Rudt Innimenne allandab hendast meakit Phuriile paatama, sijn Phur towostut illes ellid meh parramb hüppedut illes filmapildemisse siddes nind wastatnt selgleda, agtas ilmailusa haehle lah (iluisa haehle tegtemenne lekut igtemelt Innimesse Ehs-Eyebuxer). Aggas ludt sedda tegheb ür Rayshpohl, pidda Phur temmale wallatama Silma sisse napyrotickult

ta mingi suurema üksuse tahte ja võimaldasid talle samuti endas näha kangelast. Liikumine, mis oma universaalsuses rahvuslikke vahesid tarviliselt ei hinnand, haaras tema keerdu sat-tund yliõpilase nagu mingi võimas veevool, paralyseeris tema iseseisva otsustamisvõime, tema „mina“ — „asja“, „ylesande“ huvides, sisendas temasse erakordse tahtekindluse ja fanaatilise usu oma asja õigusse.

Nii kujunes rahvusliku ja sotsialistliku ideoloogia ääsi ymber noorsugu täis elulist, pakitsevat energiat, kuid vähese enesekriitikaga ja pahatihti väheste yldiste teadmistega. Karl Preisberg E. Y. S:ist ja Viktor Kingissepp P. E. Y. S:ist olid selle tugeva aktsioonivõimega, kuid dogmaatilise ja fanaatilise yliõpilaspõlve ilmeka-mad edustajad, — ilmavaatel tühelised antipoodid, kuid temperamendilt ja ellusuhtumiselt siiski väga yksteise sarnased. See põlv, mille tegevus 1905. ja 1917. a. vaheajale langes, omas oma nimekamais edustajais kindlad tõekspidamised, tugeva selgroo, teatava idealistliku elukäsituse, mis aitasid korvata vähest analüüsi võimet ja puudulikku filosoofilist kultuuri. Meie poliitiliste võitluste jaoks viimaseil aastail on see põlv igasse laagrisse annud hulga juhte ja reamehi.

1917. aastast peale syndisid meie poliitilistes ja kultuurilistes eneseavaldamisvõimalustes sygavad muutused. Rahvuslikud ideaalid leidsid ootamata kombel suuremal määral teostamist, kui seda julgemadki tulipääd olid võinud mõelda. Kaugest, horitsondil heljuvast ideaalist oli rahvusaade saanud käegakatsutavaks tõelisuseks ja laskund maiste askelduste ning huvide kes-

kele. Ka sotsiaalsete suhete vallas algas suurte heroiliste žestide asemele proosaline ja igapäevane peost suhu elamine. Kõrgete revolutsiooniliste loosungite kõrval ja sagedasti nende asemel tuli tegemist teha palgatariifidega ja elukalliduse indeksitega, mis konkreetsemalt ja otsekohesemalt näisid riivavat laiade masside huve. Sotsialistlik ylikooli noorsugu oli kord lootnud seitsmepenkooorma saabastes tormata läbi aja ja ruumi paremale tulevikule vastu. Ja nyid, olge lahke ja mõõdke edusamme sotsiaalsete suhete alal meetritega, kui mitte sentimeetritega! Nii olid rahvuslikud ja sotsiaalsed loosungid taevast maa peale toodud, hiilgav kuld oli määrdund vahetusvaseks ymber vahetet. Kuid juba elutark Gustave Flaubert tähendas: „il ne faut pas toucher aux idoles — la dorure en reste à la main“.

Edasi olime sattund oma nõtrade jõududega oma leibkunda. Laiade ilmapoliitiliste perspektiivide asemele astusid oma kodused ahtakesed huvid ja huvikesed, mis meid ähvardavad lämmatada oma vaatepiiride kitsusega. Meid oli taband kääbusrahva tavaline traagika: sattusime kitsasse karbikesse, kus õhupuudus kergesti võib kätte tulla. Lisage kõigile juure ilmasõja hävitava raudrulli lagastustöö, materjaalsete ja vaimliste väärtuste enneolematu purustamise, üldise depressiooni, mis tervet Euroopat tabas, sõja demoraliseerivad mõjutused, Öhtumaa languse apostlite õudsed ennustused, — ja te saate aru, et niisuguses murrangulises tähiste vahetuse ajajärgus, ilmasõja järelmõjude kihvtistes aurudes, keset tõusikulist eneselaiutamist ja maitselagedust,

ja lõbbusaste, etš se pidda arwo sahma, kudit õnnelik teit Ilmatallus on temma Silma Sinna praft.

Paragraph 5. Põur wõttut oppust ning Wor-bilte Innimihhst, aglas mittä näi kudit hõhltede poyš, tea wandrižet Innimeše peräs ning temma Luhtiekmeše Dofiturist ja liekomešst järeel affitžet. Põur wõttut hendales kudit üz kažo süddämeše ning mehlte, minč taol Innimenne hendast illewel piddab ning on, minčut omma tubba siše, pantut Lučo omma üz ning Jummala palwomeses ning paastomeses harjotatut esmält uffinaste üzines Spegli edhes enne kudit mulne edhes tažob hendast Innimeše kombel ülles piddäda.

Paragraph 6. Põur aumustatut kaiki pähle iše hendast ning pähle neine, leddä Põuride Paemehš ellik Ölderman ning cabixas Mose Ramat ellik Koddos-kordt teplab.

Paragraph 10. Kudt meakit on lächnuth tafti Innimeše tädhes oldut temma Alma-Öhawuše praft ellik kogtematta, pidda Põuri jootšma ligli lehit sedda õnnetuma Ašja Paicka ning ollema õnnetuma nägħo kašš ja palatama, etš see oli temma, i. e. Fuzi Šyhđ. Moito kui üz sefarn Innimenne, te on nõrtem meddhst, i. e. femina facilis formasaque, pillab maha meakit ellik jõtub temma kašš minčit muš õnnetu Ašji. sišš Põur piddab iellesst ašima ligli ninč awwitamma ninč õpima, kuni kašš verdenithuth taenno monika arma sannaga henda offritzeija mehle eddest, ning alles sišš temma tohib turra kagħe kašš Mõše nii tõrgele tõstes kudit ullatab ja

häh kašš õnnetuma kät nii tugtewaste pigkštades, kudit eales jowrdħab, minna omma teħđ.

Paragraph 11. Alma iergi ietmata ning taggaft walatamatta piddab jõhma eddest.

Paragraph 20. Šömen ayal Šömbse ning Šömbse iures Põur awitatur Innimeši syia, i. e. toštlu kindme ning waerisematumma kagħe kašš neyle Rohta ethe wahgnates (mitte Šörmete kašš eggä Gabli kašš!) ning wallačut Beckriteše. Sen teite iures piddab henda nalgka ninč Janno märkšit hõhštallaja hõhštit kustu-tamma Šašhu Raetiku kašš ellik tõčis Sulli-Äffeme iures Panni põhjal. Moito kudit Fur on weitaste rummal ning nõrt ninč wäšib Straffi Šöhmse iures ellik liigt ligtebaks saħb, kudit temmale kayla kallatage femprašt etš ta omma rummala denšemeše ja kombede prašt on io kaylani täys, sišš pidda tema Jummala ninč sõprade abbi kašš rišti pörmandalawda teite liglema uge peiti korristamma hendast koddob.

Paragraph 21. Põur ärkut lõbbisekut, kui wihma lebbi dekti auto saiab pähä, enge . . .

Fuzi ello kudit ta wahhestit on weiti kurb, ad exempl. kudit ey saħ Färwe nii rutto kudit waya etc., piddab temma allaja ollema lustilik ja palatama, et temma ellik kudit sen Blömitteše Pöša siššes, femprašt etš kirtotuth on: „Gaudeamus igitur etc.“

oma kõlblised alustoad minetand ühiskunnas ka Eesti noorsugu, eriti akadeemiline, ei suutnud vabaks jääda oma aja deprimeerivate ja korrumppeerivate mõjude alt.

Endised ideoloogilised tõekspidamised vajaksid revideerimist ja muutund ajanõuetele kohandamist, niidid, mis meid ennemini suurte kultuuridega olid yhendand, tulid uuesti kokku sõlmida, et meid vaimlise lämbumise eest kaitsta, vapustet moraalsed põhimõtted vajasid kindlustamist ja edasiarendamist, — kõik see ei ole yhe silmapilgu ylesanne, vaid nõuab aastaid kestvat kavakindlat enesekasvatustööd. Mis ime, et vahepääl idealistlikud puhangud meie noorsoo suurema osa juures kippusid haihtuma, et ohvrimeelne yhiskunnateenimine äraiganenuna kõrvale heideti, et labastava ja toorestava eluproosa mõjul ka noorsugu materjaliseerus ja eriti haridust ainuüks ainelise hääoleku abinõuna hakkas hindama!

Praegugi näib säärane elukäsitlus meie yliõpilaskunnas domineerival kohal seisvat, kuigi mõningad tunnused lubavad loota pööret idealistlikuma ellusuhtumise sihis, mille eest teatavad väiksemad rühmad juba ammu on võidelnud. See pööre tundub meie oludes otse hädatarvilise päevaylesandena, kui me ei taha tulevikus terve oma haritlaskunna olemasolu juhtida hoopis ekslikele radadele. On vastuvaidlematu tõsiasi, et Eesti riik oma piiratud materjaalsete ressurside juures ei suuda edaspidi „seisusekohaselt“ ylal pidada seda määratu suurt akadeemilise haridusega isikute voolu, mis tema ylikooli udest hakkab iga aasta välja voolama. Suurel osal ylikooli lõpetanuist tuleb kahtlemata leppida teisest või kolmandajärgu kohtadega, mis vaevalt tagavad eluhoidu ja ei võimalda mingisuguseid erilisi mugavusi. Sellepärast teeks iga ylikooli lõpetaja ja yliõpilane hästi, kui ta end ilmaaegu ei hellitaks lootustega hankida kõrgepälgalist herrasmehe kohta, vaid õigel ajal pyyaks oma tulevikuperspektiivide sihtraua tarvilisele kõrgusele alandada.

Tundub otse kuritegu olevat meie rahvusliku tuleviku suhtes, kui väga paljud akadeemia kodanikud yliõpilasaastate lõbukultuuri uimas omandavad niisugused elumehelikud kalduvused, mida edaspidine eluproosa ei luba minimaalseski ulatuses rahuldada. Kui ylikooli aastaille järgnev elukäik karmi käega maha niidab kõik sääraste isikute yliõpilaspõlves omandet illusioonid, kujuneb meil selle tõttu rohkearvuline elus pettund virilate õnnetuslaste, „ylearuste inimeste“ klass, kes riigile ja rahvale võib saada suureks tyliallikaks, kui mitte otsekohe hukatuseks. Õnn oleks veel, kui niisugused lootustes pettund indi-

viidid piirduksid enda tõmbumisega oma isikliku mina tükurpi ja veeretaksid ebaõnnestund eksistentsidena oma päivi vaikselt ja tasaselt surma poole, ilma yhiskunnale mingit hääd kui ka suuremat kurja tegemata. Niisugusel juhtumisel jääksid nad ainult säärasteks haletsemisvääretteks impersonaaliatega, kellest Nietzsche põlglikult kõneleb: „Und wiederum giebt es Solche, die sitzen in ihrem Sumpfe und reden also heraus aus dem Schilfrohr: „Tugend — das ist still im Sumpfe sitzen. Wir beissen Niemanden und gehen dem aus dem Wege, der beissen will; und in allem haben wir die Meinung, die man uns gibt“.

Kuid nyidisajal ei ole need soositujad mitte alati niivõrra hädaohatud, vaid oskavad mõnikord ka õieti kibedasti „hammustada“. Seda näitab kas või Itaalia, kus Mussolini võimu loomisel ja kindlustamisel väeteenistusest vabastet ja ilma teenistusest jäänud ohvitserid ja teised proletaarlised ning poolproletaarlised haritlased mängisid õieti väljapaistvat osa. Ka meil võiks see ilma kindlate poliitiliste veeneteta ja kindlamate yhiskundlikkude sidemeteta virilund ja kibedustundega täitund inimmass õieti hädaohlikuks saada kõigi võimalikkude parema ja pahempooliste riigipöördekatsete korral!

Ei ole sellepärast ylearune, et juba yliõpilastelt hakkaksime nõudma tagasihoidlikumat ja enam yhiskunna huvide suunas juhitud elu ja tegevust. On vaja, et juba yliõpilaspõlves õpitaks oma tarbeid piirama ja valmistutaks edaspidiseid eluraskusi stoiliselt kui midagi paratamatut vastu võtma. Sellepärast tulevad meie riigi rahu ja tuleviku huvides hukka mõista kõik pyyded, mis sihitud aristokraatlikule rahvast eraldumisele ja demokraatia põhimõtetele vaenuliku kastivaimu kasvatamisele. Meie poliitilises ja majanduslikus elus on praegu päevakorral koondamine ja kokkutõmbamine väikeriigi eritingimustele ja eriseisukohale vastaval kujul. Jääb soovida, et ka Eesti yliõpilaskund karmist reaalsusest kõik tarvilised järeldused teeks ja samalaadilised kokkutõmbamisoperatsioonid oma ellusuhtumises läbi viiks, millised praegusel momendil aset leiavad meie suurtööstuses, pangaasjanduses ja välispoliitikas, et ta rahva-vaenulikust individuaalitsevast enesesilutsemisest loobudes jälle tagasi pöörduks oma traditsioonides pyhitset idealistlikuma meelegaadi juure ja käiks kui mitte radikaalsemate ja kaugemale ulatuvate loosungite, siis vähemalt vana Georges Clémenceau hüüdsõna järgi: „toogem ometi natuke rohkem õiglust sellesesinatsees maa-ilma“.

Peeter Treiberg.

Yks mõte.

Kui kaugemalt ja miks mitte ka ligemalt vaadelda Eesti kultuurelu ja saavutusi, on kahtlemata tihti põhjust rahulolemiseks ja rõõmuks. Tagajärgi on, tööd tehakse, on hoogu ja hääd tahtmist. Kuid on ju ysnaloomulik, et siiski oleks rohkem ylesandeid, kui neid praegu on võimalik täita, sest et ei jätku ju veel jõududest iga töö jaoks. Ja ma arvan, et seepärast mõnikord ärkab neis, kes tööd teevad, kysimus sellest, kuidas aru saada, mis oleks tähtsam, mis asjad peaksid esimeses, teises jne. järjekorras tehtud saama, et jõudu mitte asjata raisata asjadesse, mis vahest praegu veel ei ole saavutatavad. Inimene, kes on töös kinni, tahaks yldist plaani näha, mille valmistamisel kultuuritööd oleksid lähimõeldud ja milles eriasjade vahekorid, proportsioonid, paistavad. Sarnane soov on loomulik, sest miski samasugune ylevaate otsimine kordub muidugi ka üksiku inimese töö juures. Ka tal on tarvis katsuda tähtsaimad omad ülesanded vähem tähtsaist eraldada, ning selle järgi oma tegevust, ytleme, organiseerida. Et see asi ei ole sugugi ainult teoreetilise tähtsusega, selgub, kui mäletada, kuidas mitme

inimese traagika on selles, et ta ei oska oma töö proportsioone näha, talitab teis, mis kõrvalised, ja nii jääb tegemata ja saavutamata see, mis siiski oleks olnud just tema osa ja päris ylesanne.

Täitsa nii halvasti ei saa kyll terve rahvaga syndida, kuigi töökava puuduks. „Bioloogiline“ elu erineb ju mitmeti eraisiku elust. Kuid on ka rahvale kindlasti kasulik juba energia hoidmise mõttes, et tal on ylevaade laiemate aastate ylesandeist, et ta võiks nende omavahelised mõõtsuhted näha. Ka laiemate tööde organiseerimine ei ole sugugi ju systeemi loomist ainult systeemi pärast ja teoretiseerimist. See on reaalse põhja loomine elu jaoks.

Mul on tihti juhtund meelega, et oleks vist tähtis Eestile, et siin oleks ringkund oma foorumiga, milles jaatavalt ja vabalt võiks maa kultuurisihitlust arutada. Oleks siis ajakiri eesti kultuuri jaoks, kus katsutakse kultuuri- ja haridusprogrammi luua, viies erialad tasakaalu yksteisega. Suure kultuurkapitali moodustamisel on sarnase plaani loomine veel aktuaalsema tähtsusega.

Yhe korporandi hirmus unenägu Niiluse krokodillist.

(Tartu Yliõpilaskunna algpäevil).

See oli just sel varasel hommikul kui korporant konvendist huugava pääga, mis tiirles kui maakera kaela otsas, väga kitsaid ylikoolilinna tänavaid koju jõudis, oma värvilise tekli ja raske kepi varna riputas ja selle kõike kaitsva amuleti varju all magama heitis. Kuid vaevalt olid ta silmad kinni vajund kui nägi yhe hirmsa une, mida ta oma surma tunnini pärast mäletas.

Ta oli arkeoloog ning oli ylikooli stipendiumiga saadet Niiluse kaldale pyramiidide ja obeliskide varemeid uurima. Ta kõndis Niiluse kaldal edasi-tagasi, värviline tekkel uhkelt kuklas, kepp keerlemas paremas käes ja vilistas rõõmsasti oma armsamat kantust. Ilm oli imelikult lämmastav ja palav, kuna Niilus omad ajaloolised ja jahedad lained tast mööda saatis. Korporant oli yleni higine, tekli põhjast kuni suure varbani. Ning siis tekkis tal häa idee: ta viskas omad riided seljast liivaselle kaldale ja suubas ihualasti jahedasse Niiluse vette. Kuid ei, päris ihualasti ta siiski ei olnud, sest supeldes ajaloolistes voogudes ehtis ta päälage ikkagi värviline tekkel, kuna yleõla oli tõmmat värvid ning peos oli kõver kepp. Nii ta suples säääl omas ehteis, nagu yks eht korporatsiooni liige seda peabki.

Ent säääl äkki syndis korporandiga midagi hirmsat. Ta oli juba poole jõeni ujund, kui kuulis järsku oma läheduses vees koledat suma ning enne kui ta milllestki aru sai, pistis hirmus krokodill, eht Niiluse krokodill, omad lõud veest välja, ajas oma laia suu kõrini pärani ja ähvardas korporanti elusalt neelda. Seda nähes võttis korporant oma viimse jõu ja võimise kokku ja hakkas kaldale poole ujuma, et sest haigutavast surma suust pääseda. Ja et ta häa ujuja oli, siis läks tal see hiilgavalt korda ja jõudis lõõtsutades ja ähkides kaldale. Krokodill oli kadund ja korporant istus rahulikult liivale väsimust puhkama.

Kuid käega yle juuste tõmmates, tabas teda niisugune hoop, et ta kivistunud omale kohale istuma jäi: ta värvilist

teklit polnud enam pääs! Selle oli ta surmahirmus krokodilli eest põgenedes jätnud Niiluse voogudesse! Kepp ja lint yleõla olid veel alles, kuid tekkel, ta au ja uhkus oli ära!

Ning kui ta omad kurvad ja ahastavad silmad jälle Niiluse poole tõstis nägi ta oma teklit jõevoolus pikkamisi allapoole kantavat. Ent kokkudes nägi ta ka, kuidas krokodill, kelle hirmsate hammaste vahelt ta praegu oli pääsnud, sellele järele ujus ning järgmisel momendil kadus see ilus ja uhke pääkate ta lõugade vahele. Ja omaks kõige suuremaks hämmastuseks luges ta krokodilli soomusseljal kriidiga kirjutet sõna:

„Yliõpilaskond“.

See rabas teda nii, et ta ainult veel kiruda sai:

„Sina hirmus loom, miks ei võtnud sa ennem mu tyhja pääd otsast oma näljase kõhu täitmiseks, kuid jätnud mu tekkel alles, või neeland mind yhes tekliga, sest surmaga peab minema, tekkel pääs!“

Kuid krokodill oli juba kadund Niiluse vette ning korporant oli sydame ahastuses ilma värvimysita Niiluse liivasel kaldal.

„Olla või mitte olla ilma teklita“, mõtles korporant murelikult ja jõudis kindlalle otsuselle. Mis on elu ilma värvimysita? Tyhi ja paljas! Miks elad veel kui riisut su au ja uhkus!

Ja korporant läks üksiku puu ääre, mis kasvas Niiluse liivasel kaldal, võttis õlalt värvilise paela, sidus silmusesse, viskas teise otsa yle oksa, pistis pää sisse ja laskis jalad õhku.

Kuid häda! Pael oli liig pude ja pooja kukkus tagasi alla ja nikastas jala.

Ning siis ärkas korporant unest valutava pääga. Tunnil ajal ei taiband ta, kus ta on. Kuid siis pääsis ta hingest suur rõõmuhye! Kõik oli olnud ainult unes: Niiluse krokodill ja hirmus tekli kadumine. Ja korporant tõusis voodist, pani tekli pähe ja kõndis aluspesus mööda tuba ja vilistas oma rõõmust kantust.

Ei noh, miks ta ei pidand siis rõõmustama kui värvimys, ta au ja uhkus pääs oli!

1921.

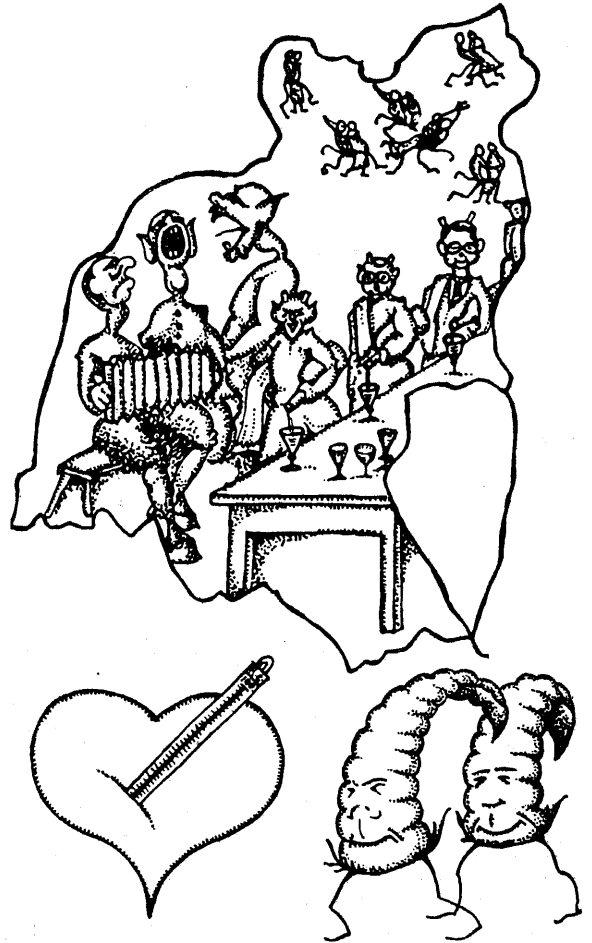
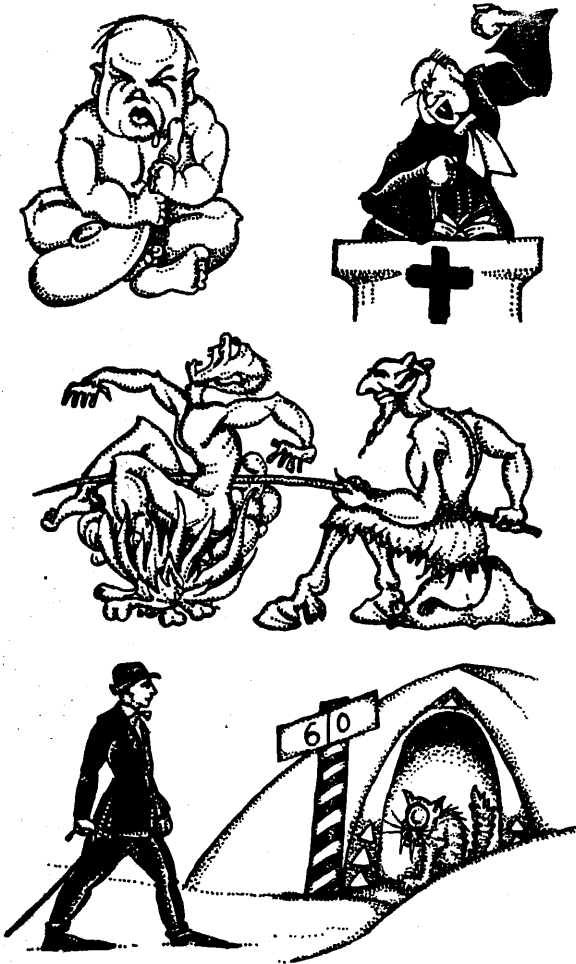
Albert Kivikas.

sega: siis on juba kõnet millestki reaalsemast kui ainult töökavast, nimelt rahast ja ise tööst.

Mulle paistab, et sarnase ajakirja ilmumiskoht peaks olema Tartu, ja nagu oleks olemas häid jõude vanemate üliõpilaste või juba ylikooli lõpetanute hulgas, et seda toimetada. Selles ajakirjas võetaks kõne alla näit. järgmised asjad: Eesti erialade ja linnade tähtsus maa seisukohalt ja mitte ambitsiooni, ning nende kultuurtarbed

ja võimalused, muuseumid, kunstikoolid, jälle terve kultuurelu ja mitte kohaliselt seisukohalt. Siis rahvuskysimus, alad, millel koostöötamine eestlaste ja sakslaste vahel on võimalik ja tarvilik, ning mis tingimusil, jälle maa ja terviku seisukohalt. Ka neid alasisid on palju. Veel peaks tuleviku jaoks looma programm noorsookasvatuse ning organisatsiooni kysimuisis yleppää: koolid ja nende võõrad keeled ning õpetajate valmistamine

Lehekylgi „V-o“ illustreerit laulikust.

Kui ilma synnib inime,
on alles rumal — unine,
siis asub sydames tal hirm,
et varsti kätte jõuab surm.

Ja pyhad papid kantslitel
ta hirmu suurendavad veel.
Nad jutustavad: „Kuule mees,
See aeg on tõest ju ukse ees,

mil saab sind põrgu heidetud
ja orgi otsas kypsetud.“
Kuid uskuge — see vale kõik,
ei ole põrgu paha paik.

Meist mõni mees on põrgus käind
ja säälsed au ja ilu, näind.
Siit minnes penikoormat kuus,
ja oled otse põrgu suus.

Sääl uksehoidjaks kirju kass,
kel silm on pääs kui kohvitass.
Just pooled põrgu sammastest
on tehtud hiirehammastest.

On põrgus nii suur tantsusaal,
kui Viljandi kreis Mulgimaal.
Sääl yrgavad harmoonikad
ja kuulsad kõriõrild.

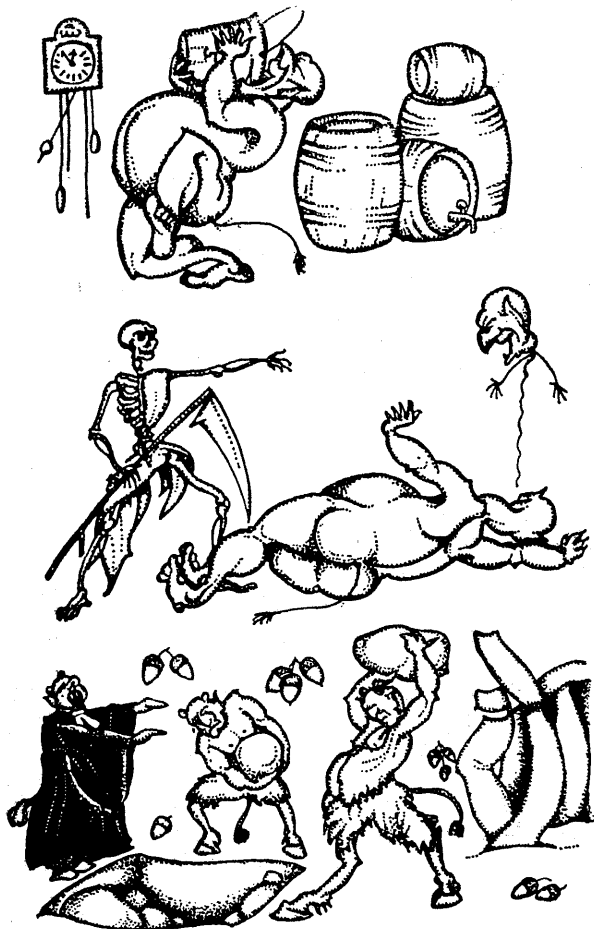
Sääl igamees täab joba joht
kus kohas on ta õige koht.
Sääl teener teenri järele käib,
ja valab tyhjad klaasid täis.

Ei kurat ole laita mees,
tal soe ja pehme syda sees.
Ta palja jalu tantsu lööb,
viis pangi viina päevas joob.

nende jaoks, organisatsioonid ja organisatsiooni vormid, nende hääd ja nõrgad kyljed, muidugi ka yliõpilaselus, kuid kiretult ja tagajärgede saavutamise mõttega. Oma ala moodustaks eesti teadus ja selle ylesanded ning ylikooli arendamise sihtjooned, tähtsaimad ja vähem tähtsad alad selgeks tehtuina. Siis muuseumid ja raamatukogud, millede alal juhuslikkus on kaunis suur,

igatahes pole kava, mis oleks tehtud terve maa olusid ja nõudeid silmas pidades, vaid erilinnade või rahvuslike rühmade või isiklike kalduvuste põhjal. — Ka kunsti ja kirjanduse kysimused — kuigi tihti individuaalsed ja mitte milgil tingimisel plaanide raamidesse mahutatavad — nõuavad osalt kava, jälle terve maa kultuurelu silmas pidades. Nii näiteks tõlkekirjanduses mu-

Lehekylgi „V-o“ illustreerit laulikust.

Tal kõht on ees kui taaritõrs
ja saba nagu õlekõrs.

Ei sarvi ma tal pole näind —
võib olla et nad ära läind.

Kuid igal ajal ilma sees
Kord peramine ots on ees.

Ja yhel kevad-suisel õõl
surm ilmus talle, vikat vöö!

Siis kukkus kurat kyliti
ja hing tal väljas oligi.

Ta Tori põrgu maeti,
haud kive täis siis aeti.

Siis põrguseinad põrusid
ja taevast sadas tõrusid.

Siis võttis Peetrus suure sae
ja saagis läbi põrgulae.

Ta vahtis alla vagusi
ja sygas kõrvatagusi.

Kui viimaks asjast aru sai,
siis pikaks venis nagu lai.

Ta hyidis: koeral koeramalk!
Vaat surm on ikka patupalk!

*

Laul olgu lyhike või pikk,
pääasi et on õpetlik.

Ainetel Dr. cant. Jaan Kangilaski.

retseada hädatarvilikud, soovivad ja kaunis kohased alad ja teosed vastavas järjekorras, kunstimuuseumite asi korraldada, nii ka muusikakoolide.¹⁾

Ylal on toodud üksikuid näiteid sellest, mida siin on mõeldud. Muidugi, ega bioloogiline elu plaani järele, õnneks kyll, ei lähe — ta on selleks liig „eluline“ —, ega keegi ole nii rumal, et arvaks kava normatiivseks. Ymberpöörduvalt, nagu inglane öelda armastab, vormid ja plaanid peavad elu järele painduma, ega mitte teisiti. Kus ilmub töömees, eestkätt määratud kalduvustega erilise töö jaoks, peab talle tee seells tasandetama, kuigi asi vahest ei oleks kõige tähtsam. Kuid organiseerimine on siiski väga tarvilik asi, see tähendab tihti positiivist jõudude õigele kohale paigutamist ja viib imelikult edasi, ilma et takistaks. On ju nõnda, et rahva hääkäekäik tihti ripub sellest,

¹⁾ Kuigi uus ajakiri „Waba Sõna“ on kahtlemata teenetega ja tervitetav nähtus, on see siiski pisut juhuslik, vahest sarnaneb liig palju ajalehele, et neid nõudeid rahuldada, mida siin on mõeldud.

et ta oskab organiseeruda, kuid siiski sellejuures vaba vaimu hoida ja vabalt elada. On rahvaid, kes alati eksivad selles asjas kas yhes või teises suunas, anarkias või yliorganiseerimises, kuid on teisi, näit. inglased ja skandinaavid, kes on kõrgele tõusnud. Neil on selgund tahtmine sihist ja suunast, kuid raamid ei pigista kedagi. Neis valitseb intensiivne elu, kes sallib indiviide, katsub neid koguni yles leida ja kasvatada, sest õnne ja häätunde suurus kasvab uute algatuste ja harrastuste, ytleme individuaalsete — muidugi mitte isiklike — harrastuste edendamise ja esinemise läbi; kuid seejuures on ylesannete proportsioonid selgeks saand.

Vahest selgitaks kultuurisihitluse mõtlemine ka tardund igapäevast õhkkunda. Mõtletja inimene on kõige keskpärase ja nivelleeriva vormalismi veendund vaenlane. Ja ta ei armasta laiskust ega logelemist, sest laisk on, nagu Soome humaansim ja vabaim kultuurjõud, dotsent, kirjanik ja ajakirjanik Guss Mattsson kord kirjutas, inimkonna ainuke päris aatetu tuhaputukas.

A. M. Tallgren.

Yliõpilaskasvatusest.

Pyyan siin lyhidalt ilma saata paar mõtet, mis meie olud ikka jälle on meeletuleland.

Teame kõik juba ja kordame tihti: tähtis on see mis inimene on, mitte mis ta teab. Tähtis on siis ka, et ylikoolist ellu astuv kodanik tööpoolest oleks yldiselt haritud kodanik, kes selle rahva heaks, kes talle hariduse võimaldand, tahab ja oskab töötada, kes siis on kõigepäält eetilisel ja ilmavaatelisel väljaarenend, kultuuritahteline ja peenetundeline inimene, mitte aga üksikute faktidega, aastaarvudega ja formelitega täistuubit entsyklopeedia. Kui on valmis õige inimene, kogub ta antud töötahtega ja töötamismeetodiga elus endaski kyllaldaselt teadmisi ja koguni palju väärtuslikumaid, elulisemaid kui ylikooli õpperaamatuist. Entsyklopeedieline haridusmeetslane aga on ja jääb ka elus ainult raamatuks, kelles (kyll ikka enam tuhmilt) kirja on pandud mõned kasulikud tarkused, kel aga endal puudub loov elu, — yldse, ehk, veel sagedamalt, kel on oma elu ainult mitteharrililana, täissöönd filistrina, isekalt, vaimutult ja tuimalt. Pruugib ainult vaadata ymber: sarnaseid diplomeerit masinaid või välislihvit matse kihiseb ja kubiseb täis meie „seltskond“. Miljoneid oskavad kokkuahnitseda; miljoneid oskavad maha prassida ja pummeldada, ametisse oskavad ronida — aga siseinimese poolest on jõhkrad kui purjus

lihunikud ja sotsiaalsete ning vaimliste huvide asemel seisab kirjutet: nimä, 00...

Kas meie praegune ylikool ellu saadab paremini harit kodanikke? Kas ta võibki neid saata? Andke andeks, aga ma kahtlen selles, kahtlen, kahtlen! Ka meie „rahva enda“ ylikool pole õieti midagi teind, et tõelisi haritlasi kasvatada, ei fyysiliselt, ei eetilisel ega esteetiliselt — noh, vahest natuke enam intellektuaalselt teeb ta seda kyll oma seminaarharjutustega, mida rohkem nõutakse kui vene ajal. Muidu aga yhendades kaks sihti — teadusliku uurimistöö ja kõrgema haridusega tegelaste kasvatuse, ei saavuta ta tegelikult palju kumbagi: teaduseks on ta enamasti liig diletantlik, kasvatuseks aga liig „teaduslik“, liig intellektuaalne, liig vähe arendav kultuuritahet ja ilmavaadet. On õppejõude, kes loenguis otse näivad uppuvat piasiasjade rägastikku, ilma mingit suurejoonelisemat ja elulisemat synteesi andmata. On õppejõude, kelle eksamineerimist kuuldes mõtled end olevat sattund 16.—17. aastasaja entsyklopeediliste ilmatarkade juure: aastaarvud, aastaarvud need aina vihisevad kui rehendusmasinast; arve ja üksikasju, mis homme nii-kui-nii ununevad, nõutakse ja hinnatakse kui hingeõnnistust, aine suured põhijooned, nende eluline kasutus, õppiija isiklik suhtumine nendega jne. — seda peetakse aga yсна tähtsusetuks!

Tõsi küll, on neidki õppejõude, kes yhenduses oma ainega pyyavad juhtida ka kuulajate veendumusi ja kasvatada taht. (Kuid isegi siin kipud skeptiliseks, kui vahel märkad, milline see kasvataja vaim ise on. Mäletame veel käesolevalgi aastal juhust, kus keegi n. ö. juhtiv jõud ja muidu ka ysna austamisväärt õpetaja, sõandas päris avalikult kaitsta Harald Põllu saksikut ja katoliiklikku ilma-vaadet ja religiooni kui absurdumit!! Näib siis nagu ligineksime tõesti ka vaimu poolest jälle keskajale — keskaegsed kirikukakelused ja usutylid juba ongi käes, varsti algavad vist ka Tartus ahviprotsessid jne. Nii ennustaks mõni radikaal. Mina omalt poolt arvan küll, et see ususeletus oli ainult väike eksitav yksikjuhtumus, ega olnudki vahest nii obskurantlikult mõeldud, nagu ta välja tuli. Kuid siiski, siiski!) Igatahes aga peame yldfaktina konstateerima, et meie praegune ylikool ja tema õppejõud oma enamikus ei tee ega nähtavasti pea oma ylesandekski teha midagi yliõpilaste yldiseks kasvatuseks ja arenduseks. Erandid — on erandid. Yldvaimu tagajärjed — aga on yldised. Kel on silmad et näha, see näeb.

Mis peaks siis tegema? Kuidas peaks reorganiseerima meie haritlaste kasvatuse? Kas seks vaja oleks juba hakata kõnelema ka meie ylikooli enda reorganiseerimisest, ylikooli, mis alles nii värskelt oma põhiseadusega õnnistet? Sotsialistliku rahvasaadiku Jansi ettepanekud häälleteti meie rahvaedustuses küll surnuks ja naerdi vastaspoole poolt välja kui täitsa asjatundmatud, vahest olidki nad seda, aga, aga...

Kuid mis tean siis minagi, vaene tudent, õppind ja ylitarkadele herradele hakata plaane ette tegema. Töö ja tegemine on ju kõik nende

käes — ma ainult avaldasin siin seda, mis mina näen omas ymbruskunnas ja mis mõtteid see nägemine minus äratand. Olen naiiv, võib-olla, ja ylikool peabki andma ainult teadmisi; kes kasvab, see kasvab isegi — just mittekasvatamise kiuste. Võib olla. Ainult seda peab siis teadma, et see „isegi-areng“ mitte alati soovitud sihiks ei lähe.

Oleksin venesöbraline ja radikalist, siis julgeksin tähelepanu juhtida säälele, kuigi liialdelt eeskujule (kõigi fakulteetide jaoks sunduslik sotsioloogiline eelkursus) ja soovitaksin mingit meilevastavat yldilmavaatelist eelkursust ka siin.

Oleksin soomesöbraline ja „keskteelane“, siis julgeksin viidata vähemalt yhele ysna väiksele abinõule, kuidas noori yliõpilasi kordki yldisemale mõtlemisele juhitakse: rektori avamiskõne igal sygisel on Soomes yhtlasi ylevaade kogu maa kultuuri-voitluse käigust viimasel aastal, selle käesolevast seisukorrast ja tuleviku ylesandeist. See kõne avaldetakse tervelt ajalehis, on alati syndmuseks kogu maale, ja ta yksikasjaline ja siiski ylevaatlik kultuurisihitus paneb arvatavasti siiski ka yliõpilased enam mõtlema kui tavalised yldised — ja tyhised pidusõnad, nagu enamasti olnud — meil. Ja Soome iga yliõpilasorganisatsiooni (osakunna, kuhu sunduslikult peavad kuuluma kõik yliõpilased) juhiks ehk kuraatoriks on sunduslikult keegi ylikooli õppejõud, kelle ylesandeks on kontrollida organisatsiooni kasvatustlikku tegevust. Eks ole, hirmus vägivald „vaba burschi“ traditsioonide vastu, kui midagi sarnast meeletuleta ka meil? Kas see tähendaks, et tuleks panna mõni prof. Rammul või prof. Põld kuhugi „kommersi“ lakkumist päält vaatama ja keelmagi?...

Veel „sest rõvedast“.

„Kuldset aega“ otsitakse ikka minevikust. Seda ei tehta mitte ainult meie „käristet hinge“ ajajärgul, vaid ylistushymne möödnule kirjutas juba vanaaja laulik. Tihti ja enamasti on see liialdus, mõningail juhusel aga — eriti inimeste loomuse yksikjuonte vaatlusel — on ta kahtlemata paikapidav. Sest on ju vastuvaidlemata, et eraldi yldisest vaimuelu arengust põhjustab just tehniline kultuur mõningaidki muudatusi meie vaimuelus, mida õigusega võib nimetada päälesurutuiks. Viimased ei ole vaimuelu orgaanilised tulemused ning tunduvad seepärast meie psyykele suruvalt rasketena ning just siin esinevadki mineviku ylistuspyyded kõige sagedamini.

Palju on ka viimaste aastakymnete kestes pidand kustuma inimeses, sest saabumas oli tänapäev, mis „liiaiks on täis ruttu ja rattaid“ (M. Under). Oli saabumas elu, kus enam paika ei ole romantikalle, rääkimata hiljuti valitsend sentimentalismist. Tänapäeva inimene on pidand „õöpikuromantika“ vahetama masinalle pyhendet luulega.

* * *

Nii on olnud see sääl, kus masinamyra tõeliselt hävitand romantika lemmikud, kus paljudki terve oma elu kestes kokku ei puutu loodusliku loodusega, rääkimata siis veel selle mõistmisest.

Kuid meie?

Kas on meieni yldse kostund see surmav-voitev masinamyra? Kas ei lahuta meid põlismetsadest vaid mõne tunni tee? Kas ei kosta õöpiku laul endiselt meie tänavaikegi?

Ja omegi on meie vaimuilm osalt omaks võtnud samad muutused. — Näib, et tänapäeva elukorraldus ja temaga kaasaskäiv ajavaim meieni on jõudnud vastupidises järjekorras.

Kuid kus ka ei peitüks põhjused — kas eeltoodud arutuses või mujal, kindel on, et romantika on meilki põgenend. Ning tundub, et erilise otsustavusega on ta lahkund meilt, yliõpilaskunnast. Siit on ta kaasa viind ka armastuse hingeõrnuse, puhtuse vastu. Vist ajavaimu nõudel on ta meile jätnud vaid mingi välise aumehelikkuse, aumehelikkuse, mille koosseisu aga viimsena-mainitu ei kuulu.

Ja nii kaldumegi tihti igatsema „kuldset aega“, kus ilu, hädust ja õrnust veel au sees peeti. Ja kuigi viimaste mõistest vast omamoodi — meile võõrastavalt — aru saadi, siis elati ikkagi n e n d e vangistuses.

* * *

Ja nii sai ka yhel meist liiga „sest rõvedast“. Ta pööras igatsevalt aja poole, mis oli kunagi, „kus tundmatu oli juuakse“. Ja seda aega igatsetes avaldas ta „pikka ja rasket tuleva“ tunnistuse. —

Muidugi aga, kommersi-tegijad ei tarvitse end ärritada: vene eeskujust jälgitakse meil ainult seda, mis pärit on tsaari ajast; „punase vene“ paharetliku eeskuju ees lööb risti ette aga ka iga meie kõigeluterlikum luterlane. Ja „soome mõju“ on nii-kui-nii meil liig suur, see „vägistab“ kõigi arvates meie endi aastasajalist (balti-saksa) arengut, mingit uut laenu pole säältpoolt enam karta...

Hää küll, hää küll, mis tean mina, vaene tudent jne. Ei, ma ei taha mingit „nou anda“ ylikoolile ega õppejõududele, mu pää hakkaks pigem ymber käima! Aga oma väikese ilmakoogemuse tulemusist julgen ma siiski öelda neile ja ka yldsusele: „Ärge, ausad herrad, ärge olge pimedad mitterägema mis synnib siin, meie juures all! Ärge olge sõgedad uskuma, et keegi 20-aastane noor inime „isegi“ sarnaseks kasvab nagu vaja! Ärge olge uhkustajad, lootes et juba keskkool annab inimesele „kypsuse“, eetilise karakteri ja kultuuritahtelise kujunend ilmavaate, millele ylikool tarvitseb lisada ainult „teadusliku“ hariduse ja töömeetodi. Keskkool, meie keskkool ei anna seks veel peaaegu midagi, eriti nyud, kus vägistet on ka iseseisvam noorsoo-liikumine! Keskkoolist tulev noor on ilmavaateliselt veel „valge leht“, või paremal juhusel kannab ta ainult mõne klassikriidiga õrnalt-kirjutet yldlause isamaalusest ja moraalist, mille võib yhe korraga jäljetult maha pyhkida ainus viinasleotet lupard!“

Ja seepärast apelleerin ma kogu yldsuse poole: Yldsus, seltskund, pole mitte yksi sinu õigus, vaid on ka sinu kohus teada, kuidas kasvab, kuidas ja kelle poolt kasvatetakse sinu yliõpilasnoorsugu, sinu tuleviku ja kultuuri edasi-ehitajat *par excellence!* Pole mitte yksi sinu õigus vaid sinu kohus teada, mis tehakse meie yliõpilasorganisatsioonides, mis vaim säält kuskil valitseb, missugune on nende kasvatus tagajärg! Ja neil org-idel ei ole mingit õigust varjata seda oma elu ja vaimu, või pidada seda ainult oma seesmiseks ja isiklikuks asjaks! Sest nende käes näib olevat praegusel korral meie rahva tulevase juhtklassi kasvatus, mitte ylikooli käes — ja rahvas tahab ja peab teadma, mis sihis see synnib!

Kogu rahva, kogu eesti töötava rahva poole apelleerin siis: „Vähemalt niikaua kui meie ylikool sarnasena ei hooli meie tuleviku intelligenti kasvatuses, vähemalt niikaua: enam tähelepanu meie yliõpilaselule kogu rahva poolt! Enam tähelepanu meie yliõpilasyhingule! Enam nõuet, et need tahtlikult ja ka tegelikult oleksid kasvatus-asutusedki, mitte yksi myralokaalid või joomaklubid! Enam kontrolli nende vaimu, nende tegevuse ja selle tagajärgede yle! Iga yhiskunna liige on seks kohustet!“

Sest siin puutub asi kogu yhiskunna tulevikku!

T heophilus.

„Ma ei saa hing-hinge olla inimesega, keda näinud purjus lõmitavat toolil või pikali laua all: keda teised tirivad käest-jalast või kaelapidi nagu raibet matmiseks; kellel lomp — suu all, suu nurkadest tilgub okset ja venib, mööda riideid nõrgub alla; kellel hammaste vahelt tükib välja punsund lihatomp — keel, ja silmad viltu ning mõte eksiv, intellekti uputand oksekaussi; kellel lõpuks käivad liigestest läbi tõmbed ja kurku korjub krampplik pisaratu nutt või hakkab voolama silmavesi.“

Avaldas selle „pikalt ja raskelt tuleva“ tunnistuse ning haarab rahva piitsa järele.

Siis valdas aga ta kaasvõitlejaid häbitunne. Arvate, et häbi oma tegude pärast — ei! vaid häbi tema pärast, kes „sihukesi rumalusi“ räägib, häbi kaaslase pärast, kes kirjutand sest „rõvedast“ gooti tähtede ja pisarlise mottoga ja nutnud „neitsi pärast“. Ning esimesel võimalusel pytytigi teda „rehabiliteerida“, et vaadake, ta nyud kirjutas kyil nii, et kaasvõitlejatel lausa piinlik on, aga muidu on ta päris mõistlik mees: näed Tallinnas saatsime kevadel külalisi ära, „need läksid ja meie jälme vaid kahekesi jaama. Ning õstustasime siis rähklemise lõpu päälle teha yhe poti. Ei mäleta, kumb meist just initsiaator oli, ent tegime poti asemel kaks. Päälle selle võisime öö Tallinna lokaaliski rahulikult mööda saata.“

Nyud mõistan Gorki sõnu: „Tänapäeva inimese hing on kustund kõik tuled ning säält valitsevas pimeduses

pole paika mitte ainult Jumalalle, vaid ka ebajumalal on kitsas.“

Oleme otsind põhjusi, mis sunnivad noori akadeemia kodanikke suurtes salkades yle minema vaenlaste vägede, myrgijumala sulaste hulka. Kas ei peitu see tõukejõud just siin? Ja kas ei ole tollegi põhjus sarnane sellele, mis poisijõngerjaid suitsetama ajab — ihk täismcheks saada —, siin soov „korralik“ yliõpilane olla, keda teistel põhjust poleks pilgata?

* * *

Mõtteist kaasakistuna on sulg otsekohesem olnud, kui seda vast akad. traditsioon lubaks. Kuid olgu: liigagi kaua oleme tema pärast end varjand. Oleme liiga kaua endasse matnud nende kahetsusvääriliste haigettegevad ytlused, liiga kaua peitnud kibedust, mida esile kutsund põlgusväärivatest iseloomu omadusist kantud väljendused. Liiga kaua oleme luband mängimist tulega, oleme temast tekitet hingepuhtust hävitavaid tulekahjusid vaikides luband nimetada ilutulestikuks. On ylim aeg tõmmata piir nende vahele, kes Nerona nautida tahavad hingihävitavaid tulekahjusid ning nende vahele, kelle hinges kibedus. Ning usku: kibedus mitte hukkund noorsoo pärast valatavaist vesiseist pisarast, vaid kibedus ja kartus kogu rahva tuleviku pärast, kelle noorsoo enamik on haige.

N. K—n.

Albert Kivikas.

Kirjanik. Otsivat Tõnnisoni tähtsamatust kavatsesetavale romaanile nime. Vihkab kõike magusat, eriti šokolaadi ja peab lugu kibedast. Läbi ja läbi ladna mees, ainult kõrtse ja viina vihkab ja pyyab neid jõudumööda hävitada.

August Palm.

Stud. phil.

Gustav Saar.

Muidugi mitte praegu, vaid *in spe*. „V-o“ tasakaalukas president; delikaatselt tagasihoidlik, edevust ei ole. Väliseltki näha inglise flegma mõju.

Jaan Puusild.

Tahab olla moosekant, ongi natuke, aga siiski rohkem majanduslik geenius: „V-o“ mitmekordne majaisa, Tartu konservatooriumide majandus-direktor, tudengkonna omaaegne kõvem kassameister jne. jne.

N. n. aukohtust.

Aukohus on olemas paljudes ohvitserkundes ning arutab ja otsustab neis niisuguseid ohvitseride ylalpidamisse puutuvaid asju, missuguseid ei saa või ei taheta anda hariliku kohtu kätte, mis aga arvatakse siiski riivavat kogu ohvitserkonna au. Samasuguseid aukohtuid on erimaade ohvitserkundadel, enne kõike Preisis, omavaheliste tyilide, eriti kahevõitlusisse puutuvate asjade otsustamiseks. Sõjaväe eeskujul on Saksamaal aukohus olemas ylikooliringkunniski, advokaadiseisusel, börsitegelasil jne., kus peetakse n. yt. seisuse au seisukohalt tarvilikuks, et mitmesugused omavahelised tyliasjad ei pääseks avaliku kohtu ette. Teistes demokraatlikumais mais, kus ryytelkond ja selle mõisted pole õitsele pääsnud, nagu Skandinaavias ja Soomes, ei tunta yldse tsiviil-isikute ringkunnis sarnast kohtukorda.

Meilgi on yliõpilaste ja haritlaste hulgas see asutus saksa buršideilmalt laenatuna kaunis laialt õitsemas ja paljud peavad seda seevõrra kõigele kultuurile ja kultuurnimesile endastkuuluvaks, et selle puudumine või eitamine nende meelest tähendab harimattust, ega lase nad endile kuidagi seletada, et ilma selleta ka läbi saab. Seepärast on põhjust siin pisut peatuda selle asutuse vaatlemisel.

Aukohut tarvitetakse meil juhtumusil, kui kellegi teise yliõpilase poolt end tuntakse sõnaga või teoga haavat olevat, et n. n. autasu või satisfaktsiooni saada. Selleks „kutsutakse haavaja välja“, s. o. valitakse vahemees või vahemehed, ja kui neil ei lähe korda kokkuleppeteel autasu muretseta, antakse asi päris aukohtu otsustada. Au-

kohtunikke valivad harilikult kumbki vastane pool yhe ja need valivad omakord erapooletu kohtuniku. Kohus astub kokku ja otsustab syy ning antava autasu teatud vormi ja määrusi kogu talitusel silmas pidades. Nagu sellest näha, on aukohtu olemasolu põhjuseks esiteks arvamine, et ei ole n. yt. „seisusekohane“ kõiki asju anda avalikku kohtusse ja teiseks, et iga väiksempi haavamine vähendab kannataja au ja, et see peab nõudma täsu, satisfaktsiooni. Rõhutetagu kohe alguses, et esimesel kohal ei ole mitte inimlik leppimine, teisele andeksandmine (kuigi see on muidugi soovivat), vaid enam vormiline „autasu“ andmine.

Siin aga tekib kysimus, missugune see „au“ siin on, mida saab nii kergesti haavata ja jälle parandada. Meie arvame, et iga inimene, eriti harit inimene kõige päält ise oma isiku au ja väärtust peab tundma ja oskama hinnata ja oskabki hinnata, kui see vähegi kasvatust on saand. Sest see on sisemine enesetunne, mis inimesele kõige päält iseenda silmis annab teatud kaalu ja väärtuse; mida aga ikka teisedki inimesed oskavad hinnata, kui sel tõe line põhi on olemas, s. o. kui vastaval inimesel on isikuna olemas väärtusi, millest yldiselt lugu peetakse. Seevastu võib inimene ennast vägagi kõrgelt hinnata, kuid kui tal puuduvad tõelised väärtused, ei aita see midagi, sest see paistab ikka enamvähem selgesti emalolijale läbi, see koguni vähendab tast lugupidamist, tehes ta ylespuhutuks ja silmakirjaliseks. Võib muidugi juhtuda, et inimest vääriti hinnatakse, et inimese kohta, kes tõesti on sisemiselt väärtuslik yhel või teisel põhjusel või puhul võidakse valele arvami-

sele jõuda ja see on igayhele muidugi suur kaotus, aga see on enam erandlik juhusega ega harilikult vii see eneses tõeliselt kindlat isikut tasakaalust välja, ta võib siis kaunis kergesti ennast avaliku arvamise ees kahtlustusist vabastada või väga tihti ära oodata, kuni need iseendast kaovad. Meie arvame seega, et ainult niisugune sisemine ja tõeline, inimese tõelisil väärtusil põhjendav au ja enesetunne teenib lugupidamist ja ainult sellest maksab kõnelda, mitte aga välisest uhkusest, olgu see ka kui suur. Kas saab aga niisugust enesetunnet ja au iga tylinorija irvhammas või enese üle mittevalitsev riukukk vähendada ja kas on sellele tarvis otsida satisfaktsiooni? Igayks, kes ei mõtle vormiliselt ega ole „traditsioonide“ võrgus kinni, vastab siin eitavalt. Inimeselt, kes enese kaalu tunneb, ei tähenda kaugeltki iga sõnaga tonksamine või isegi lööminegi midagi. Muidugi on see väga tunduv sellele, kes oma au ja väärtust n. yt. näpuotsas kannab, kes iga välise abinõuga seda pyyab ja peab pyydma väliselt alal hoida, nagu see oli iseloomuline meie kõrgeile parunihärradele ja nende eeskujul meie buršidele. Et inimene ja eriti noor inimene välist au taga ajab ja oma väärtuse iga myksamise puhul arvab olevat hädaohus, on täiesti väär ja ainult naljakas. Teiselt poolt on väär ka see seltskonna vaade (niipalju kui seda yldse veel on), et inimene, keda teine ylekohtuselt haavand, või lööndki, on lugupidamises kaotand. Just ymberpöörduvalt, peab iga harit inimene seda teisele häbistavaks ja ta väärtust alandavaks, kui viimane teist on haavand või koguni löönd, sest see näitab avalikult tas kultuuri puudust, ja just haavajale on ses mõttes meie arvates tarvis n. yt. satisfaktsiooni seltskonna arvamise ees. Haavatule pole mingit „autasu“ tarvis (mõni eriline juhusega kaasa arvamata, vaata eespool), ja just see asjaolu, et ta enese põhjuste haavamise puhul läheb seltskonna silmis end alandand haavajalt oma aule midagi „tagasi saama“, näitab ainult, et ta pole ise mitte parem ja see alandab teda samale pinnale, kuhu meie arvates langend oma teo läbi haavaja.

Kui seega aumõistet ja selle haavamist või vähendamist, millega kõnesolev kohus tegutseb, sisuliselt kaalume, leiame, et yht kui teist võivad pidada õigeaks ja tähtsaks ainult need, kes kultuurilise inimese õiget sisemist enesetunnet ja väärtust ei oska hinnata, vaid päris iganend vaateis on kinni. Niisugune keskaegne aumõiste oli maksev siis, kui alles ainuyski välist toorest jõudu hinnati (aeg, mida meie balti „aadeli“ kunagi vist ei unusta!), kui see oli õige mees, kes teisest oli tugevam ja teist igapidi, ykskõik missuguse tooruse ja hoolimatusega suutis maha teha ja kui seda allajääjale peeti tingimata häbistavaks. Meie aja kultuurinimene peab aga seda hariduse ja viisakuse algnõudeks, et keegi teise väiksemaidki

tundeid pahasti ei riivaks, kõnelemata juba paha-tahtlikust teise haavamisest, või koguni oma tegude ja käte üle mittevalitsemisest. Muidugi juhtub nyud ja juhtub edaspidigi, et meil selle vastu eksitakse, aga siis on eksijale karistuseks enne kõike seltskonna hukkamõistmine. Ja sellest teenit karistusest on ainult üks pääsetee, kui haavaja oma teo ylekohtususest aru saades, teisega lepi b, puhtinimlikult ja sõbralikult lepi b, ega mingisugust välist „tasu“ ei anna, tasu, mida nagu nägime ylekohtuselt haavatule ialgi pole tarviski. Ainult sõbralik leppimine võib meie aja kultuurinimese seisukohalt vaadates ykskõik missugust haavamist teha hääks. Seda aga ei anna suurimalt jaolt kunagi mingi formaalsusse uppuv „aukohus“, ega tahagi anda, sest selle ylesanne on ju enne kõike „autasu“ andmine ja selle järgi vormiline „sõbraliku vahekorra uuendamine“. Seega ei täida aukohus oma ylesannet, vaid väga tihti teeb, kui asja sisuliselt vaadata, ainult teatrit, mida meil nii kui nii juba kyllalt.

Võidakse öelda, et siin toodud mõttekäik ainult kõige lihtsamate ja n. yt. ideaalsemate vahekordade juures on maksev, et tegelikult elus palju keerulisemate juhtumustega on tegemist. Nii see ongi, aga neidki keerulisemaid juhtumusi võib eraldada „algtegureiks“ ja lihtsustada, kui tahtakse ja kui ei riputa kinni vormis. Võidakse esitada juhuseid, kus vastased vabatahtlikult ei taha leppida, et siis teist teed pole, kui sunduslik aukohus. Kuid see võib sarnasel juhtumusel ainult väliselt asja lahendada; kui teine pool teist lõplikult „kaabakaks“ peab, on asjata seda asjaolu mõne vormilise otsusega päält „ilusaks“ teha. Seda võib soovida ainult see, kes väikekodanlisele „anständigkeit“ annab enam väärtust kui tõele. Kui aga asi end laseb lepitada ja kui see on näit. juhtund mõne organisatsiooni liigete vahel, siis võib, kui see tarvilik, seda aidata lahendada mõni vanem liige, ilma et selleks tarvitseks olla erilist vormi.

Muidugi on veel erilisi juhtumusi, mis eelpool käsitletud auhaavamisist põhimõtteliselt lähevad lahku. Nii juhtumine, kui inimene ise enese syy läbi ennast alandab või alandada laseb. Aga seegi on kasvatuse ja sisemise väärtusetunde kysimus, mis igasyhes haritlases peab olema elav, nagu juba alguses tähendeti. Ja kui see on nõrk, kasvatab seda jällegi seltskonna arvamise, seda ei saa tõsta mingi kitsamas ringkunnas tehtud formaalse otsusega. Edasi, kuigi inimesel pole tarvis enamasti reageerida enese väiklase „aasimise“ pääle, peab teisiti esinema, kui kysimuses on teise au või oma rahvagi au. Ja viimati võib olla haavamine seevõrra hävitavat laadi, et sellele ei saa olla reageerimata. Aga kõik need juhused olenevad enne kõike olukorrast, milles synnib haavamine, kelle poolt ja missuguse tagamõttega synnib haava-

mine ja sellekohaselt on siis võimalik valida terve hulk uueaegsemaid abinõusid ja esinemisviise, kui vana „aadlik“ aukohus. Viimati on ju tarvitada ka avalik kohus ja seda tarvitavad ju kõige aadlikumad mehedki, kui on tegemist mõne „alamast seisusest“ vastasega. Meil pole mingit põhjust anda mõne „oma seisusest“ vastasele eesõigust, kui muud teed enam pole järgi ja kui see mees end omast „seisusest“ tõesti tegelikult oma tegude läbi on alandand.

Oleks asjatu siin pikemalt veel kysimuse juures peatuda. Meie pole mõtelnud siin anda loetlust kõiksugu võimalikest ja võimatuist konfliktidest ja neile lahendust või, nagu matemaatikud ytleksid, „võtit“. Loodame, et neile, kes asja eelarvamisteta võtavad, see on isegi selge, paadund buršid siiski ei veenduks, toodagu ka kui palju tõendusid, nende aumõisted on ju lõplikult nii „kraadidesse“ seatud ja nende kraadide rikkujatele kõiksugu noomitused yhes murdosadega välja kaalut, et sellest rägastikust neid enam keegi välja ei päästa, pääle nende kõigi yhise surma. Ja see pole enam kaugel, sest aukohus on sama „auväärt“ vana ja sama iganend, nagu selle kandja saksa buršivaim, mis kyll väliselt on ääretu viisakas ja „comme il faut“ ning hirmus aus ja aumehelik, sisemiselt aga maskeeritult petlik ja toores. Et ilma aukohtuta tegelikus elus ja ha ritringkunnis saab väga hästi läbi, teavad

need, kes seda ei tarvita, või kui see veel pole kyllalt, siis näitavad seda need välismaad, kus seda asutust ei tuntagi. Ja meie teame, et näit. Rootsis, mis on üks neid maid, isiku kultuur ja väärtustunne yldiselt on haritlaste hulgas kõrgemal, kui aukohtu kodumaal, Saksas, kus riiuhimulisile buršidele, kes endi ja eriti saksa naiste meelest ainult siis on „wunderschön'id“, kui neil armid näos ja hambad puuduvad, see kohtukorraldus on „humaansmaks“ tylide lahendamisevahendiks kui mõõgad. See näitab aga ka, et aukohus mingit kasvatavat mõju pole avaldand sakslaste pääle, kuigi see sääls öitsnud ja öitseb, vaid et teisis mais, kus seda pole, inimesed on kultuurilisemad. Ja seda usume meie Eesti yliõpilas- ja haritlaskunnaski. Meie ei eita ainult seepärast aukohut, et see on iganend ja veider seisusliku vaimu jäänus, et see aitab alal hoida meie seltskunnas välist ja vääri aumõistet, vaid oleme selle vastu sel põhjuselgi, et see ja kõigepäält see kasvatab meie inimesisse väiklast ja yleliigset haavumist. Sest kui seda poleks, siis poleks meil paljuidki „auasju“, s. o. inetuid tylisid tihti tyhiseil põhjusil, nagu näitab võrdlus teiste maadega, kus see puudub ja kus puudub ka meil teatud ringkunnile omane buršilik riiukus. Aukohus peab meil kaduma, kui üks takistus tösisele ja humaansele isikukultuurile.

H. Moora.

Naisyliõpilasist.

Kuivõrd terviteta on naiste suurearvuline valgumine ylikooli? On yldse otstarbekohane naisel kõrgema hariduse omandamine? Kuivõrd vastuvõetav on see rahvuslikult ja sotsiaal-hygieeniliselt seisukohalt?

Need on kysimused, mille kohta ka meil Eestis mõnigi kord mõtteid on avaldet, kuid siiski mitte kyllalt. Välismaail on need kysimused suureneva naiste juurevooluga kõrgemasse õppeasutussisse juba mõne aasta eest elavalt päevakorda tõusnud, Inglismaal (ja yksvahe osalt ka Soomes) kord isegi õige teravaks naisyliõpilaste vastaseks liikumiseks kujunedes. Meil Eestis ongi senini õige salliv oldud ylikoolis õppivate naiste suhtes. Siin ja seal väikseid tõrkeid, veidi pilkavaid ääremärkusi, mõni võrdlemisi tagasihoidlik eitava arvamise avaldus naiste ylikooli õpingu suhtes. Mõni yksik (näit. Dr. Tamm) on ju kyll innukalt häält tõstnud ja naisi manitsend fruuks jääma neile nende emadest põlvedest-põlve pyhitset kohtele ja ylesandeile. Aga need hyydjad häälled kõrbes on selleks ka jäänd. Ei tahaks uskuda, et meil Dr. Tamme vaate poolehoidjaid väga vähe oleks.

Aga millegi pärast ei sõandata nende arvamisega just lausa välja tulla, eelistetakse tagasihoidlikkust. On ju tagasihoidlikkus oma iseseisvate arvamisete avalduses yldse meie suurimaid voorusi.

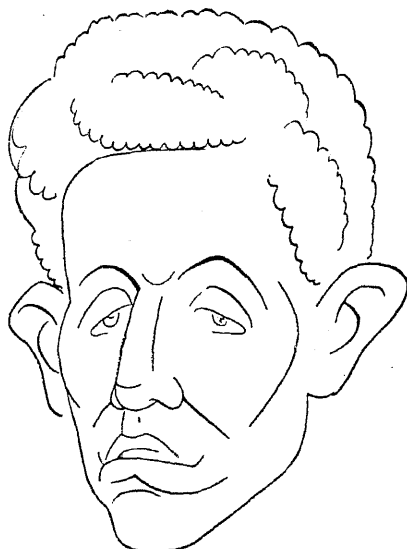
Ja nii on loodud Tartu naisyliõpilasperele võrdlemisi soodus õhkkund. Teatava reservatsiooniga hinnatakse ju ikkagi naiste pyydeid ja ollakse ettevaatlik neis töö- ja syvenemisvõime eeldamises — aga mingit teravat vastolu ei tule kuski avalikuks.

Kuid see naisyliõpilaste hulk, kes siia Alma materi linna kogund, keda näed kuuldessaales ja kohvikuis, raamatukogudes ja pidudel, kes igal pool julgelt mehe kõrvale astub ja kõigest osa nõuab — ei esine kaugeltki mingi yhtlase ilmega koguna. Siit on võimata määratella mingit yldist Eesti naisyliõpilase tyypi. See on kirju kogu, kus kontrastid kindlasti veel teravamad kui meesyliõpilaste seas. Siin naiskorporant hästiõmmeldud moodsas kostyymis ja siidisukkes, hoolsa soengu ja iseteadva ilmega. Neile heidetakse ette kerglust ja tyhisust. Kindlasti ei ole see täiel määral kõigi kohta maksev. Kuid enam-

Julius Mägiste.

Esimene Tartu ülikoolis algusest lõpuni kypsend professor. Loeb kauemat aega vadja keelt. Esiloengut oodetakse. Kena noormees, hää eduga naissoo juures. Stiil raskusega vihub iga saksa professori kergesti õlgadelle.

Nigulas Käbin.

Filoloogiline jurist. Igasuguse, eriti tudengkunna organisjeerimise eriteadlane. Sotsiaalpedagoog: aitab „Vaba Maal“ kõmu teha. Kuulub kultuuritahtelisse noorsukku. Kannab oma õlgadel suurt osa „V-o“ välispoliitilist kohustusist, valmistades end tasapisi tulevasele diplomaatilisele karjäärile.

Hans Gottfried Oras.

Uueaja Diogenes: elab raamatu-virnades. Ajajärgu klassilist luuletaja ja eesti suurima riim-sõnade kollektsiooni omanik. Viimasel ajal on hakand enam tegelikku elu harrastama: armastab sporti ja kehalikku tööd päält-vaadata. Kevadel sõitis seks ots-tarbeks mullatöödele. Praegu Oxfordis.

vähem näib siiski nende kõikide peapyyd olevat — olla täiesti daam, riietuse ja ylespidamise, yldse kõige välise poolest; kõik muu on teise järgu tähtsusega. See on nende „kultuurylesanne“. Kuivõrd väärtuslik — selle yle võib muidugi väga vaielda.

Nende kõrval näed teist naistyypi — valge myts siledalt kammit juustel, tume, lihtne, isegi hooletu riietus, vahel ka viltu saapakannad ja narmendavad riideääred ja nägu enamasti kahvatu, koltund, silmad väsinud, tumedad varjud silme all ja teravad jooned suu ymber. Mis yhist on neil kahel? Ainult üliõpilase nimi. See siin ei tunne kohvi- ega lõbuõhtuid, tema üliõpilaselu koosneb ruttamisest loengult loengule, sealt raamatukokku ja jälle oma toanurka raamatute yle kyyrutama. Kas palju andekust ja elavat arusaamist — kysitav, aga seda enam pysivust, hoolsust ja ka lihtsat tuupimist. Siht — võimalikult korralikult ja võimalikult pea ülikool lõpetada.

Need on äärmused, kuid leidub nii palju vahepäälseid variatsioone, kellel jooni nii siit kui säält.

Aga ei või liig oluliseks pidada meie nais-üliõpilaste vaatlemisel neid teravaid väliseid kohe silmatorkavaid kontraste. Mõnigi kord piirduvad nad ainult välimusega. Kõige olulise-

maks naisüliõpilaste seas teatavate vahede tegemisel, neid enamvähem yhtlase ilmega kihtideks jagamisel tuleb kyll pidada motive, mis neid ülikooli toond. Kindlasti olenevad suurelt osalt just neist motiivist nii edaspidise töö kvaliteet kui kvantiteet. Nagu on mitmesugused motiivid, nii ka suurelt erinevad töövõime ja töötahe.

Võrdlemisi palju on siiski neid naisüliõpilasi — kuigi tegelikult kyll kindlasti vähem kui tavaliselt arvatakse — kes ülikooli tulevad ilma mingi vaimlise tarbeta, isegi ilma mingi sihita, leides olevat noobli olla naisüliõp. ja mitte tahtes maha jääda teistest. Nad vedavad Tartus aasta ehk paar, mõned ka pikema aja — iga-yks oma aineliste võimaluste järele, siis kaovad nad. Kuid nad kannavad väga iseteadvalt oma üliõpilasmärke, neid kohtad igal pool, kus palju rahvast, nad on yldse kõige liikuvam element naisüliõpilaste hulgas, neil on loomulikult liikumiseks kõige enam aega ja huvi. Nad kylvatavad ka loenguid, mõnedki ilmutavad siin ja seal kõige mitmekesisemaid huviseid, kuid põhijoonena kõige selle juures esineb ikkagi mänglevus, töö mittetõsiselt võtmise, vaid rohkem nii kõrgema spordina.

Arvatavasti leidub neid vähe, kes sarnast naisüliõpilaste kihti pooldaks. On kyll mõnigi kord kuulda väidet: kuna jõukate kihtide tyred

pärast keskkooli lõpetamist nii-kui-nii tihti mingit mõistlikku tööd ehk sihikindlat ylesannet omaks ei võta, siis on neile ometi kasulikum veidi ylikooli õhkkunnas viibida, kui ainult kodus ja seltskunnas lillekesena ilutseda. See võib ju teataval määral nende seisukohast õige olla — nad saavad ehk siin siiski poolkogemata mõne vaimlise rikastuse ehk juhuliku huvi. Kuid seda kysitavam on see teiste yliõpilaste seisukohalt. Ylikool on ju isegi kitsas, õppe-abinõusid ja raamatuid vähe, olud igas suhtes väga piirat. Sarnane tarbetu naisyliõpilaste kiht muudab ainult teiste seisukorra mitmeti raskemaks ja, eriti ka yldise vaimlise õhkkunna veelgi hõredamaks ning tyhisemaks. Kaugelt suurem osa iga-suguseid etteheiteid, mis naisyliõpilasile kunagi tehtud, läheks just nende arvele.

Teise kihi — muidugi kõige suurema — moodustavad need naisyliõpilased, kes selleks ylikooli astund, et hankida omale kutset, majanduslikku iseseisvust. See on loomulik nähtus praeguse elu arengu juures, kus suurem osa naisi paratamatult vajab oma kutset. Naine ei saa enam piirduda ainult ema- ja perenaise ylesannetega — kui ta ka tahaks. Endastmõistetav on see, et iga edasipyydev inimene parema ja kultuursema töö poole ryhib — ja seks siis on vajaline ka ylikooli haridus.

Kahjuks näib seisukord praegu nii olevat, et kaugelt suurem osa neist teise kihti kuuluvaist naisyliõpilasist selles hariduses ometi väga pinnapäälseks jäävad. Nende pyyd on omi tarvilikke aineid ainult kuidagi riivata ja võimalikult ruttu kätte saada mingi tunnistus. On väidet, et yldse iseloomulik naise psyykele olevat — hoolsus, soov ruttu kursust lõpetada, ebaproduktiivsus ja väike huvi probleemide kui niisuguste vastu. Ei tohiks seda reegliski võtta, aga selle kihi naiste juures tundub see kyll kahjuks suurelt osalt nii olevat. Muidugi, ei ole mõtet ega tohigi nõuda tervelt self hulgalt erilist andumust teadusele, selle probleemide lahendamist ja sääli ei-tee-mis äratagemist. Kuid nõue, mida kõigile esitada võiks ja mida igayks ise endale esitama peaks, oleks — e n a m r õ h k u

yldisele vaimlisele enesearendamisele ja elavamale huvi yldiste kultuurkysimuste vastu, enam nende kysimuste omakski võttu, enam osavõttu ymbruse vaimlisest elust, yldse kõrgemat vaimlist temperatuuri!

Ylikooli ylesanne pole ju ainult kasvatada teaduseinimesi — kui vähe ongi neid! — vaid anda tõelisi haritlasi igal kutse alal, töötajaid, kellel on avaram arusaamine omast elust ja omast ymbrusest, kel on kõrgemad väärtusmõisted. Ainult sarnased isikud võivad tõesti midagi ära teha, mitte yksi oma kutse alal, vaid igalpool kus nad liiguvad. Ja kui palju enam võib anda harit, vaimliste huvidega, kõrgema kultuurilise tasapinnaga naine ka emana oma lastele, on isendast selge.

Väidetakse tihti, et ylikoolis õppijad naised palju oma värskusest ja tervisest kaotavad. See on enamasti nii — kahju kyll. Aga vähe on neid kutsealasi naisele, kus sedasama ei juhtu. On juba kord kutse tarvilik — siis on see paratamatult kaasaskäiv nähtus. Et naisele teatav kaldumus yletõttamiseks tihti omane, paistab ka siin silma.

Yldiselt peaks siis see naiste kiht ylikoolis olema täiesti pooldetav. Neile oleks vaja ainult veel enam syvenemist, seestumist, elavamale vaimlist huvi, mis arengut kannab — ja, isikukohaselt, enam hoolt oma kõigi jõudude harmoonilise väljenduse eest ekonomise ja tervisliku eluviisiga.

Jääks vaid mõne sõnaga mainida neid naisi, keda ylikooli toond esiplaaniil olev vaimline tung, tõsine huvi ja töötahe teadusl. aladel. Neid on kindlasti väga vähe, aga neid on. Ja nende kohta lähevad vast ka kartused tõeks — nagu mehestuks akadeemil. naised teataval määral ja loobuks omist naiselikest ylesandeist. Aga neid naisi on ju tõepoolest nii vähe, et see rahvuslikust seisukohast kuidagi hädaohtlik ei saa olla. Kes ise selles rahuldust leiavad — lastagu neid minna nende teed — kyllap nendegi töö vilja kannab.

Elsbet Markus.

Korporantism.

Yliõpilasorganisatsioonide kysimus on meie tähtsamaid rahvuskultuurilisi probleeme. Pole mitte ükskõik, mis vaimus ja mis sihis meie tulevase akad. haridusega haritlasi kasvatatakse. Sellest olenevad suurel määral meie riiklise ja kultuurilise elu edaspidised sihtjooned. On seepärast täiel määral õigustet kõne alla võtta ja arvustada organisatsioonide ja teravalt piiritletud seisukoht võtta nende vastu, kes meie arvates

oma olemasolu ei õigusta, kes meie demokraatlikus yhiskunnas ja kiirelt arenevas kultuurielus tunduvad pahena, takistusena.

Loomulikult mõtlen viimaste all enne kõike meie korporatsioone. Kuna teised yliõpilasorganisatsioonid alalises arenemises ja vormi painduvuses käivad enam-vähem kaasas yhiskundliku ja kultuurilise arenguga ja uute ideede ning ylesannetega, mitmed isegi on neist uusist ideist

ja ylesandeist omale lähtekoha leidnudki, siis on korporatsioonid silmnähtavalt jäänd oma kivi-nend traditsioonide, ajast ja arust läind võrasetelt laenat vormikultuse ja mitte-eestilise ning rahvavaenulise vaimu juure. Nad sarnanevad enam kopitand õhuga minevikumuuseumele kui värskavaimulisele, oleviku rahutute ja eluliste ideedega kaasaelavaile intelligentsikoondistelle. Noored epigoonidki ei lisa erilist midagi uut. Nähtavasti pyyavad nad võimalikult tõetruult jäljendada oma eeskujut; see näitab et nad pole tekkind mingeil uusil ideelisel alusel, vaid ysna vana šabloonil järele. Päälegi on nad veel kujanemata, ilmetud. Naiskorporatsioonidegi sisekord on otse meeskorporatsioonide jäljendamine (rapiirid säälgil!) ja kui säälg paiguti väliskultuuri kõrval ka sisekultuuri rõhutetakse, synnib see ometi liig kitsalt ja yhekylgset, et sel mingit erilist väärtust oleks. Yldiselle kultuurilisele ja sotsiaalsele elule on nemadki äärmiselt osavõtmatud ja võõrad.

Inimest tuntakse ta ilmavaatest. Ilmavaate lõplik kujunemisaeg on yliõpilasaastais ja seda mõjutab suurel määral lähem yhiskundlik ja kasvatuslik ymbrus: sõbrad, organis. režiim ja yldine vaim. Ilmavaade avaldub inimeste töös ja tegevuses, huvides, suhtumises ymbruselle jne. Ja sellest näib, et korporatsioon kui kasvatuslik yksus, enam kui miski teine organisatsioonitüüp, surub liikmelle päälle šabloonse, ajale, sotsiaalseile nõudeile kohandamatu ja neile otse vastutõõtava ilmavaate.

Samal ajal kui on riigis käimas kibe ylesehitustõõ, areng igal alal ja igas suunas, mil on vaja valmistuda seks tööks ja teha kaasa — samal ajal harjutab noor korporantlik intelligents vehklemist, teklite läbilõõmist (ka naised!), tuubib mõttetuid ja absurdseid määrustikke, võõrdub ymbritsevast kultuurilisest ja sotsiaalsest elust — ja pummeldab! Samal ajal, kui rahvalle on vaja töötegitajaid, õhutajaid, kui on vaja loovalt kaasa mõelda ja kaasa teha riiklise vormi kultuurilisel sisustamisel — samal ajal näeme eriti korporantlike yliõpilaste võõrdumist rahvast, selle kultuurilist yritusist, näeme harrastavat ikka edasi võõraid balti-junkurlike mõttesuundi ja kasvatavat kitsaid ja materjaalsete huvidega inimesi! See on otse uskumatu, see on otse skandaalne — aga see on tõsi! Samuti nagu 20. a., nagu 50. a. eest on korporatsioonid ikka ja praegugi veel vaimlise ja poliitilise konservatismi, rahvasteralduva härraskultuuri, egoistliku mõnutsemise ja elupõletuse taime-lavaks. Ikka ja ikka edasi „kasvatetakse“ ehk pigem hävitetakse samas vaimus uusi lootusrikkaid inimesi. Sest on kindel, et pea kõik need noored, kes on aetud läbi korporatsioonide „punase veski“,¹⁾ on palju nega-

tiivsemaks muutund riigikodanikena ja yhiskunnaliikmeina, on peaaegu kadund meie kultuurile!

See on otse väärtegu rahva vastu, riigi vastu, demokraatia vastu — aga ikka veel ei ole sest yldiselt aru saadud, ikka veel leidub inimesi, kes seda kaitstagi julgevad, viimasel ajal kyll mitte enam avalikult, kyll aga n. n. seltskonnas! Ei ole seepärast vist päris asjatu siinkohal veel kord pyyda vaadelda neid asutusi pisut ligemalt.

Seejuures ei taha ma rääkida värvimysist ega värvipaelast ega sellest naeruväärsest aukartusest, mis nende vastu sisse kasvatetakse. Ma ei taha pikemalt käsitada nende poolt kultiveerit formaalset aumõistet ega „aumehelikkust“, mis loomuliku, sisulise aumõiste ja autunde on muutnud jandiks (sellest ongi käesolevas väljaandes teisal pikemalt kõnet). Ma ei räägi ka neid valland alkoholismist ega paljuistki muist yldtuntud asjust. Need on endastmõistetavad atribuudid korporatsiooni mõistele, ammu ja tihti käsitet ja alati eitet. Nende mainimisega võib ainult pikendada eitavate nähtuste registrit. Kui kõige selle alust aga pyyame siin näidata, et terve kasvatussysteem ja vaim, mida taotletakse korporatsioones, on niihästi riiklisest ja yhiskundlikust kui kultuurilisest seisukohast täiesti eitav ja kahjulik, sest just see kasvatab seda ideetut, halvas mõttes individualistlikku ja yldkysimusile passiivselt suhtuvat vaimu, mis eriti meile väikerahvale ja eriti nyyd on nii takistav ja lubamatu.

Meie edumeelseis ringkunnis praegu juba vist yldiselt tunnistetakse: Yliõpilaskund on suur kultuuriline jõud ja sarnasena peab teda kasutama. Yliõpilased peavad osa võtma kultuuritööst, peavad yhendusse jääma rahvaga, rahvuslikke teadusi ja ettevõtteid toetama ja arendama, osa võtma yhiskundlikust elust, et nii ylesandeid täites ise areneda ja valmistuda oma tulevasele juhtivalle ylesandelle jne. jne. Peab tunnistama, meie yliõpilased on mitmel ja mitmel alal töös ja nende osavõtt yldisest kultuuritööst pole kaugeltki tähtsusetu.

Milline on siis praegu korporantide osa sellest tööst? Alates lähemalt, vaatleme akadeemilisis ringkunnis toimuvaid yritusi. Meil on ylikooli juures rida n. n. akadeemilisi yhinguid ja päälle nende ka rida yldideelisi ja laiema eeskava ning huvialaga koondisi, nagu hõimuklubi, karskusyhendus, kirjandusyhing osakundega j. t., mis kõigi teaduskundade yliõpilasi peaksid huvitama. Kes vähegi nende yhingute elu tunneb, teab et viimaseis pole korporandid yldse mitte kaasa töötand, esimestes ehk vahest on nende nime kuulnud, aga ka siis on osavõtt olnud enamasti passiivne.

Edasi: Yliõpilaskund on enese organiseerind ja iseseisvuse aastais suure töö enese

1) vt. F. Molnár.

sisemise korralduse alal sooritand — ons sinna palju ja kaaluvaid tegelasi annud korporandid, on nad annud uusi mõtteid ja kavu? Igatahes õige vähe, peagu mitte sugugi. Kyll on nad aga sellele algusest pääle valmis olnud pilduma kaikkaid kodaraisse. Tuletetagu meele nende osa yliõpilaskunna asutamisel ja obstruktsioone hiljem. Või veel: Yliõpilaskund on suurte pingutustega ellu kutsund ja välja annud „Yliõpilaslehte“ — ons korporanid kaastööga ja tellimistega seda toetand? ¹⁾ Ei, nad pole selle vastu ial tõsist huvi tunnud, ymberpöördukt, nad on semestrite kaupa seda ainult boikoteerind! Isegi sygavad kummardused, igakylgne vastutulek ja käe-ulatamine läind semestri algul ei suutnud neid kaasa tõmmata yhiselle tööle. Nähtavasti seda ei taheta või — ei suudeta?

Neile olevat kunagi „ylekohtuselt“ teravusi öeldud ja nyud on nad pahandet igaveseks! Ja ometi on nad nii rahuarmastajad, lastagu neil ometi elada oma Hiina myyri taga ja teha vaikset sisemist „kasvatustööd“!

Vaadake neid, ei nemad sunni kellelegi omi vaateid pääle; seepärast olgu teistelgi nende vastu enam respekti, ärgu ärritetagu neid, ärgu tungitagu neile kallale! Neil on ju

intiiimorganisatsioonid, ergo — nende tegevus on organisatsiooni saladus, mida avalikkuse ette ei saa tuua. Ja kui neile näit. „Yliõpilaslehes“ kallale tungitakse, siis ei saa nad endid kuidagi kaitsta, sest peavad ju suu pidama! Aga maaslamajat ju ei lööda ega peksta kotti mis ainult tolmab!

Jah, hale on tõesti, kui seesama bravuurne burš, kes nii meisterlikult mõistab rapiiri keerutada, võitmatu sydidusega vastase kulmu veristada, oma fyysilise „au“ kaitseks suurepäralisi aukohtuid ja duelle toime panna, et seesama burš nii mannetu on vaimumõõka tarvitades! Kui fyysilisele vastaselle midagi võlgu ei jäeta, siis põhimõttelisis kysimusis ei avaldeta kunagi nii „suurt joont“, otsekohesust ega „korrektsust“, vaid jäädakse meeleldi võlgu või otsitakse telgitaguseid teid vastase suu sulgumiseks.

Kuid oleme kaldunud teemist pisut kõrvale. Jatkates vaatlusi ja küsitlusi peab konstateerima, et ka väljaspool akadeemilisi ringe korporantide teened kultuurilisel alal kustki poolt eriti silma ei paista. E. Kirjanduse Selts oma laiaulatuslikkude ja mitmekesiste tööaladega tunneb vaevalt meie värvimysilisi kaasvõitlejaid. Rahvuslikkude, kodumaad puutuvate teaduste vastu ei näi neil yldse mingit huvi olevat. Rahvaylikooli lektorite hulgas, kes loevad kas Tartus või sõidavad maale, puuduvad korporandid vist täiesti. Kunstinäitusil, kirjandusõhtuil, kõne- ja vaidluskoosolekuil, ka „Vanemuise“ draamaetendusil näeb korporante äärmiselt vähe, operetil ja kinos näib neid olevat enam, iseäranis rohkesti aga muidugi tantsuõhtuil, kabareedes ja kõrtsides. Meie kirjandus-

likkude j. t. ajakirjade („Looming“, „E. Kirjandus“ j. m.) tellijate seast on neid peaaegu asjata otsida (kuidas passikska neile sarnased igavad asjad!) ja oleks tööpoolest huvitav näha nende raamatukogusid, kel joomaõhtuil tuhandeid ja kymneid tuhandeid laialt lendab ja kelle orgide olengu-eelarved aastas ulatavad miljoneisse (viimast muidugi mitte kõigil org-el).

Nii on igal alal!

Isegi yliõpilaskunna meeleolulisemad yldettevõtted, nagu mai-rongikäik, maipidu jne. pole leidnud korp. silmis armu. Yliõpilaskunna segakoori nimestikku silmitsedes märkad, et sinna on vaid mõni yksik korporant eksind. Kui meil on yliõpilased ajalehis ja ajakirjus avaldand artikleid, siis on need pea eranditult tulnud teisist ringkunnist. 24. veebr. puhul 1925 organiseerit ylemaalisest kõnelennust osavõtmiseks oli yliõpilaskunna juhatusel yles antud 80 kaasvõitlejat, kellest 43 nõudmiste pääle kõnelemas käisid. Yliõpilask. juhatusel andmete järgi pole selle 80 ega 43 seas ainustki korporanti! ¹⁾ Kas näitab see, et meie korporandid ka isamaalisis kysimusis oskavad ainult suuri zeste ja sõnu, nagu see on yldse meie poliitilisele tagurlusele nii omane, või tuleb siit järeldada veel midagi halvemat? — Kyll oska-

„V-o“ omavaheltselt mardiõhtult 1924. Mängiti Aug. Alle „Tarku neitseid“.

1) „Yliõpilaslehes“ avaldet andmete järele oli „Yl.“ II sem. 1924 344 tellijat seltsidest ja 7 (!) korporatsiooni-dest, I sem. 1925 oli seltsidest 490 tellijat, korporatsiooni-dest 1 (loe yks!) tellija!!

1) Isegi korporantest nii põlat organiseerimatud saatsid välja kymme (10) meest!

vad nad aga, kui meele tuleb, end iseteadvalt ja otse ninakalt paradeerida¹⁾.

Kuigi meil täpset statistilist materjaali pole olnud kasutada, on kindel, et see yldpilti ei muudaks. Näib nii, kui oleks korporandid just viimastel aastatel ikka enam ja enam loobumas avalikust tegevusest ja kultuuritööst. Igatahes kõnelevad vanemad „Yliõpilaslehe“ aastakäigud korporantide tegevusest märksa sympaatikumalt kui viimastel aastatel on harjut kuulma ja nägema. Kas on siin tegemist systeemiga, või on see lihtsalt sisemine jõuetus ja vaesus, aina progresseeruv paralyys keskaegseis kontides?

Ka puht-akadeemilises töös pole korporandid eriti silma paistnud. Paaristkymnest teaduslikust stipendiaadist võivad paremal juhtumisel ainult paar korporantlikesse ringkunnisse kuuluda, aga võib ka olla mitte ükski. Silmapaistvamate teaduslike seitside töö lasub silmnähtavalt mittekorporantide õlul. Tõsiseid teadusmehi on vähe tõusnud ja tõusmas korporantide seast, eriti uuemal ajal. See näitab, et siis vähemalt noorsoo tõsisem element enam korporatsioonesse ei lähe. Praegused korporatsioonid ei suuda anda yhtki Kreutzwald'i ega Hurti, kuigi nad eneste õigustuseks on hoobelnud, et ka need suurmehed omal ajal korporatsioonesse, isegi Saksa korporatsioonesse on kuulund.

Igatahes on siis selge korporantide äärmine ykskõiksus ja passiivsus avaliku kultuurilise ja sotsiaalse elu vastu.

Ja siseelu? Kuigi meil sellest kyllalt yksikasjalikke andmeid pole ega selle peensusi ei tea, võib ometi kindlasti öelda, et see ei räägi mitte nende kasuks. Kõik see, mis nii suures saladuses hoitakse, pole ka vist tõesti avalikkust väärt, ei leiaks kunagi yldsuse hääksiitmist ja nii on asjaomased omi harrastusi ise väga õieti osand hinnata! Kel midagi hääd ja väärtuslikku pakitsemas, see ei jäta oma kyynalt vaka alla. Kel midagi pole, see tõmbab oma vaimutyhjusele kooriku ümber, et teised ei näeks ja ei teaks, milline on nende tõeline nägu ja sisu. Ainult välimus olgu meelitav, lihvit ja šik!

Kyllalt ettekujutust siseõhkkunna vaimutusest ja kitsusest annavad juba igavesed saja-paragraafiliste kodukordade („commentide“) tuupimised, mis (nagu keskajal, kust nad pärit) on

1) On vist paljudel veel meeles see korporantide halekuulus paraadireis Ungari, mis mõni aasta tagasi prof. Paldrocki juhatusel riigivanema summadega ette võeti. Tuleb muu seas meele ka kadund prof. Jõgeveri matus, kus yks sinnaeksind korporatsioon kohe paljunõudvalt oma lipuga peagu leinarongi etteotsa asus, kadunu õpilased aga (kellede seas polnud yhtki korporanti) kaugel taga kõndisid. Muidugi, viimastelle polnud see rongikäik tõesti mitte mingi paraad ja vaevalt mõtleski tookord keegi sellele järjekorrale. Kuid nyud, tagant järgi mõeldes paistab ka see tyhine fakt iseloomustavana sellele täispuhutulle ja ronivalle vaimule, mida pea igalpool näeme, kus korporandid esinevad.

arendavate kõneluste ja vaidluste asemel. Sarnases õhkkunnas on siis võimalikud (reforminagi) noortele liigetele sunduslikud referaadid, nagu näit. „Värvimys ja värvipael“ (vanemas naiskorporatsioonis), mida terve konvent kuulab. Osutab noor rebane nende fetišidega seotud kommete hääd või vähemalt rahuldavat tundmist, on ta oma „kypsuseksami sooritand“ ja võib „aukõrgendust“ loota, s. o. „inimese õigusi“, värvimysiti ja linti.

Inime on oma ymbruse produkt, on öeldud. Samuti on öeldud: nende viljast peate neid tundma. Ehk: tegude järele hinnatakse inimesi. Seepärast: olgu millised tahes selle kasvatusrežiimi yksikasjad ja meile tundmatud peensused, ometi on meil rikkalikult käsitada „asitõendusid“ ja fakte selle kasvatus tulemusist ja neist on tõesti juba kyllalt põhjust kogu vormi kategooriliseks eitamiseks.

Ei pea yleliigseks tsiteerida mõne meie kultuurielus silmapaistva avaliku tegelase arvamist käesolevas kysimuses.

Meil hästi-tuntud ja meie kultuurielu hästitundev hõimumaalane prof. Tallgren lausub: „ei ole ma saand yhtki rahuldavat vastust kysimusele: mis hääd pakuvad näit. korporatsioonid, mis Tartu yliõpilastele iseloomulikud, mida teised organisatsioonid ei suudaks pakkuda, kuna just nende passiivsus ja nõrkus mõjub silmatorkavalt: vorm on takistand, dressuur on siht. Ja isiklikult ei armasta ma tyype ja konventsionalismi, vaid indiviide, olgu nad siis mõne kandilisegi servaga“.

Teine soomlane, prof. pr. H. Kettunen ytleb: „Liig palju mõnusaad „olenguid“, liig yhekylgne lõbusa seltsimehe kasvatamine, liig vähe yldiste kysimustega tutvumist ning ynaist noorte ideaalidest vaimustumist“.

Prof. A. Saareste lausub veel otsekohesemalt: „korporatsioonid ei vasta peaaegu sugugi ylesandele — rahvale haritlaste kasvatusesele, kes rahvale tõesti maasoolaks oleks. Nad kasvatavad meie noorsoole kylge võõrapäraseid traditsioone, labast ainelikkust, kodanlist ilmavaadet halvemas mõttes, snobismi ja tyhiste konventsioonide austust. Need vähesed korporatsioonide kasvandikud, kes rahvale kasulikuks saanud, on erandlikult suutnud korporatsioonide mõjust endid vabad hoida“.

Prof. G. Suits: „Kui yliõpilasorganisatsiooni ylesandeks pidada rõõmsa ja enesega rahulõleva kamandaja kasvatamist rahvale, siis olen sarnaseid nägusid kõige rohkem silmand värvikandjate hulgas“.

Mag. J. Aavik: Korporatsioonid „edendavad vaid elumõnususute taotlejaid ja karjeriste“.

J. Jans: „Paistab nagu hakkaksid yliõpilased rahvast eralduma, nagu oleks tõusikluse vaim, mille all ma edasiryhkumist ja materjaalsete huvide ylekaalu arvan, tulekul. Vana Balti-Saksa

Moment „V-o“ suvipäevilt Toilas 1924. Jõuproov: vil. P. Treiberg kahe vastasega (Naaskel ja Viiding.)

traditsioonide järelaimamine on kõva, kuni rahvuslise tunde haavamiseni“.

Tartu linna koolivalitsuse juhataja A. Reeben: „Ainukese tõsise pahena meie yliõpilaselus esinevad korporatsioonid ja nendega seotud traditsioonid ja alkoholism. Nende hävitav mõju meie noorsoo fyüsilise ja vaimlise arenemise pääle on igatahes väga suur. Aga yldiselt on seegi hädaoht möödaminev ja väljasuremisele pyhendet“.

Võiks pikendada seda tsitaatide rida mitmekordselt. Siin on toodud ainult mõned väljavõtted vastuseist sellekohaselle kysimusele raamatust „Mõtteid valmivast intelligentsist“ (Odamees, 1923), mis eriti huvitavad just seetõttu, et nad käsitlevad korporatsioone eesti oma ylikooli juures ja omas riigis. Võiksime leida ajakirjandusest, eriti „Yliõpilaslehe“ aastakäikudest kirjutusi ja otsusi korp. kohta, mis samuti suures enamuses eitavad. Samuti on ilukirjanduses, eriti uuemas korporante kujutat alati negatiivsetena tyypidena, ja täiesti õigustetult. Intelligentsi kultuursemalt mõtlevas osas ja yldse avalikus arvamises on valitsend korporatsiooneeitav seisukoht, mis seda yhemeelsemaks näib kujunevat, mida selgemaks saavad meie rahvuskultuurilised sihid ja ylesanded. Jah, võime tõesti yhes Oldermanniga (Yliõpilasleht 1924, nr. 9, „Noorile kaasvõitlejaile“) öelda, vähemalt meie paremas kirjanduses ja ajakirjanduses on korporantism saand „pummelusliku, pääliskaudse ja junkurliku vaimu“ synonymmiks ja symboliks.

Et sarnase laialdase, kuigi võrdlemisi passiivse ja liig salliva opositsiooni pääle vaatamata korporatsioonid on pysind ja koguni arvuliselt kasvand, pole midagi iseäralikku, veel vähem õigustavat. Oli ju „ajavaim“ möödund aastail ja on praegugi yldse tõusiklik, karjeristlik, lõtv ja ideetu. On yldine tahtenõrkus, põhimõtete puudus, huvide ja lõbude madalus, sotsiaalse tunde arenematus ja egoistlikkude huvide yliharrastus. On vähe ymbrust ja muid tingimusi

olnud harmoonilise ja tugeva isiku kasvatamiseks. On siis otse iseloomulik see selgrootus, vajumine mugavate vormide järele, liikumine väiksema vastupanu suunas. Pole püsivust, jõudu, taht mõttetööks, otsimiseks, suuremate raskuste võitmiseks; lastake end kanda voolust ükskõik kuhu. Just sarnased selgrootud, igapäisest eluvoolust kantud, muganemist ja mugavust otsijad moodustavadki korporantide enamiku. Igal juhusel pole see rahva parem osa, kes sinna koondub. Sarnasel yhiskundlikul tagaseinal on arusaadav korporatsioonide pysimine ja isegi kasvamine; päälegi on juba kord tõsiasi, et pahed on meelitavamad kui voorused. See ei näita mitte korporatsioonide sisemist jõudu, sotsiaalselle ja kultuurilisele elule vastavust, vaid enne kõike meie noorsoo ilmavaatelist kriisi, huvide madalust ja selgroo ning iseteadvuse puudust. Kui korporatsioonid oma elujulikkusega hooplevad, siis hooplevad nad just nende ajavaimu pahedega ja selles ei pruugi neid keegi kadetseda!

Agaga — samuti kui koolides hakatakse enam ja enam rõhku panema isiku kujundamisele, kõrgema ilmavaate andmiselle noortele, samuti kui aktiivset võitlust on alustet n. n. sopakirjandusega, samuti nagu intensiivsemalt kui enne töötetakse rahva elujõu, tervise ja sotsiaalsete elutingimuste hoidmiseks ja tõstmiseks — niisama tuleb ka yliõpilaskunnas ikka enam aktiivset võitlust pidada nende ja nendesarnaste eitavate nähtuste vastu. Praegu hävitab ylikool suure osa sellest kasvatuses, neist sisendusist, millele keskkool vaevalise ja systemaatilise tööga aluse on pannud.

Nii! Et osa yliõpilasorganisatsioonide vastu mõjub või otse vastu töötab meie hariduspoliitikale, meie rahvuslikule, sotsiaalselle ja kultuurilisele ideoloogiale — see ei ole loomulik, see ei ole lubatav!

On kyllalt põhjust, mitte ainult teisesihilise ja teisevaimulise organisatsiooni seisukohalt, vaid enne kõike yldisest kultuurilisest ja yhiskundlikriiklisest seisukohalt langetada see hukkamõistet otsus. Meie rahva terve organism peab endast eraldama ja välja heitma sarnase kahjuliku olluse!

— Peaks olema eelmisest kyllalt arusaadav, et siin ei eiteta organisatsiooni tyypi kui sarnast tema välistundemärkide järele, vaid vaimu, korporantismi vaimu, mis ses valitseb. Selline vaim olgu eitset kõikjal, kus ta ka ei esine, aga enam kui teised on korporatsioonid seda vaimu omand ja levitand. Ka ei ole meile teadmata mõnigi positiivne joon mõne noorema korporatsiooni juures. Kui see tähendab uue vaimu algust, siis olgu ta tervitet. Seniks aga jääme oma arvamiste juure,

Meie yliõpilasorganisatsioonide probleem kaasaja yhiskundlik-kultuurilise elu perspektiivil vaadelduna.

Et kaasaja kultuurprobleemid meie yliõpilaskonnas yldiselt vähem tähelepanu ja huvitet osavõttu leiavad, kui nad noores, demokraatlikus väikevabariigis leidma peaksid, selle vastu vaielda on vist kyll sama raske, kui selle vastu, et sel nähtusel omad kindlad põhjused on, mis yheltpoolt peituvad meie ajaoludekohases umbses atmosfääris ja teispoolt teadusliku töö meetodide eluvõõrsuses yldse. Ei saa syydista ainult yliõpilaskunda, kui kogu maal ei „haugu koer ega laula kukk“, sest kust peaks temagi, juurtega samas „juurteta mädasoo mülkas“ istuv, ammutama tolle kihama-paneva ja virgutava energia, mille puudust kaebame. Ent miks syydista ainult ajaolusid? Kas see elutu elu pole siiski ka otsekuu praegusaja teadusliku töö meetodide loomulik tagajärg? Elame mitte ainult majandusliku, vaid ka vaimlise suurtõõstuse ajajärgus. Sellele iseloomulik viimistlet tööjaotus on teind iseseisvusetu ja tähtsusetu mekaniismi mitte ainult vabrikuproletaarlastest, vaid ka vaimutõõlisest, — asjaolu, mis masendab viimast mitte vähem kui esimest. Esimesed on muutund ratasteks, vântadeks ja kangideks, teised — raamatuiuks!

Juba keskkoolis algab see raamatustamine pääle. „Neilt (s. o. õpilasilt) on nõutud, et nad määrat päeval istudes toolil või seistes tahvli ees kahe tunni kestel oleksid kogu inimkonna teadmiste leksikoniks teatud alal; ja tõepoolest nad ongi olnud sellised leksikonid või vähemalt pole sellest palju puudund, nimelt sel päeval kahe tunni kestel...“ (H Taine). Mitte teadmiste rohkuses pole õnnetus, vaid nende sisteemituses, yldise synteesi puuduses. Võtkem meie keskkool. Iga õpiaine on siin omaette suurus, igayks oma meetodi ja sihiga. Pole midagi, mis neid yhendaks mingiks tervikuks, mis annaks mingi läbilõike, synteesi kõigest, mingi ilmavaate ja väärtusmõõdupuu elunähtuste hindamiseks, mida nii väga vajab õpiaastais tusklev ja otslev noor rahutu hing. „Ma ei saa pidada millegiks muuks kui loomulikuks, et noor hing — niipalju kui ta pole inimesena yldse jõudnud juba tuimuda — tunneb peetumuse ja pahameele täitvat hinge, nähes, kui vähe ta õpingud viivad teda sellele sihile, mis oli kangastund ta ponnistuste kauneimana tulemusena, nimelt elu mõtte tajumisele ja tegevusjuhiste kirkastumisele“, ytleb Helsingi yliõpilaste pedagoogika professor ja endine rektor Wald. Ruin.

Veel spetsjaalsem on jagunemine ylikoolis. Kuigi see võimaldab tegelemise ainult lõmmikainega, on sel siiski omad õõred puudused. Kui meil juba keskkooli puhul põhjust on kurta ta ehaelulikkuse yle, siis on meil ylikooli veel mitmevõõra vähem põhjust syydista selles, et ta oma kasvandikke tahaks juhtida kaasaja probleemide keskele. Siin

on eluvõõras raamat-inimene otse ideaaliks. Ja nii nad jalutavadki teile igapäev vastu, nood truid teadusejngrid, otsekuu trykit paberi kahejalgsed tuhandelehekyljelised volyymid — spetsiaalteosed, mitte enam yldleksikonid. Nad mõtleavad kirjatähtedega, närvid on neil paberist ja vere asemel soonis — trykimust! Kuid ma ytiesin — truid teadusejngrid. Kõik pole muidugi seda. Suur hulk on otse surmani hirmund nähes neid ja seda tööd, mis neilt nõutakse; ning järgivad endi ainukest deviisi — mitte olla, nagu nood raamat-inimesed. Aga mida olla — see neid ei huvita, sest huvi selle vastu viiks neid taas yhendusse trykit paberiga, enam millest nad ei pelga midagi. Nad liiguvad kui moodsa rätsepaari aknalt võetud mannekäänid — väljast päris viisakas rahvas, ent seest — nagu mannekäänid kuuksi! Neid tekib juure seda enam, mida paksemaks kasvab tolm raamat-inimese turjal.

Kahe vahepääl on hall mass, kes pole ei seda ega teist. Nad teevad endi tudengi päevatöö, sest papa-mamma on nii soovind ja diplom taskus on parem kohta saada!

Kes neist kolmest peaks moodustama selle tõsiharitlaste kihi, keda tulevaste juhtidena nii väga vajab meie haige aeg ja omas väikuses vinduv rahvakogu? Vastaku, kes oskab!.. Meie haridussuuna suurimaid kurbloolsusi on, et ta võõrutab haritlaskonna rahvast. Neid kaht ei seo miski, ei koduste traditsioonide ega ilmavaate sidemed, sest olles mõlemaist vaba, näeb meie akadeemilise haridusega intelligents omas enamuses vaid sooja kohta ja omas vähemuses — paljast kirjatähte! Kes teab, kas kulubki kaua, kui kumbki pool — rahvas ja haritlaskund — moodustab yksteisele otse vaenuliku laagri. Soomes kysib prof. Gunnar Suolahti juba 1907. a.: „Kas selles väikeses ringis, kes omab suuremal määral teaduslikku haridust ja selles veel väiksemas, kellele see haridus on elavaks eluks, on ka tõsist armastust rahva vastu ja harrast pyrgimust õppida käsitama selle elu kõigis ta eri viisides? Ja kas meie rahva laiad kihid saavad tõsist rahuldust endi loomulikule pyydele otsida vastust oma elu mõistatusile? Kas pigemini pole teaduslik haridus ja rahva elu õnnetumal kombel teine-teisest lahutat?..“ Kui palju enam on põhjust asetada seda kysimust tänapäeva Eestis!

Nagu tavalisti nii ka siin on seisukorra eba-loomulikkus palju ilmsem, kui selle parandamisabinõud. Kuid käesoleval korral pole needki täiesti vaatepiiri taga. Et meie ylikool omas õpitegevuses järgima peab yldist tööjaotuse printsipi, mis selle

1) Vrdl. Hannes Heikkinen, Nykyajan kulttuurikriisi. Otava, 1919, lhk. 33.

seisukorra yrgpõhjuseks, on paratamatu, kui ei taheta põhjalikku reformi meie hariduskorralduses yldse, mille otstarbekohasus ja läbiviidavus aga arusaadavail põhjusil võib näida vägagi küsitavana ja mis seepärast esialgu ei saa yldse tõsisema võimalusena tulla arvesse ja tahes-tahtmata peame leppima nydisoludes reaalsemananäivate osaliste tervendusabinõudega.

Et teatud parandust tooks kõigi teaduskundade kuulajatele määrat mõningate yldisemaid ja aktuaalsemaid kysimusi käsitlevate loenguteseeriade korraldamine, mida osaliselt mõned professorid senni omal algatusel aeg-ajalt teind, selle juures ma ei kahtle ja soovitaksin seda väga, eriti aga igal aastal juuretulijate huvides. Ent sellest yksi muidugi ei jatkuks, vaid päätöö jääb yliõpilasorganisatsioonide teha. Meie yliõpilasorganisatsioonide ylesannetest on palju kõneldud, ent mulle näib, et ainult selle vaatenurga all tabame nende õiged tööalad: 1) teaduslikkude ja isikuhuviliste nõuetega kokkukõlastet ilmavaate arendamine, ylikoolitõõs raamatustetavaid inimesi kokkupuu-tesse viies kaasaja aktuaalsete majandus- ja kultuurpoliitiliste probleemidega ja 2) spetsiaalteaduslikus tõõs käristetava hinge taasliitmine harmooniliseks tervikuks esteetilise kultuuri syvendamise kaudu. Kui niiviisi korda läheks yliõpilasorganisatsioonide kaudu hingestada muidu nii hingetut akadeemilist õhustikku, siis, usun kindlasti, ei jää see mõjuta ka n. n. mannekään-inimesile ja hallile massile, kellest suurem osa enda seisukorra eest tänu võlgneb eel-poolkirjeldet pettumusele, vaid tõmbab neidki kaas-elamisele enda rahvaga ja selle eluliste kysimustega ning yhes sellega annab nende õpinguilegi sygavama mõtte ja sisu.

Ent paraku on meie yliõpilasorganisatsioonid (intiimyhingud) — värvimatud mitte palju vähem kui värvilised — käind kui mitte just vastupidist sellele, siis eemaleviivat ometi, rada. Nad on oma vormi ja ideoloogia saand ajult, mis olid enda kohustuste ja võimalustega sootu teistsugused kui tänapäev.

Kui meie korporatsioonide õigustamisel nii palju kõneldakse tarbest vaba aega mugavasti mõõda saata, siis saame sellest aru, kui meeletuleme, et nad oma kuju on saand neilt, kelle rahakott oli paks kyllalt, et 8—9 aastat lõbusat buršielu elada ja vahel harva sekka raamatusse vaadates oma eksamid sooritada. Kui aga paljudel ka meie ajal pääle „vaba aja“ midagi muud ei näi olevat, siis on see patt mitte ainult oma vanemate kehvuse vaid ka ylikooli ylevalpidava rahvakogukunna vastu. Mitte vähem patt oma isikliku tervise vastu on see, kui need „vabad tunnid“ kes-

detakse karskelt, ei jäta ruineerimata meie närvide tervist¹⁾. Ärgem unustagem, et elame ajal, mis tavad kunni koiduni, mis isegi siis, kui neid vee-nõuab kõigilt tööd mitte ainult niipalju, et elada peost suhu, vaid et ka parandada laastamisaastate haavu ja kindlustada tulevikku. Et töö vahel ka puhkust vajatakse, selle vastu keegi ei vaidle, ent kaheldakse kyll, kas seda puhkust paremini leitakse õllekannu taga ja suitsetamislauas kaaslastega sõnavehklemist harjutades, kui omas kodus, looduses või kunstitemplis (näit. teatris) endasse syvenedes. Täiesti välja eraldada ei maksaks ju omavahelist koosistumistki mitte, küll aga degradeerida talle vastavalle kohale.

Samuti on lugu niipaljutoonit „seltskundliku kasvatusesega“. Kes vaidleb, et seda vaja on arenematust ymbrusest tulijale, ent õpiaastate pää-ylesandeks teha võib seda ainult andeksandmatu pääiliskaudsus ja kerplane usk, et ilusad žestid ja maneerid teevad vaimlise gorillagi gentlemaniks. Kes korragi näind mõne põlise kultuurimaa traditsioonide kandjaid nende esinemises, see aimab pea, kui vähe kasu õieti on tollest meie kirjude ja valgete lagipääde dressuurist, mille tagant ometi nii hõlpsasti silma paistab nende tõusiklik-kohmakas algupära, kuna tõeline välimusekultuuri on vaid aastakymnete ja -sadade jooksul sisse juurutetav. Kas pole siis mõistlikum jääda meilgi tahtlikult võimalikkuse piiridesse, kui end teha koomiliseks hilpharakaks ylejõukäivat pyydes? Ka on praegusel ajal harit seltskund kyllalt arvurikas selleks, et kasvada yhte selle kommets ja traditsioonidega ka ilma erilise dressuurita.

Organisatsioonid, kes enda olemasoluõigustust on kaitsnud tavalisti vaid nende kahe ylesande esiletoomisega, pole tõesti võind muud, kui mõjuda kultuurivaenulihikut kasvavasse noorpõlve (värvimatud yliõpilasorganisatsioonid ei tohiks siin sugugi endale vastu rindu lyyes tänada issandat, et nad pole nagu „need sääi“, sest lõppeks on siin tege-mist vaid kvantitatiivse, mitte kvalitatiivse vähega yksikute organisatsiooniliikide vahel. Võib olla, on mõnel seltsil veel enam patte hinge pääl kui mõnel korralikul korporatsioonil?). Selle asemel, et tasandada haritlaskunna ja rahva vahet, on nad saand otse härrasmehelikkuse taimelavaks; selle asemel, et positiivsete abinõudega (ilmavaade ja kunst) rahuldada analyyisitules vaevleva noore hinge hõikeid synteesi järele, on nad selle uputand keemiliste uimastusjookide karikasse; selle asemel, et karastada kaasaegsest „yikultuurist“ kidustet organismi otstarbekohaselt korraldet kehakultuuriga, on nad teda aidand laastata spordivõistlustega ning maskeraadide ja kõrtside myrgitet õhuga.

Nyyd tulevad muidugi juriidiliselt koolitet daamid ja härrad järelepärimisega, kuhu jäid nende „rahvuskultuurilised paleused“ minevikus ja olevikus (eestkätt muidugi minevikus), nende referaadid kodanikukasvatuse tähtsusest, sõnarikkad tervitused väga mitmesugustel puhkudel ja lõpuks

1) Vaata A. Forel ja T. S. Glouston. Die Gesundheitspflege des Geistes.

Seeria nägusid „V-o“ päevikuist.

Harri Moora.

Arkeoloog. Värske naisemees. Silmapaistvam omadus: võrattu huumoor. Käib suveti nooremate ja vanemate jnngritega mullatöödel.

Elsbet Markus.

Oma ema tytar ja esteet. Emantsipeerit õrnema soo ettevõtlikum edustaja. Kirjandusyhtingu „ärғанum preiln“: deklameerib, näitleb, refereerib jne. Kuulub n. y. tõsiste naiste hulka: ei kurameeri, olgu siis ainult professorite ja teiste tähtsustega.

Ernst Raudsepp,
alias Ado Kalamees.

Autoportree. Kirjanik ja arvustaja, varemalt ka maratonijooksja. N. n. „kena meesterahvas“ knuthamsunlikekude kalduvustega. Ei tea enam isegi mitme ajakirja toimetaja ta olnud ja kuipalju neid pankrotti ajand. Oma venna vend. Istub Saaremaal suure kivi otsas, kus ta kyll kunagi pole käind.

— need kaks pudelit õlut, mis nad ostnud ärda-meelsusest hõimuaate vastu liivi laulukoori karsketele eitedelle, kui nende keel olla olnud kuivamas suulakke (v. „Üliõpilasleht“ nr. 5, 1925. a. lhk. 80).

Vastan puiklematult, et ma ei salga nende teeneid minevikus, kuid mispärast olete nendele nii väga uhked teie, mu praegused akadeemilised kaaskodanikud? Olevikus, kahjuks, on kuulda olnud paljaid sõnu, — need aga on läind kõige kaduva teed, kuna kahest pudelist õllest ostjad ise jõid poole, sest et need, kellele ta osteti, seda ei tahtnud!

Endist terminoloogiat tarvitades võime öelda, et meie yliõpilasorganisatsioonid selleks liiga suurel määral on olnud läbiimbund mannekään-inimese vaimust, et olla meie akadeemilise õhkkunna tervendajaks eepoolest mõttes.

Osa organisatsioone on ju kyll vahetevahel kurjustand teist osa, et need liiga pääliskaudsed ja rahvavõõrad olla, kuid selle asemel, et neile positiivseks vastukaaluks olla, on nad endi ilmetusega osalt koguni esimestele tasandand teed. Seepärast ei saa ma ka yhekylgsest syydistada ainult yht poolt, nagu seda on tehtud tavalisti, vaid pean konstateerima, et nii siin kui sääal on korduvalt olnud pyydeid end pysti ajada, kuid mingi otsekui nägematu käsi on nad pool endi märkamata

uuesti litsunud maa ligi, murdnud nende selgroo, sõnaga — teind taltsaks.¹⁾

Nagu eespool märkisin, ulatavad meie „elumehetsemise“ juured igatahes pettumusse akadeemilise töö meetodidest ja tagajärgedest. Ja kui keegi juba korra on pettund millestki, siis peatub ta harva poolel teel, vaid kaldub tavalisti ikka teise äärmusse, ei rahuldu enam leigete seltsidega, vaid otsib mahakäimist tõsibedonistlikul elukäsitlusel põhjenevas korporantluses. Mulle näib, et siin vähe aita igasugu propaganda ajakirjanduse ja kõnekoosolekute kaudu, vaid parandust võib tuua ainult seisukorra põhjalik tervendamine seltside reformi kaudu. Sellele järgneks arvatavasti iseendast tugev elbumine, mis tähelepanematult purustaks sennisele „elumehetsemisele“ soodsa õhustiku.

Milline peaks siis olema eelpoolmainit ylesandeile vastava yliõpilasorganisatsiooni tegevus ja vorm? Tegevustiku kohta on mõningaid väärtuslike näpunäiteid antud juba „Üliõpilaslehes“ nr. 9 (1924) Oldermanni sissejuhatavas artiklis „Noorile kaasvõitlejaile“. Mul jääb veel vaid siinkohal esitada mõningaid lahk mõtteid ja täiendusi. Minu

1) Kui suure õhinaga on mõnikord noored läind yhte või teisi organisatsiooni või asutand koguni uusi, et luua „uut vaimu“, „uut elu“ jne., ja kuidas on nad peagi assimileerund endi ymbruses, blaseerund või murdnud, nii et mõne aasta pärast neid enam miski pole eraldand teistest.

arvates ei peaks üliõpilas-yhingu ylesanded nõudma rohkem, kui kaks õhtut nädalas — yhe ametlike asjade arutamiseks (n. n. „neljapäevane“ koosolek), mille lõppu või algusse aga tingimata peaks liituma lyhike esitus mõnest tähtsamast päevakysimisest (mõne uue kirjandustoote tutvustamine, mõne kultuurilise tähtpäeva meele-tuletamine, kõnelused mõne tähtsama poliitilise päevakysimuse yle jne.), sest on tõesti liig iga nädal terve õhtu kulutada ainult „paragrahvide näri-miseks“, ja teise — mingi tõsisemasisulise ja paremi-ni ettevalmistet ilmavaate-lise referaadi kuulamiseks. Juhtumisel, kui korralde-takse mõni oleng (olgu omavaheline või kylalis-tega), võiks referaatkoos-olek jääda ära (mis ei

peaks juhtuma sagedamini, kui umbes kord kuus). Ka olengud ei tohiks olla sisutud, vaid läbi põimit kunstiväärtuslike ettekannetega, soovitav omilt liikmeilt.¹⁾ Pääle nende ettevõtete tuleks ellu kut-suda rida väiksemaid sektsioone ja töögrupe osa-võtjate individuaalsete huvide kohaselt.²⁾ Viimased tutvustaksid teisi endi töö tulemustega selleks mää-rat yld- või referaatkoosolekuil. Ka ei tohiks unu-stada kehakultuuri, milleks häd võimalused eriti talvel (yhised suusatamised, kindlad uisutee-tunnid jne). Imestetakse muidugi, et ma yldse ei maini „kodukorra õhtuid“, noorliigete (rebaste) dressuuri jne. See kõik peab soorduma, niipalju kui tarvilik, yhenduses muu tegevusega, sest ainult siis on see loomulik. Ka puutuvad ju seltsiliikmed väljaspool seltsi (ylikoolis, kohvikus, teatris) kokku, kus võimalusi kyllalt õppida kombeid ja omavahe-lises kõneluses tutvuda seltsi vaimu ning korra detailidega. Lõbu — seda peab pakkuma ja pa-kubki iga ettevõtte, kui vaid loobutakse ekslikust eelarvamisest, nagu kõlbaksid lõbuvahendeiks ainult tants, õllepott v. m. s.

Need töökvamärked ei pretendeeri mingile täielikkuselle ja lõppude lõpuks polegi nii tähtis siin ykshaaval loetella kõiki võimalikke tegevusva-

1) Kuidas näit. Daanis üliõpilaselu on läbi põimit kunsti ja kirjandusega, selle kohta esitab huvitavaid fakte cand. Kj. Eifelt, koguteoses „Noorusjõud“ I. „Sõnavara“ kirj. 1924.

2) Nende hoolde jääks ka seltsi liikmete rakendamine rahvaharidustöösse, kuna erilisel maakundlikel kogudel minu arvates meie oludes pole mingit mõtet.

Nägusid „V-o“ päevikuist.

Märt Lepik

„V-o“ väike kurivaim ja kirjandusyhingu kõikvõimas kirjur. — Võrgutamise vastu võitlemise ordu „Bei Ba-Bu, Pfuuh-Pfuuh!“ — Kuulsate lokkide omanik, millest luuletajad on lalunud (vt. luuletus: „Märt, lase juuksed maha lõigata!“)

Anna Kuuse.

„V-o“ uralt Grossmutter. ... Ah viska mured morsiklaasi likku, ja vaata turteltuina tulevikku! ... Printsess von Apjall! Aita iseennast! (M. R. ja J. K. Lohutuseks Anna Kuusele, Sonett Päivik 24 lk. 49).

Jaan Kangilaski.

Diktaator, Dr. cant., 24. veebr. aumees jne. Igatahes mitte fakiir nagu ehk pildi järele võiks arvata, kuigi tema sugupuul ulatab zulu-kahvriteni. Jumala armust luuletaja. Teeb teaduslikku tööd talle omase põhjalikkuse: 5 aastat, 5 eksami. Yle-aru andekas näitleja ekspressi osas.

hendeid, kuna mitte need pole tähtsaimad, vaid tähtis on kogu see vaim, mis valitseb seltsis. Viimane mõjutab igat üksikliiget ja selle koduseid toiminguid ja harrastusi — need aga on, mis omavad tsentraalse tähtsuse inimese kujunemises. Kollektiivtegevõtted võivad ikkagi vaid virgutada, õhutada ja juhtida, või taas ebasoovitavat vaimu ja selle avaldusi maha suruda; kuna tõsisem syvenemine võimalik on vaid koduse toa hardas yksinduses. Seepärast peab peetama alati silmas, et seltsi kollektiivtegevus ei viidaks liiga palju aega, vaid enam võimalusi jäetaks ja tõukeid antaks individuaalsele endaharimisele eelpoolnäidat sihis ja vaimus.

Yhes tegevusega peaks tuntavalt muutuma ka organisatsioonide välisvorm. Tingimata tuleks teha lõpp nii suuresti energiapillavalle killustamisele, nagu seda on meie 20—30—40-liikmelised väikeseltsid. Tihti kulub organisatsiooni kogu aineeline jõud ainult korteri ylalpidamiseks, kusjuures see kõigest pingutusest hoolimata kaugel on nõuetelle vastavusest. Rida hädapäraseid tarbeid (lugemislau, raamatukogu j. m.) rahuldub puudulikult, kuigi liigete majanduslikud kohustused kaunis suured, nii et osa liikmeid oma isiklike kultuur-tarvete rahuldamise alal seevõrra kokkuhoidma peab. Sellest kõigest aitaks yle koondumine suuremateks yksusteks, kellele väiksema pingutusega võimalik muretseda ja sisustada ajakohasemad korterid ja luua muud eeldused viljakaks tegevuseks. Ka oleks liigete mitmekesisus suures yhingus suurem ja igal-yhel kergem leida endataolisi sõpru, milline võima-

lus väikeorganisatsioonides tuntavalt piirat. Mõnekymneliikmeliste yliõpilasorganisatsioonide olemasolu õigustusest võib juttu olla ainult säääl, kus esiplaanil on intiimsuse ja „mugavuse“ nõuded; niipea aga, kui asutakse eelpoolsoovitet aluselle, kaotab sarnane killustumine oma mõtte täiesti, eriti, kui silmas pidada, et suure organisatsiooni ajakohane korter rohkete tubade ja eriruumidega võimaldab kaunis suurel määral rahuldada ka intiimsuse nõudeid. Meil äratub mõte suurematest ryhmitustest mitmel pool otse hirmu, kuid kas või välismaadegi eeskuju võiks osutada selle põhjendamattuselle.

Kuid see suurryhmitusiks koondumine ei peaks syndima juhuslikult. Tuleb silmas pidada, et kui meie yliõpilasorganisatsioonid astuvad ligemalle elule ja hakkavad enam tegelema muu seas ka yhiskundlikkude kysimustega, et siis väga kergesti võivad tulla ette liikmetevahelised kokkupõrked ja arusaamatused ilmavaatelisel alusel. Ärgem unustagem, et mõõda on aeg, kus Jurjev-Dorpati ylikoolis vähemuses olevaid eestisoost kasvandikke yhendas niivõrd tugevasti rahvuslik aade, et see kõik ilmavaatelised lahkuminekid tahaplaanile tõrjus, esirinda nihutades yldrahvuslikud huvid ja tegevusalad. Ja kui isegi siis ära hoida ei suudet eriryhmituste tekkimist paremal (korporatsioonid) ja pahemal (n. n. Jaaksonlaste ryhm ja „Ühendus“) tiival, mis siis veel nüüd, kus rahvusriiklik iseseisvus saavutat, rahvuslik moment seega oma akuutuse kaotand (varem yliõpilaseltside poolt eraviisil tehtud rahvaharidustöö saand rea poolriiklikkude asutuste erilyesandeks), kuna yhiskundlik differentseerumine seeasemel suuril sammel läind edasi. Oleks otse poliitilise allealsuse tunnus, kui sarnases olukorras ilmavaatelised vahed end yliõpilaskunnas tunda ei annaks. Meil, kahjuks, ollakse veel suurel määral sarnases seisukorras. See killustumine ja sirgejoonsuse puudus yhiskundlikus mõttes, mis valitseb akadeemilises elus, kandub edasi ka riiklikku ellu, kus näeme sama „poliitilist lastehaigust“, mis yliõpilaskunnaski: puhtisiklikele motiivete otsustava tähenduse andmist yhiskundlikkude kysimuste otsustamisel ja sellekohaste ryhmituste tekkimisel. Kus yhiskundlik-kultuurilisel alal intensiivselt mõeldakse ja tegusetakse, säääl jäävad isiklikud motiivid enamasti ikka ilmavaateliste varju: igakys on meeleldi nõus end ohverdama mõne yldisema lemmikidee eest. Muidugi ka ilmavaatelised lahkuminekid ei luba kõigil minna kylg-kylje kõrval, ent nad põhjustavad ometi märksa väiksema killunemise. Stabiilsemas demokraatlikes mais on teatavasti välja kujunend yhiskundliku eluvaate kolm pääsuuna: konservatiivne, liberalistlik ja progressivistlik-sotsialistlik. Viimased aastad on vasemalle tiivale liitnud veel sõjatseva kommunistliku suuna, ent meie oludes ei saa see juba puhtjuriidilisel põhjusil tulla arvesse, seda vähem, et ka nende taktika neid niikuinii sunniks eralduma kõigist teistest paksu vaheseinaga. Need kolm pääsuuna võiksid meie yliõpilasryhmitustegi liitumisel olla

aluseks¹⁾. Konservatiivsele tiivale jääksid loomulikult korporatsioonid, kuna nad endi liikmeid rekruteerivad eestkätt varakamaist ringkunnist. Kuna rahaaristokraatia peaaegu kõigis mais eelistab mugav-rahulikku olemist ja seisuslikke traditsioone, on vaevalt loota, et siin mingi yksuste koondumine, yhinemine võimalik oleks, seda vähem, et igal vanemal korporatsioonil oma aastakymnete pikune traditsiooniderikas minevik seljataga. Kyll aga peaks uute yksuste juuretekkimisele siingi tulema lõpp.

Liberalistlik tiib võiks koonduda praeguse E. Ü. S. ja E. N. Ü. S. ymber²⁾, kellega mõned väiksemad ryhmitused väga hästi yhineda võiksid, kuna neid mingid olulised erinevused ei lahuta. Hoolimata endi liigete ilmavaatelisest mitmekesisusest, on E. Ü. S. ja E. N. Ü. S. senni poolteadvusetult kõige paremini edustand liberalismi manitsevat ja tolerantlikku vaimu, olgugi enamasti selle parempoolisel kujul (umbes vastavalt Eesti rahvaerakunnale).

Progressivistlik-sotsialistlik tiib moodustuks juba senni enam radikaalse ilme omand organisatsioonide yhinemisel (näit. „Ühendus“, „Veljesto“, vahest ka „Põhjala“ j. m. t.)³⁾ ja tõmbaks kahtlemata kaasa hulga senni organiseerimatuid.

Peab otsekohe tähendama, et kuigi siin parema puudusel on tulnud tarvitada sotsiaalpoliitilist terminoloogiat, siis tõsielus see vahetegemine sugugi ei peaks piirduma mitte ainult selle poliitilise liistuga, vaid mõõduandvaks jääks enam yldkultuurilised ilmavaateerinevused, mis muidugi aluse saavad suures enamuses sotsiaal-poliitilist erinevusist.

On ilmne, et olen omas arutluses haarand ette kaunis kaugele tulevikku. Nii peaks see olema minu arvates, ent enne selle kava teostumist kulub vist kyll mõnigi hää aasta ja see, võib olla, ei teostugi, kui selle eel ei käi mitmesugused ettevalmistavad sammud. Yks tähtsamaist ja ligemaist oleks näit. senniste organisatsioonide ilmavaateliste aluste selgitamine. Kui meil enne revolutsiooni kolm eelkõneldud tyypi olid juba olemas, olgugi väga ebapuhtal ja äärjoonteta kujul, siis on nyd läind vahekorrad veel palju enam segi. On juure tekkind hulk uusi väikeorganisatsioone, kes kordagi pole kysind enda ilmavaateliste aluste järele. Nende selgitamisega peab tehtama algust. Iga organisatsioon katsugu vähemalt õige yldsisuliseltki kokku võtta enda ilmavaateline *credo*. See oleks uutele sisseastujatele suureks hõlbustuseks endale vastava yhingu leidmisel ja selle vaimuga tutvunemisel ning paneks senniseidki liikmeid mitmesuguste kysimuste yle järele mõtlema. Nende

1) Õpetlikuks eeskujuks sel alal võiks taas olla eelpoolmainit cand. Kjeld Elfelti lyhike ent kujukas läbilõige Daani yliõpilaselust.

2) Õieti oleks loomulik oletada nendegi yhinemist, sest ilmavaatelsele aluselle asudes kaotab sugudevaheline eraldumine oma mõtte.

3) Umbes samasugust liigitelu tarvitab ka Oldermann enda eelmainit artiklis.

põhivõrdumuste vastastikune võrdlus ja selgitelu ligindaks neid varsti mõnele kolmest eelpoolmainit põhisuunast. Samal ajal peaks yksteisele ilma-vaateliselt ligemalseivate ryhmituste vahel arenema palju sõbralikumad vahekorrad ja elavam läbikäimine kui senni. Kui need kaks eeldust täidet, siis pole ka lõpulik kokkusulamine arvatavasti raske. Lätis on sellesuunaline arenemine juba selgesti märgatav. Progressivistlik-sotsialistlikud ryhmitused on teistest seltsidest ja korporatsioonidest isoleerund, isekeskis tugevasti liginend ja on vaid aja kysimus, millal nad yhinevad lõplikult. Olen kindel, et see läheb ka meil selles sihis — varem või hiljem, olgu et need suunitelud paljudelle esialgu näivad liig julgeina ja utoopilisina, seda enam, et käesoleva artikli raamid ei luba esitet seisukohtade yksikasjalikumat põhjendust.

Olen annud neis ridades objektiivse kuju fragmentaarseile mõtteile, mis tekkind juba aastate eest meie yliõpilaselu avalduste passiivsel vaatis-kekul ja nende kõrvutamisel mõningate juhušikkude tähelepanekutega ligemal ja kaugemal välismaal. Ma ei räägi yhelegi kihile eraldi ega ka mitte yhegi kihi ega ryhmituse nimel — need on meie yliõpilaskunna „kõrgest poliitikast“ eemalseisja puhtisiklikud mõtteavaldused, mis kuju saand aetuna pigemini endaväljendustarbest kui mingi lemmikidee

„V-o“ suvipäevilt Pakriil 1925. Mag. Anni vaatab läbi suurekstegeva klaasi.

levitamispüüust. Kui meie kõikekahtlustav aeg aga hakkab siitki otsima kes teab millise surmapatu fenomeene, siis huvitab see mind vaid niipalju, kuipalju see iseloomustab selle tasapinna madalust, millele langend osa neistki, kellest oleks tahtnud loota palju paremat.

A. Elango.

Kirikuhakid, religioon — ja yliõpilaskund!

Yle maa on laineid löönd kirikuõpetaja V. Kuljuse kohalt tagandamine ylemuse haavamise ja panteismi pärast. Mis ytleb seepäale yliõpilaskund, „maa tulevane mõistus“? Mis peaksime ytlema meie?

Mis peaksime ytlema meie?! Kibeviril naeratus kipub näole, tahaks heita ainult käega ja öelda: Mis on selleski imelikku ja ootamatut! Juba ilma algusest saadik on see ju olnud nii, et kirikuhakid ja nendele sarnanevad papid kõigi silmi tahavad välja nokkida, ning valmis on igayht risti lööma, kes mitte nii (must) pole nagu nemad, olgu ta siis muidu kas või Jeesus Kristus.

Tänu taevale, et neil meie ajal võimalust pole seda teha enam teiste kodanikkudega, kui ainult oma kaaslastega. Et see aga tulema pidi hr. Kuljusele, seda võis ette näha iga mõtleja. Kuidas oleks jaksandki taluda see ennerevolutsiooni-aegne sakstest kirikherrade ja nende kadakliste saba-rakkude bande nii vabameelset ja puhtreligioosset esinemist, nagu seda oma yllatuseks kuulsime V. Kuljuselt! Tõepoolest see oli teotav nende obskurantlikule ordule, kuhu nähtavasti võibki pääseda ainult see, kes enne ära vannub niihästi selge mõtlemise kui ka demokraatsuse ja sotsiaalsuse ja

tõlbi fanaatikuna kordab ainult: „usun, sest et see lollus on“ ja „ylemaid peab austama“, (ka siis kui nad sigadusi teevad). Kuidas olekski õp. Kuljus passind sinna orduisse! Lahendus tuli loomulik ja mõlemad pooled võivad olla rõõmsad, et nad oma „liigi puhtuse“ on jälle tagasi saanud. Ning yldse: Mis juba mädaneb, seda ei maksa minna enam pillidega tohderdama. Pigem ta just rahule jätta, et temas aland protsess kiireneks.

Nii tahaks heita käega ja olla endiselt rahulik. Nii teevadki paljud meie intelligentsist.

Jah, võib olla on neil osalt õiguski — teoreetiliselt. Kahtlemata vabaneksid inimesed praeguse kiriku (vähemalt selle esitajate enamiku) kultuuri- ja vaimuvastasest mõjust seda enam, mida viletsamaks muutuvad need härrad sääl ise seesmiselt.

Kuid ometi: eelistades evolutsiooni revolutsioonist, kus vähegi võimalik, eriti meie rahvuslikku seisukohta arvestades, ei saa meie siingi mitte ainult vaikida ja rahul olla, kui evolutsiooni asemel kasvab must reaktsioon.

Sest, lõppeks, ei ole siin, meie kirikus, siiski vist lootagi mingit yleõulist suurt revolutsiooni. Eesti iseseisvusega yheskoos loodi ka n. n. eesti rahvakirik, kuigi selle „rahva“ edustajad on tegeli-

kult enamasti sakslased või saksikud pastorid ja neid ammuli suuga kuuluvad kõstrid + mõned „vagad vennad“ ilmalikust seisusest, valitud koguduse „täiskogu“ — vanaeitede poolt. Ja nii see kylaaitede „rahvakirik“ nyyd siis praegu neid igavesi probleme hääletuse teel lahendabki: ikka nii, et Kristus tõesti ihulikult yles tõusis ja taeva läks, ilma et tal yhe kilomeetri kõrgusele jõudes kylm oleks olnud ja et meie koolnud liha ikka ka tõesti kord lihana hauast välja ronib ega haiseigi nii väga. Päälnäha aga on kõik demokraatlik ja sile, kuidas teeksid sääil mingit revolutsiooni?! Mõne martyyri võiks ennem teha!

Agaga religioon ei ole meile enam ainult tähtsusetu „masside pimestus“. Selle pääle ei heida praegune noorus enam ainult käega nagu osalt eelkäiv põlv. Uus suur tung endassesyvenemise ja maailmasyvenemise järgi on teind ka religioonseist tundeist jälle väärtustundeid, võib olla yhede kõrgeimadki. Ka oma ihas tervikliku ilmavaate järgi ei saa me unustada seda ilmavaadet yhendada meie sisima elutundega yhiseks ilmasuhtumiseks, kogu meie elu mõttestamiseks.

Agaga kui kaugele on see uus religiooniharrastus meie „ametliku kiriku“ keskaegsest lobisemisest! Kuidas haavab meie inimsuse ja vaimuse kultuuri tähtsaimaks pidavat usutunnet see, kui kiriku astudes kuuleme sääil tihti otsekui jämedat sõimurahet kaela langevat kõigile sellele, mida peame pyhaks meie! Ja kelle suust! Vahest mehe suust, kellele yksainus kord otsa vaadates võid vanduda, et selle jäme kere ja lääge, nilbelt naeratav näolarakas kyll on pigem kõrtsimehe või ykskõik kelle oma, agaga mingil tingimisel ei või enda taga peita religioonselt tundvat inimest. Mehe suust, kellest rahvas räägib kindla faktina, et ta hiljuti olevatki kusagil kõrtsis õllega ja võileibadega oma purjus lauanaabritele sama sõnadega sakramenti jagand kui nyyd sääil „pyha altari“ ees!

See on võib olla vaid yksikjuhtumus, kuid vähemreljeefselt on sama vaimu laialt meie „rahvakirikus“! Agaga mida vaimuavesem ja tagurlisem keegi papp ise, seda enam harilikult ta materdab iga uut mõtet ja puhtamat tunnet ka kirikus, seda

enam kiusab ta taga oma ametivendigi, kes julgevad juba vähegi vabamalt ja uueaegsemalt õpetada. Ning meie ylilooaalne kirikuvalitsus ja pehmekehalised liberaalid vaatavad ainult päält ja kummardavad igale poole. Muidugi, järsum žest võib ehk maksta nende ameti ja ehk elu renommeegi. Mis siis kui hullund vanaeided näiteks kuulutaksid ketseriiks ka meie piiskop Kuke ja haridusminister Rahamäe! Seepärast siis, las fanaatikud myreleivad ja puretavad vaba vaimu, meie pyyame läbi ajada kõigiga ikka leplikult ja laplikult, meie avaldame isegi põlgust ka omalt poolt liigvabamõtteliste „ketserite“ vastu! — Just nagu Shaw „Pyha Johannagi“ kirikuvyrstid: saavad aru kyll, et „ketser vahest enamgi õige usklik on kui nemad, agaga põletada on tarvis ometi!

Nojah, võib olla siis vabandabki neid see nende kõrge seisukoht ja kiriku yldise hää käekäigu eest hoolitsus, kus peab kõik minema tasa ja targu ja pikkamisi nagu härjavankriga. Sest selle härjavankri pääl on mitusadatuhat inimese sydant, ning need võiks haiget saada kui vankrit natuke kiiremalt edasi tõmmataks.

Hyva! Kuid ka siis, ja just seda enam on vaja, et vähemalt yliõpilaskund ja akadeemiline intelligent, kelle käed ja mõte vaba ei kuulu sinna leigete ketseripõletuse päältvaataja hulka. Alles kui rahva haritumad kihid kindlalt ja mitte religiooni vaenuliselt vaid just puhta ja vaba religiooni tunde enda nimel teravalt igalpool välja astuvad keskaegse rahvapimestuse ja mõttevägistuse vastu, võib loota, et ka meie kiriku evolutsioon ei läheks päris tigusamul. Nii siis vähemalt siin, yliõpilaskunnas, — yldine poolehoiuavaldus meie yhele, võib olla ainsale vaimulikule, kelle sõnad ja meile võisid midagi õelda, yldine poolehoid julgele noorele, õpetaja Kuljusele tema taganduse puhul! Ning yldine põlastus Harald Põldude, Sommerite, Ambergide ja neid pooldavate kirikuhakkide vastu, kes meie uut koitvat religiooni tahavad oma mustade mantlitega lämmatada!

Emajõe Ateenas.

Pori ja usupuhastuse-kuul, 1925.

Oldermann.

Järeilmärkus.

Käesolev väljaanne ilmub õiteti „Veljesto 5-aastase kestvuse tähistamiseks. On tahetud esitada mõned jooned selle lyhikese mineviku pyyetest ja saavutusist ja yhtlasi kuidagiviisi märkida „V-o“ asend ja ylesanded yliõpilaskunnas ja yldse meie kultuurielus.

Tagasihoidlikult kavatset on see väljaanne vähemalt lehekylgede arvult paisund suuremaks kui arvati. Sarnaseniagi pole ta suutnud kõike materjaali mahutada, vaid rida kirjutusi on pidand siitki välja jääma. Muuseas pikem sisuline läbilõige „ilmavaatelise õpiringi“ mõttestikust, paar kirjandus-kriitikalist artiklit ja vestet ja muud. Samuti kroonika seltsi jooksvast elust. Vähemalt osa sellest materjaalist ilmub „Yliõpilaslehe“ järgmises numbris.

Ei ole asutud käesoleva väljaande teostamisele suurte

Meesterahva rätsepaäri

M. ANDREESEN

Tallinnas, Rataskaevu t. 11-4.

Kõnetraat 17-54.

Teadustan oma austatud tellijatele et kohale on jõudnud kõik sügise ja talve hooajaks tarvilikud riided Ilmakuulsa A. Gagnierei ja Ko. firmalt.